

**T. C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ YÖNETİM ANABİLİM DALI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**GEORGE WALKER BUSH'UN ORTA DOĞU VE
TÜRKİYE POLİTİKALARI**

Ahmet ŞAHİN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Füsun ÇOBAN DÖŞKAYA

İZMİR - 2017

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “George Walker Bush’un Orta Doğu ve Türkiye Politikası” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Ahmet ŞAHİN

...../...../2017

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

George Walker Bush’un Orta Doğu ve Türkiye Politikaları

Ahmet ŞAHİN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilgi Yönetimi Anabilim Dalı

Stratejik Araştırmalar Programı

Bu çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri’nin 43. Başkanı olan George Walker Bush’un 2001-2009 yılları arasında süren iki başkanlık dönemi boyunca genelde Orta Doğu ve özelde Türkiye’ye dair dış politikası detaylı bir şekilde irdelenmektedir. Çalışmada George W. Bush’un hayatı ile ulusal ve uluslararası politikalarına değinilmiştir. Amerikan dış politikası tarihi üzerinde durulduktan sonra George W. Bush döneminde Amerika’nın Orta Doğu ve Türkiye politikaları eleştirel olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın tezi, ABD’nin 200 yılı aşkın devam eden Amerikan dış politika tarihinin, George W. Bush döneminde girdiği çalkantılı dönemin Amerika ve Dünyanın düzenini olumsuz anlamda nasıl etkilediği üzerinedir. Bush’un başkan olarak seçilmesinde yaşananlar ile dönem dünya tarihine “şaibeli bir şekilde sonuçlanan bir seçim” olarak geçmiştir. W. Bush’tan sonra geriye kalan durum günümüz dünya dengesini ve uluslararası ilişkileri halen etkilemektedir.

W. Bush, başkan seçildikten sonra Amerika, tarihinde daha önce hiç yaşamadığı olduğu olaylarla karşılaşmıştır. Bunların başında 11 Eylül Terör Saldırıları, Afganistan ve Irak Savaşları gelmektedir. 11 Eylül saldırıları başta ABD olmak üzere tüm dünyayı korku ve kaosa sürüklemiştir. 11 Eylül sonrasında ABD, biri kendisine saldırmadan önce harekete geçip tehdit unsurunu ortadan kaldırmayı öngören bir yaklaşım benimsemiştir.

Planları önceki yıllara dayanan Büyük Orta Doğu Projesi (BOP) yeniden gündeme gelmiştir. Amerika, kendi varlığını sağlama almak adına ‘haydut rejimler’ olarak gördüğü rejimlerin yaşadığı bölge olan Orta Doğu’ya hâkim olma girişimlerini başlatmıştır. Bunu yaparken de perdenin ön kısmında dünyaya barış, demokrasi, özgürlük ve istikrar sağlama vaatlerinden bulunmuştur.

Çalışmanın Orta Doğu ile ilgili kısmında BOP detaylandırılmaktadır. Projenin amaçları doğrultusunda Afganistan ve Irak ele geçirilmiştir. İki ülkede de istediğini elde edemeyen Bush, eleştiri oklarının hedefi haline gelmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmını Bush’un Türkiye ile ilişkileri oluşturmaktadır. Bu kısımda Bush’un başkanlık döneminde mevcut Türk hükümeti ile yaşadığı ilişkiler üzerinde durulmaktadır. Dönem içerisinde yaşanan krizler ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden geçen veya geçmeyen tezkereler incelenmektedir.

Sonuç kısmı, tez boyunca anlatılanların özeti şeklinde olup daha sonra yapılacak olan çalışmalar için önerileri kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABD, George Walker Bush, Orta Doğu, Türkiye, Büyük Orta Doğu Projesi, Amerikan Dış Politikası.

ABSTRACT
Master's Thesis
George Walker Bush's Policy on the Middle East and Turkey
Ahmet ŞAHİN

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Knowledge Management
Strategic Researches Program

In this study, the foreign policy of the United States of America on the Middle East in general and Turkey in particular during two presidential terms between 2001 and 2009 when George Walker Bush was the 43rd president of the USA is scrutinized. The study starts with George W. Bush's life-story dealing with his national and international policies. After dealing with the history of American foreign policy, George W. Bush's policy on the Middle East and Turkey is discussed.

The thesis of the study is the fact that the background of the American foreign policy, existing for over 200 years, went through a turbulent term, and the US and the World have been affected by it. The term took place as a dubious election in the World history with the events during Bush's presidential elections. The fiasco remaining from Bush still has impacts on the world order and international affairs.

After W. Bush had been elected as the President, the USA had to deal with different events that she had not seen before. These events are particularly 9/11 terrorist attacks and the wars in Afghanistan and Iraq. As a result of 9/11 not only the US but also the World got into fear and chaos. The USA adopted an approach in which she destroyed the ones that have the possibility of attacking her.

The Greater Middle East Project, whose plans traced back, came onto the top of Bush's agenda again. The USA started the attempts to rule over the Middle East where the regimes she regarded as 'bandit' to secure her existence.

By doing this, she made commitments to provide peace, democracy, liberation and stability all around the world in front of the scenes.

In this study, the Greater Middle East Project is analyzed in detail. Afghanistan and Iraq were invaded throughout the aims of the Project. W. Bush fell flat in two countries and then found himself in the line of fire.

The second part of the study points out Bush's relations with Turkey. The events between W. Bush's government and Turkish government during W. Bush's presidential terms are stated. The resolutions which passed or did not pass on the Grand National Assembly of Turkey and crises are analyzed.

The conclusion is a summary of the narration and includes recommendations for future studies.

Keywords: USA, George Walker Bush, the Middle East, Turkey, the Greater Middle East Project, American Foreign Policy.

GEORGE WALKER BUSH’UN ORTA DOĞU VE TÜRKİYE POLİTİKALARI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM GEORGE WALKER BUSH

1.1. GEORGE WALKER BUSH KİMDİR?	6
1.2. GEORGE W. BUSH’UN ULUSAL VE ULUSLARARASI POLİTİKALARI	9
1.3. GEORGE W. BUSH’UN TÜRKİYE POLİTİKALARI	11

İKİNCİ BÖLÜM AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI

2.1. AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI	13
2.2. GEORGE W. BUSH DÖNEMİ AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM AMERİKA’NIN DIŞ POLİTİKASINDA ORTA DOĞU

3.1. AMERİKA’NIN PENCERESİNDEN ORTA DOĞU	19
3.2. GEORGE W. BUSH DÖNEMİ ORTA DOĞU POLİTİKALARI	22

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABD-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

4.1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ	48
4.2. GEORGE W. BUSH DÖNEMİ AMERİKA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	52
4.3. BUSH DOKTRİNİN TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	54
4.3.1. PKK Terörü	54
4.3.2. Türk Boğazlarında Terör	55
4.3.3. Türkiye'nin Ege Denzinde Hak ve Çıkarlarının Korunması	56
4.3.4. Türkiye'nin Kıbrıs'ın Hukuki Olarak Tanınması Talebi	56
4.4. IRAK'IN ABD TARAFINDAN İŞGAL EDİLMESİNİN TÜRKİYE'YE YANSIMALARI	58
4.5. BÜYÜK ORTA DOĞU PROJESİ VE TÜRKİYE'YE YANSIMALARI	61
4.6. BUSH DÖNEMİ ABD-TÜRKİYE İLİŞKİSİNDE TEZKERELER VE YAŞANAN KRİZLER	67
4.7. BUSH SONRASI TÜRK- AMERİKAN İLİŞKİLERİNE ALGISAL YAKLAŞIM	72
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	87

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
BOP	Büyük Orta Doğu Projesi
DC	District of Columbia (Kolumbia Bölgesi)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
BM	Birleşmiş Milletler
AB	Avrupa Birliği
PKK	Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi)
FKÖ	Filistin Kurtuluş Partisi
KDP	Kürdistan Demokratik Partisi
PUK	Kürdistan Yurtseverler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: ABD Türkiye'ye ne derece dostça yaklaşıyor?	s. 74
Şekil 2: ABD Türkiye'ye neden dostça yaklaşmıyor?	s. 74
Şekil 3: ABD – Türkiye İlişkilerinin Geleceği	s. 75
Şekil 4: George W. Bush Seneler Bazında Halk Onay Yüzdeleri	s. 75
Şekil 5: George W. Bush'un başkanlık görevini düzgün bir şekilde yaptığını Düşünüyor Musunuz, Düşünmüyor Musunuz?	s. 76
Şekil 6: 11 Eylül Terör Saldırıları	s. 77

GİRİŞ

Günümüz dünya devletleri arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için yakın geçmişte yaşanan olaylara bakmak önemlidir. Bu çalışmada hem kendi ülkesinde hem de dünya düzeninde önemli değişikliklere neden olan George W. Bush döneminin incelenmesi ve olayların eleştirel olarak ele alınması temel alınmıştır. George Bush dönemi, dünya tarihinde önemli bir kilometre taşı olarak göze çarpmaktadır. Üzerinden on sene geçmiş olmasına rağmen o dönem yaşanan olaylar hali hazırda devam etmekte olan uluslararası denge ve ilişkileri etkilemeye devam etmektedir.

Çalışma boyunca Bush'un hayatı, başkanlık dönemleri boyunca ulusal ve uluslararası politikaları kısaca ele alınacak, sonrasında Amerikan dış politikası özetlenecektir. İki başkanlık dönemi boyunca Bush'un benimsemiş olduğu Orta Doğu ve Türkiye politikaları iki ayrı başlık halinde değerlendirilecektir.

George W. Bush Amerika Birleşik Devletlerinin 43. Başkanı olarak görev yapmış, başkanlık dönemi boyunca yaptıkları ile sadece Amerikan siyasi tarihinde değil aynı zamanda dünya tarihinde de önemli bir figür olarak ortaya çıkmıştır. George W. Bush döneminin incelenmesi günümüz dünya devletleri arasındaki ilişkileri etkilemiş olması bakımından ayrıca öneme sahiptir.

George W. Bush varlıklı ve saygın bir aileden gelmekteydi. Çocuk yaşlardan itibaren ailesinin saygın çevresi onun bir yerlere gelmesinde etkin rol oynamıştır. W. Bush, babası 41. Amerikan Başkanı George Herbert Walker Bush'un yolundan gitmeye karar vermiştir. Siyasi arenadaki ilk denemeleri hüsrarla sonuçlanan Bush, bir süre ticaretle uğraşmış, servetini epeyce genişlettikten sonra tekrar siyasi hayata adım atmıştır.

Bush'un başkanlık koltuğuna oturması bile büyük bir çalkantıya neden olmuştur. Başkan seçilmesinde yaşanan olaylar dünya tarihine kara bir leke olarak geçmiştir. Çok sayıda kaynak George W. Bush'un başkanlık seçimlerinde bir şaibe olduğunu dile getirmektedir. Seçimlerin ardından oyların sayımında Florida'da yetersiz görülen oylar yeniden sayıldığında önde olan Al Gore'u geçen Bush, Amerikan Yüksek Mahkemesi tarafından başkan olarak ilan edilmiştir.

George W. Bush, başkan olduktan sonra Amerika, tarihi boyunca daha önce hiç görmediği olaylarla karşılaşmıştır. Bu açıdan Bush dönemi dünyanın eşikten geçtiği bir döneme denk düşmektedir. Bu eşikten sonra da geri dönülmeyecek yollara girilmiş, uluslararası denge bozguna uğratılmıştır. W. Bush ile sadece ABD değil aynı zamanda tüm dünya tarihini tamamıyla değiştiren olaylar meydana gelmiştir. Bunların başında dünyayı korku ve kaosa sürükleyen 11 Eylül 2001’de yaşanan terör saldırıları gelmektedir. Bush, olay gecesi yaptığı açıklamada artık dünyanın eskisi gibi olmayacağını dile getirmiş, dünyayı Amerika’nın yanında ya da karşısında olmak üzere ikiye bölmüştür.

11 Eylül olayının sorumlusu olarak görülen Taliban yönetimini ortadan kaldırmak, bunun için de başta Usame Bin Ladin’i yakalamak ve dünyada barış ve istikrarı yeniden sağlamak üzere Amerikan yönetimi, Afganistan’a girmiştir. Afganistan’dan sonraki durak Irak olmuştur. W. Bush’un emriyle Amerikan askerleri Irak’a girmiş ve kısa bir zaman diliminde Bağdat’ı ele geçirmiştir. Irak işgalinden sonra meydana gelen iktidar boşluğu iç savaşa neden olmuş, Amerika eli kolu bağlı kalmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri, diğer köklü, kuruluşu asırlar öncesine dayanan dünya devletlerine nazaran eşsiz bir yapıya sahiptir. Siyasi sisteminin bilinçli kişiler tarafından en iyi şekilde planlanıp uygulanmaya başlanması bu yapının oluşmasındaki temel etkidir. Coğrafi olarak okyanus aşırı yerde bulunması ve uluslararası dengenin belirlendiği bölgelerden uzak olması da diğer etken olarak sayılabilir. Siyasi sistemin yanı sıra, etnik bir yapıya sahip olmasından ötürü sosyal ve ekonomik alanda da sağlam temeller kurabilmiş olması önemlidir. Amerikan halkının kendine özgü yapısından kaynaklı ayrı bir milliyetçilik anlayışı vardır.

Kuruluşu yakın bir geçmişe dayanmasına rağmen bu kısa zaman diliminde dünyanın önde gelen devletlerini geride bırakmayı başarmış, sözü geçen tek süper güç haline gelmeyi başarmıştır. Bu konuma gelmesinde elbette dünya devletlerinin iyi ya da kötü sonuçlar alarak ayrıldığı iki dünya savaşı etkili olmuştur. Birleşik Devletler, iki dünya savaşında da yön veren taraf olmuş ve müttefikleri ile birlikte savaşlardan zaferle ayrılmayı başarmıştır. Bu noktada, her iki savaşta da kendi topraklarında mücadele etmemiş olması da Amerika’nın lehine olmuştur.

Dünya savaşlarının ardından SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) ile uzun yıllarca süren bir ‘Soğuk Savaş’ süreci başlamıştır. Sovyetlerin ortadan kalkmasına kadar süren savaş tüm dünyanın uçurumun eşiğinde yıllarca beklemesine neden olmuştur. SSCB ve ABD dünyanın iki kutuplu gücü olarak hareket etmekteydi.

ABD, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra dünyanın tek süper gücü haline gelmiştir. Süper güç haline gelen Amerika, kendi kara sınırlarının dışında gücünü korumak adına dünyanın çeşitli yerlerinde farklı politikalar gütmeye başlamıştır. Bu yeni dış politika anlayışına göre 21. yüzyılın ‘Amerikan Yüzyılı’ olması için çabalara girilmiştir. Yeni yüzyılda da hâkim gücünü korumak ve dünyaya tanıtmak ABD’nin amacı olmuştur.

ABD’nin dünyada söz sahibi olabilmesinin yolu Yakın Doğu ve Avrasya bölgelerinden geçiyordu. ABD, Orta Doğu bölgesine sahip olan gücün tüm dünyaya da hükmedebileceğini düşünmekteydi.

Amerikan dış politikası, George W. Bush başkan olup dünyanın akışına yön vermeye başlayınca kadar optimum şekilde kurgulanmış ve uygulanmakta olan bir yapıydı. W. Bush ile Amerikan dış politikasında büyük bir eksen kayması yaşanmış, Amerika salt gücün kullanılmasına dayalı bir yaklaşım benimsemiştir. Amaç, ABD’nin gücünün her dünya devleti tarafından tanınmasını sağlamaktır. Bu özelliği itibarıyla Bush dönemi, içeriği bakımından mukayese edilmek istenirse babası George H. W. Bush ve Clinton’dan temel olarak ayrılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletlerinin eşsiz siyasi tarihinde George W. Bush döneminin önemli bir kırılma noktası olması, kendisinden önceki dönemin iyi bir şekilde irdelenmesi ve günümüzde yaşanan olaylarda ABD’nin rolünün daha iyi bir şekilde anlaşılması için genelde Bush’un Orta Doğu politikaları ile özelde Türkiye politikalarını analiz etmek çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Bu kapsamda Büyük Orta Doğu Projesi (BOP) detaylı olarak ele alınmıştır.

BOP, ABD’nin dünyada tek söz sahibi devlet olma hevesi için yürütmekte olduğu bir alt proje olarak tez içerisinde yer almaktadır. Projenin Amerika açısından dünyaya yönelik perde arkasında ve önünde amaçları söz konusudur. Amerika’nın bu dış politika tutumu, dünya dengesinin tamamen değişmesine, devletlerin yeni politikalar belirlemesine neden olmuştur.

Bush yönetiminin Afganistan ve Irak'ta bekleneni sağlayamamış ve yetersiz kalmış olması ve ulusal anlamda sosyal güvenlik reformlarını gerçekleştirememiş olmasına rağmen Bush'u destekleyen dini taban oylarını yine esirgememiş ve 2004 yılında Bush'un ikinci kez başkan seçilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

W. Bush dönemi, Amerika'nın başta siyasi olarak her alanda çöküş dönemine girdiğine işaret eder. Her şeye rağmen Bush'un iki başkanlık dönemi boyunca elinden geleni en iyi şekilde yapıp Birleşik Devletleri en iyi şekilde temsil ettiğine inananlar vardır. Buna karşın, Bush döneminin facia ve fiyaskodan başka bir anlam ifade etmediğini düşünenlerin sayısı da azımsanacak kadar değildir.

Ulusal anlamda bakıldığında Bush döneminin önemli konularından birisinin eşcinsel evlilikler olduğu görülebilir. Evangelist seçmenin oyuyla başa geçen Bush, başkanlık seçim kampanyası boyunca verdiği sözü tutmak istemiştir. Buna bağlı olarak Bush yeni bir anayasanın hazırlanmasını istemiş ve bu anayasaya göre evliliklerin sadece erkek ve kadın arasında olabileceği teminat altına alınmıştır. W. Bush döneminin bir diğer konusu kürtaj olmuştur. Bush kiliseye bağlı bir yapısı olması itibariyle kürtajın yanlış bir şey olduğunu düşünmekte ve buna ilişkin yasaları ön görmüştür. Diğer bir konu ise kök hücre araştırmalarıydı. Etik olmaması gerekçesiyle Bush, araştırmaları desteklememiştir. Bunların yanı sıra, eğitim ve sosyal alanlarda da eşitlikçi politikalar gütmüştür.

Bush'un ikinci başkanlık dönemi esasında birinci dönemin kalıntılarıyla uğraşmakla geçmiştir. Ulusal ve uluslararası politikalar boşa çıkmış, ülke karmaşasının içerisine sürüklenmiştir. Süper güç Amerika, ekonomik, siyasi ve sosyal anlamda tam bir çöküş dönemine girmiştir. Arkasında çok sayıda başlanmamış, başlandıysa da yarım bırakılmış iş, 700 milyar dolarlık bütçe açığı ve siyasi olarak bölünmüş bir ülke ile Bush, başkanlığı 2008 yılı sonunda Barack Hussein Obama'ya devretmiştir.

Çalışmanın son kısmında ABD-Türkiye ilişkilerinin geçmişi özetlenmiş, George W. Bush dönemi ABD-Türkiye ilişkileri incelenmiş, ABD için Türkiye'nin önemi vurgulanmış, yaşanan olaylara ışık tutulmuştur. Buna bağlı olarak 11 Eylül saldırıları, Afganistan ve Irak işgallerinin Türkiye'ye yansımaları alt başlıklar halinde incelenmiştir.

Kıbrıs, ABD-Türkiye ilişkilerinde on yıllardır önemini yitirmemiş bir konudur. 1974'ten sonra Amerika ve Türkiye arasında ilişkilerin temel dayanak noktası Kıbrıs olmuştur. Kıbrıs konusunda bazı anlaşmalara gidilmiş görölse de W. Bush döneminde Kıbrıslı Türkler için tecrit, ambargo ve abluka tamamen kaldırılmamıştır. W. Bush yönetiminin ikinci döneminde Kıbrıs konusuyla yakından ilgileneceği ve Türkiye'nin lehine kararlar vereceği beklenmekteydi. Ancak sonuç böyle olmamıştır.

Türkiye için önemli bir noktada bulunan sözde Ermeni soykırımının ABD kongresinde tanınması W. Bush döneminde engellenmiş, ancak Ermeni seçmenin desteğini kaybetmemek adına kesin bir şekilde tavır konulmamıştır. Ayrıca W. Bush, başkanlık dönemleri boyunca Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dahil olmasını savunmuş ve sürecin ivedilikle sonlandırılmasını defalarca dile getirmiştir.

Çalışmada ayrıca ABD'nin bölge politikalarına dair Türkiye'den beklentileri ve bunun karşılığında yaşanan ilişkilere değinilmiştir. Çalışmada Süleymaniye krizi, 1 Mart Tezkeresi sorunsalı ve PKK terörü ile ilgili ayrı başlıklar mevcuttur. Son olarak çalışmada ABD-İran ve Lübnan-İsrail krizinde Türkiye'nin önemi vurgulanmıştır.

Belirli dönemlerde, taraflar arasında yaşanmış sorunlu süreçler bulunsa da Türkiye- ABD ilişkilerinin her zaman stratejik önemini koruduğu söylenebilir. Gerek Türkiye açısından gerekse ABD açısından bakılacak olursa, bu stratejik önemin devamlılığını sağlayan unsurun iki ülke ilişkilerinin çoğu zaman ikili sorunlar ya da konuların ötesinde bir boyut taşıdığı, ilişkilerin oturduğu zeminin kavranılmasında aydınlatıcı olacaktır. Türkiye-ABD ilişkilerinin seyrinin Türkiye'nin sahip olduğu jeopolitik konum göz önüne alındığında Türkiye'nin bulunduğu alanın hızlı değişim dinamiklerini barındıran bir bölge olduğu düşünüldüğünde, bölgesel istikrar açısından olduğu kadar, küresel güç dengeleri açısından da büyük önem taşıdığı yadsınamaz bir gerçektir.

Çalışmanın sonuç kısmında W. Bush sonrası ABD-Türkiye ilişkilerine dair algısal yaklaşım, buna dair grafikler sunmakta, ileride yapılacak olan çalışmalar için önerilere yer verilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GEORGE WALKER BUSH

1.1. GEORGE WALKER BUSH KİMDİR?

Amerika Birleşik Devletleri'nin 43. Başkanı olarak döneminde ülke tarihinin önemli bir figürü hale gelen George Walker Bush, 6 Temmuz 1946'da Connecticut, New Heaven'da dünyaya gelmiştir. George Herbert Walker Bush ve Barbara Pierce W. Bush'un altı çocuğunun en büyüğüdür. W. Bush, siyasi kariyeri oldukça yüksek bir aileden gelmektedir. Bush ailesi, 1950'lerden bu yana iş dünyası ve politikanın birebir içinde yer almıştır. Bush'un dedesi Prescott Bush, Wall Street bankeri ve Connecticut'ın Cumhuriyetçi senatörü olarak çalışmıştır. Babası ise iş adamı ve diplomat olmasından öte, dünya çapında Amerika Birleşik Devletleri'nin başkan ve başkan yardımcılığı görevlerini yürütmesiyle tanınmaktadır.

1948'de W. Bush henüz iki yaşındayken ailesi Teksas, Midland'e taşınmış ve orada petrol işinden servet kazanmıştır. 1961 senesinde Houston'a taşınmalarından sonra George W. Bush, Massachusetts, Andover'de Phillips Akademisine yazılmıştır. Akademide basketbol ve futbolun yanı sıra beysbol da oynayarak okulda adını duyurmayı başarmıştır. W. Bush, daha o yaşlarda adil davranmasıyla göze çarpar ve sürekli adalet yanlısı olmasından ötürü başı sürekli belaya girer. Her şeye rağmen ailesinin önemli bağlantılarından yararlanarak 1964'de Yale Üniversitesi'ne girmiştir.

W. Bush, Yale'de popüler bir öğrenci olur. Herkesle arasını iyi tutmayı başarabilir. Çok geçmeden Amerika'nın en güçlü ve elit aile üyelerinin dâhil olduğu 'Kuru Kafa ve Kemikler' isimli cemiyete üye olur.

Mezuniyetine iki hafta kala George W. Bush Teksas Ulusal Hava Birliğine girer. Takvimler 1968'i gösterdiğinde ve Vietnam Savaşı en sıcak günlerindeyken W. Bush, birliğin yedek listesinde sonlarda olmasına rağmen aile dostlarından birisinin sayesinde yine çok beklemeksizin kabul görür. 1970'te savaş pilotu sertifikasını almaya hak kazanır. Ailesinin çevresi olmasa Bush'un sözde başarılarını nasıl elde edebileceği, kendisine bahşedilen ödül ve benzeri şeyleri hak edip etmediği ve askeri sorumluluklarını doğru düzgün yerine getirip getirmediğine dair çok sayıda

soru işaretine rağmen Bush, 21 Kasım 1974'te Hava Kuvvetlerinden büyük bir onurla tezkeresini alır.

Askeri görevinden sonra George W. Bush 1975'te Harvard Üniversitesi'ne girer ve oradan İşletme Bölümü Yüksek Lisans diplomasını almıştır. Sonrasında bir süreliğine Midland'e enerji sektörüne girer. Siyasi hayata ilk defa 1978 senesinde Temsilciler Meclisi'ne girip kongre üyesi olmak üzere adaylığını koyarak dâhil olur, ancak seçimi kaybeder. Siyasi başarısızlığının ardından petrol işine döner, sahip olduğu şirket iki kez iflasın eşiğinden döner.

Babası 1988 yılında Amerikan başkanlığına adaylığını açıklamıştır. Bush seçim kampanyasında babasına yardım ettikten sonra yeniden Teksas'a döner, 600 bin dolar ile Teksas Rangers profesyonel beysbol takımının hissesini alır ve beş yıl boyunca takımın başkanlığını yürütür. Takım başkanlığı devam ederken Bush, 'Bush Petrol ve Gaz Şirketi'ni kurmuş ve şirketin yönetim kurulu başkanlığı koltuğuna oturmuştur. Teksas Rangers'taki hisselerini satarak 14 milyon doların üzerinde bir paraya sahip olan Bush yeniden siyasi hayatın kapısından geçerek 8 Kasım 1994'te oyların yüzde 53,5'ini alarak Teksas valisi olarak seçilir. Eyaletin 1998 seçimlerinde oy yüzdesini 68,6'ya yükselten Bush, Teksas tarihinin iki dönem üst üste başkanlığını yürüten ilk kişi olmuştur.

Siyasi başarılarının kilometre taşı olarak 2000 yılında Amerika Birleşik Devletleri başkanlığına adaylığını koyması öne çıkmaktadır. O zaman Cumhuriyetçi Parti'nin adaylığını kazanabilmek adına Arizona Senatörü olarak görev yapmakta olan John McCain ile büyük bir çekişme yaşamış ve nihayetinde galip gelmiştir. Bush-McCain çekişmesinde yaşananlar Amerikan siyasi tarihinde önemlidir.

7 Aralık 2000 tarihinde yapılan başkanlık seçimleri olaylı bir şekilde geçmiştir. Seçim gecesi kazanan net bir şekilde açıklanmamıştır. Seçimin ertesi sabahı Bush 246 oy, Al Gore 255 oy almış olarak ilan edilmiştir. Seçimi kazanmak için gerekli olan 270 oydur. Sayımlarda sorun olduğu gerekçesiyle Florida oyları tekrar sayılmış ve Amerikan Yüksek Mahkemesi zaferi kazananın George W. Bush olduğunu ilan etmiştir. Başkanlık yarışını kazanarak dört yıl önce babasının elinden aldığı başkanlığı Clinton'dan tekrar alan Bush, 20 Ocak 2001'de Amerika'nın 43. başkanı olarak görevi devralmıştır.

Başkanlık döneminin ilk iki senesinde Bush, kongrede çoğunluğa sahip olmanın keyfini sürmekteydi, ama çok geçmeden güçlü bir şekilde bölünmüş bir hükümetle karşı karşıya kalmıştı. Bush yönetiminin ekonomik hamleleri olumlu bir şekilde sonuçlanmamış, aksine sadece zenginleri daha da zengin hale getirmesi şeklinde eleştirilere maruz kalmıştı.

Bush'un ilk başkanlık döneminin en önemli olayı 11 Eylül'de gerçekleştirilen terör saldırılarıdır. 11 Eylül 2001'de El-Kaide teröristleri dört adet Amerikan ticari uçağını kaçırmış ve bu kaçırılan uçaklarla New York ve Washington DC.'de üç hedef vurulmuş, dördüncü uçak ise Pensilvanya'da bir tarlaya düşmüştür. Terörle mücadele hali hazırda başlamış ve Başkan Bush, olayın akşamında Amerika'nın bir kez daha terörle karşılaşmaması için elinden geleni ardına koymayacağını açıklamıştır. George W. Bush 11 Eylül olayının sorumlusu olarak gördüğü Usame Bin Ladin'i yakalayarak cezalandırmak ve Taliban yönetimini ortadan kaldırmak amacıyla 7 Ekim 2001'de Afganistan'a asker göndermiştir.

Bush döneminin ikinci önemli olayı ise Irak Savaşı'dır. Eylül 2002'de Bush yönetimi ülkenin ulusal güvenliği söz konusu olduğu zaman gerekirse şiddetli bir düzeyde askeri güç kullanabileceğini beyan etmiştir. Irak ile gerçekleştirilen sözde anlaşma yolları bir sona varamayınca Amerika Birleşik Devletleri 20 Mart 2003'te Irak Savaşı'nı başlatmıştır. Irak'ın başkenti Bağdat çok geçmeden 9 Nisan 2003'te düşmüş ve Bush da 1 Mayıs'ta operasyonların bittiğini kişisel olarak açıklamıştır. Kısa bir süre sonra Irak, iktidarı belirleme yolunda iç savaşa sürüklenmiştir. ABD, Irak'ta da istediğini tam anlamıyla elde edememiştir.

George W. Bush'un ikinci başkanlık dönemi ilk dönemin yansımaları ile çalkantılı bir şekilde geçmişti. 2004 senesinde Bush yeniden seçilmek üzere başkan adayı olmuş, Afganistan ve Irak'ta savaşların iyi gitmemesi ve Sosyal Güvenlik reformlarına dair çabaları büyük tepkiyle karşılanmasına rağmen Bush'un siyasi tabanı desteğini çekmemiş ve Kasım seçimlerinde Demokrat Senatör John Kerry'yi geçerek yeniden başkan olabilmıştır. İkinci dönemi boyunca Bush, çok sayıda muhafazakârın karşı çıktığı göçmen reformuna eğilmiş ve birçok liberalin de karşı çıktığı çevresel düzenlemelerde bulunmuştur. Bush yönetiminin Katrina Kasırgası hususunda yetersiz kalması popülerliğinin yitirilmesine neden olmuştur.

2008’de George W. Bush başkanlığının son senesine geldiğinde ülke büyük zorlukların eşiğindedir. Amerika iki ülke (Irak ve Afganistan) ile savaşmaktadır ve bütçe açığı milyar doları bulmuştur. 2008 güzünün başlarında ülke ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır. Meşhur 2008 küresel krizinin yaşandığı bu dönem gerek Amerikan halkını gerekse tüm dünya halkını derinden etkilemiştir.

Bütün bunlar ülkeyi kasıp kavururken, çok sayıda bitmemiş iş ve siyasi anlamda bölünmüş bir ülkeyi arkasında bırakarak 20 Ocak 2009’da görevini tamamlayan Bush, koltuğu Barack Obama’ya devretmişti. Bazı eleştirmenler açısından Bush dönemi Amerika Birleşik Devletleri’nin çöküş döneminin başladığına işaret eder. Örneğin Cheney ve Powel (2009) açısından “Bush tam olarak bir fiyaskodur.” Öte yandan bazı eleştirmenler ise ülkenin en zorlu dönemlerinden birinde başkanlık eden Bush, iki dönem boyunca Amerika’yı hem ülke içinde hem de uluslararası alanda en iyi şekilde temsil etmiştir.

1.2. GEORGE W. BUSH’UN ULUSAL VE ULUSLARARASI POLİTİKALARI

George W. Bush’un ulusal ve uluslararası anlamda belli politikalar vardır. Ulusal çapta ülkenin en tartışmalı konularından birisi olan eşcinsel evlilikler Bush tarafından tepki görmekteydi. Evangelist seçmene başkanlık kampanyası boyunca verdiği sözü tutmak isteyen Bush, adamlarına yeni bir anayasa maddesi hazırlamalarını söylemiş, bu yeni değişiklikle evliliklerin sadece kadın ve erkek arasında olabileceğini teminat altına almak istemiştir.

Bush aynı zamanda kürtaja da sert bir şekilde karşıdır. Evangelist kilise de onun bu görüşünü açık bir şekilde desteklemektedir. Yine ahlaki açıdan uygun olmadığı gerekçesiyle kök hücre çalışmalarına karşı çıkan Bush, bu konuda da kilise ile hemfikirdir. Ülke içinde siyahlara eğitim verilmesi ve eğitimde kontenjan açılması, ayrıca siyahların haklarının korunması için çıkarılan yasanın artık gerekmediği için kaldırılmasını isteyen Bush, döneminde vergi indirimlerine gitmeyi hedeflemiştir. Böylece oy çoğunluğuna sahip olduğu siyasi ve dini tabanı kaybetmek istememiştir.

Uluslararası politikalar hususunda W. Bush'un 'önleyici saldırı' denilen bir yaklaşım izlemekteydi. Yaklaşımına göre 'karşısındaki sana vurmadan sen ona vur' politikası güdülmektedir. Bush döneminde bu politikanın en uç sınırlara uzandığı görülmüştür. Savunma anlamında, alana yapılan harcamaların en iyi şekilde ayarlanıp artırılmasını istemiştir.

Bush'un dış politikasında nükleer kapasitesini geliştirmekte olan İran ve Kuzey Kore'ye karşı askeri operasyon başta her türlü seçeneğin göz önünde bulundurulacağı söz konusuydu. 'Şer Üçgeni' olarak görülen Irak, İran ve Suriye üçlemesinde yer alan Suriye teröre destek veren ülkelerin başında gösterilerek listenin başına alınmıştı. Daha sonrasında bu üçgenin içerisine Kuzey Kore'yi de koyarak hedef alanına genişlik kazandırmıştı. "Yeni oluşum, 'Şer Eksen'i' olarak anılmaktaydı." (Tanner, 2005: 269)

George W. Bush için Orta Doğu ile ilişkiler çok büyük öneme sahipti. Bush dönemi 11 Eylül'den sonra Büyük Orta Doğu Projesi'ne (BOP) genişlik kazandırmıştı. BOP ile ilgili olarak Amerikan hükümeti tarafından resmi olarak yayınlanmış bir belge hali hazırda mevcut değildi. Projeye dair yapılan değerlendirmeler 'NNSS 02' kodlu analize (Orta Doğu'da ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: 11 Eylül Sonrası Analizi' (New National Security Strategy of the USA in the Middle East Apost September 11 Analysis)) dayandırılmaktadır. Belgenin içeriğine dair kesin bilgiler yoktur. Her şey bir yana, dönemin ABD dış politikasını şekillendiren Evangelist stratejiler ve strateji belirleyicilerin söylemlerinden bölgenin ABD açısından önemi açık bir şekilde vurgulanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri için 21. yüzyıl 'Amerikan Yüzyılı' olacaktır. BOP da bu çerçevede oluşturulan alt politikalardan biridir ve ilk olarak 1995'te Amerika'nın silahlı kuvvetler dergisi olan 'Joint Forces Quarterly' isimli dergide tam ad olarak kullanılmıştır. (ABD Silahlı Kuvvetler Dergisi)

Ancak yine de Başkan Bush'a kadar BOP üzerinde çok durulmamıştır. Bush yönetiminin ilk döneminde 23 Şubat 2003'te Başkan W. Bush 'Orta Doğu'da Demokratik Değerlerin Yayılmasını Öngören Plan'ı açıklarken 'Büyük Orta Doğu Projesi'nden bahsetmiştir.

'Büyük Orta Doğu' olarak adlandırılan bölge sadece ABD'nin değil tarih boyunca gücü elinde bulundurmak isteyen devletlerin hepsinin dikkatini çekmiştir.

Sovyetler bloğunun çökmesinin ardından ABD bölgede tek hâkim güç olmak için adımlarını atmış stratejik üsler koyarak işe başlamıştır. Amerika'nın bölgede hâkim güç olabilmesi için ortalığı karıştırması lazımdı ve bunun için de 11 Eylül daha bir önem kazanmıştı. 11 Eylül eylemcilerini saptadıktan hemen sonra ABD, Orta Doğu coğrafyasının iki büyük bölgesini işgal etmiştir: Afganistan ve Irak.

Afganistan'a yapılan müdahale genel anlamda kabul görürken Irak'ın işgali Amerika'nın başka ajandasını ortaya çıkarmıştı. Artık dünya Amerika'nın arka planda ne düşündüğünü, ne istediğini çok iyi bir şekilde biliyordu. ABD, asli emellerinin üstünü örterek mevcut dönemde G8, NATO ve Avrupa Birliği'ni ikna etmek için BOP'a dair yaklaşımını kabul edilebilir bir hale getirip sunmaya çalışmıştı.

1.3. GEORGE W. BUSH'UN TÜRKİYE POLİTİKALARI

W. Bush'un Türkiye'ye dair politikaları da hassas konulardan biridir. İkinci kez başkan seçilmeden önce Bush, Türkiye'ye dair politikalarını değişik şekillerde dile getirmişti. Türkiye ve ABD arasında en önemli konu Irak'tı. Bush, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasını, ülkede geniş bir federal yapının kurulmasını, Irak'ta yaşayan Kürtlere geniş özerklik verilmesini destekliyordu. W. Bush yönetimi Türkiye'ye PKK tehdidini ortadan kaldıracığına dair söz vermesine rağmen Irak'ın kuzey kısmında konuşlanmış olan bölücü terör örgütü militanlarına karşı herhangi bir askeri müdahalede bulunmaktan uzak durmaktaydı.

Kıbrıs konusunda bazı anlaşmalara gidilmiş görülse de Kıbrıslı Türkler için tecrit, ambargo ve abluka henüz tamamen kalkmış değildi. Bush yönetiminin ikinci dönemde bu konuyla yakından ilgileneyeceği ve Türkiye'nin lehinde kararlar vereceği beklenmekteydi. Kıbrıs konusu göz önünde bulundurularak Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye ile son 50 yıl içinde yaşadıklarına bakacak olursak, Bush yönetiminden de çok şey beklemek anlamsızdı, çünkü Kıbrıs ile sorunların çözülmesine söz verip çözemeyen de Amerika'nın kendisiydi. Rum yönetimi o zamanlar Yunanistan tarafından destek bulmakta ve bu da Kıbrıs Rumlarının hızla silahlanmasına yol açmaktaydı. Bu gelişmeler neticesinde Türkler ve Rumlar iyice gerilirken, Türkiye-Yunanistan ilişkileri de rayından çıkmıştı.

Gerginliklerin artmasından ötürü Türkiye 1964'te adaya askeri müdahalede bulunma kararı almıştı. Ancak Amerika Birleşik Devletleri Yunanistan ile Türkiye arasında çıkabilecek potansiyel bir savaşın genelde Avrupa-NATO ve özelde ABD çıkarları üzerinden yaratacağı olumsuz etkileri ön görerek müdahaleyi engellemişti. Bu sırada araya giren Amerika, Türkiye ilişkilerinde güvensizlik ve hayal kırıklığı yaratmıştı. Sonuç olarak Türkiye harekâtı on yıl ertelenmek durumunda kalmıştı.

1974'ten sonra Amerika ve Türkiye arasında ilişkilerin temel dayanak noktası Kıbrıs olmuştur. Kıbrıs ile her hususta şart koşulmuştur. Bush yönetimi de doğal olarak bölgedeki ABD çıkarlarını göz ardı edemezdi. Aynı zamanda Türkiye için önemli bir noktada bulunan sözde Ermeni soykırımının ABD kongresinde tanınması engellenmiş, ancak Ermeni seçmenin desteğini kaybetmemek adına kesin bir şekilde tavır konulmamıştır. Ayrıca Bush, başkanlık dönemleri boyunca Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dâhil olmasını savunmuş ve sürecin ivedilikle sonlandırılmasını defalarca dile getirmişti.

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI

2.1. AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI

ABD ülkenin kuruluşundan bu yana dünyadaki bütün değişim ve gelişmelere en hızlı şekilde ayak uydurabilen tek devlettir. Amerikan dış politikasının özünde bulunan ve politikaya hakim olan yöntemler zaman içerisinde değişse de pragmatik yapısı temel özellik olarak hep kalmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri son iki yüz yıl içerisinde siyasi, ekonomik ve askeri anlamda dünyanın en büyük gücü haline gelmiştir. Modern çağda uluslararası sistemler dâhilinde tek bir devletin bu denli büyüyeüp süper güç haline gelmesi esasında pek sıradan olmasa da Amerika'yı süper güç kılan bazı temel etkenler vardır. Bu etkenler ABD'nin dünyanın yegâne hâkimi haline getirmiştir.

Bu etkenlerin başında ABD'nin coğrafi konumu gelir. Coğrafi anlamda diğer devletlerden bağımsız olabilmesi ve kafasına göre hareket edebilmesi büyük bir avantajdır. Aynı zamanda güç dengesinin tarih boyunca gerilim ve sarsıntılar yaşadığı Avrupa kıtasına da uzak olması bir diğer faktör olarak sayılmalıdır.

Amerika Birleşik Devletleri tarihinin başlamasından önce bölgede sadece 13 koloniden oluşan temelsiz bir federasyon mevcuttu. Ancak Avrupa'da sahipsiz bir metre kare toprak parçası bulmak imkânsızken Amerika'nın batıya ilerleme gibi bir imkânı vardı. Burada onu uçsuz bucaksız topraklar bakir şekilde bekliyordu. Amerikalılar bütün avantajları elinde tutup dezavantajları da avantaja dönüştürerek Batı Amerika topraklarına doğru genişlediler ve dünyanın ilk ortak ekonomi pazarını kurdular. Çok geçmeden zorlu ve çok kanın döküldüğü bir iç savaş yaşamış olmalarına rağmen çabucak toparlanarak birbirine sıkı sıkıya bağlı bir federasyon kurmayı başarabildiler. Daha sonra Birinci Dünya Savaşı'na dâhil olup savaşın seyrini değiştirip, zafere giden yolu açmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki ara dönemi en iyi şekilde kullanıp savaşın ardından artık bir 'Süper Güç' olarak ortaya çıkmıştır.

ABD'nin süper güç olma yolundaki başarısının temel dayanak noktası Amerikan dış politikasıdır. Amerikan dış politikasını yönlendiren kişiler dünya

tarihini çok iyi okuyarak ülkenin geleceğine yön vermişlerdir. Elbette çok sayıda etken olmasına rağmen Amerikan dış politikasını diğer etkenlerin önünde tutan gerekçeler vardır. Başlarda dağınık ve düzenden tamamen uzakta bir devlet gibi kurulmuş olmasına rağmen ABD'nin inanılmaz bir şekilde başarılı olarak yönetilen dış politikaya sahip olması önemlidir.

Amerikan dış politikasının başarılı olmasının nedenlerinden birisi de geçmişinin olmaması olabilir. Başta dezavantaj gibi görülse de bu durum, iyi yönetildiği takdirde çok iyi bir avantaja dönüşebilir. Yani dış politikaya yön verenlerin geçmişten gelen bir bağının olmaması ve diğer devletlerle eski anlaşmalarının ya da politika ilişkilerinin olmaması Amerika tarafından iyi değerlendirilmiştir. Devleti kuranlar yepyeni bir sayfa ile tarih sayfalarında yer almışlardır.

Amerikan dış politikasının en büyük başarısı da bu noktada kendini göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk seçimlerinin doğru gerçekleştirilmiş olması, sonraki dönemde sağlam adımlar atmasını sağlamıştır. Devletin dış politikasının sınırları yoktu, ve belli seçeneklere tabi olmak zorunda değildi; dolayısıyla dış politikaya yön veren kişiler istedikleri gibi esnek bir şekilde hareket edebilme yetkisine sahipti.

Bu esneklik sayesinde Amerikan dış politikası küresel bir boyuta ulaştı. Çok sayıda ülke için birbirlerine bağımlılık söz konusuysen Amerika bu durumun içine hiçbir zaman girmede. Örneğin Türkiye için zamanında Sovyetler Birliği çok büyük bir tehditti ve Türkiye de Batı ile arasını sıkı tutarak, kuzeyden gelebilecek herhangi bir tehdide karşı kendisini teminat altına almak istiyordu.

Ülkeler arası karşılıklı zorunluluk aslında çok sayıda dezavantajı da beraberinde getirir de ABD, bu olumsuzluktan hiçbir zaman olumsuz etkilenmemiştir. Amerikan dış politikası herhangi bir şekilde bölgesel yahut ideolojik bir sınırlamaya maruz kalmıştır. Küresel anlamda edinmiş olduğu bu özellik Amerika'ya emperyalist etiketinin verilmesine neden olmuştur.

Ancak Amerika Birleşik Devletleri'nin diğer birçok devlet gibi beklenti ve hırsının olmadığını söylemek mümkün değildir. Söz konusu edilen avantaj Amerikan dış politikasının dilediği zaman kabuğundan çıkıp diğer devletlere müdahil olabilirken, işler yolundan çıktığı zaman kabuğuna çekilip kargaşadan kendini uzak

tutabilmesidir. ABD bunu bir gelenek haline getirmeyi başarmıştır. Amerikan dış politikasının başından günümüze değin bu geleneği en iyi şekilde kullanmış olduğu açıktır.

Gelgelelim, günümüze yakın dönemlere bakıldığında bu kararlı ilerleyişin Amerikan dış politikasında durağanlığa ve zayıflamaya neden olduğu aşikârdır. Artık ABD için bir gerileme döneminden söz edilmektedir. 2000 yılında şaibeler eşliğinde başkanlık koltuğuna oturan George W. Bush'un ilk başkanlık dönemi bu gerilemenin başladığı süreç olarak işaret edilebilir. 200 yıldır süregelen dış politika geleneğini dört yıllık süre içinde harcayan Bush dönemi Amerikan dış politikasında sapmaların temel olarak başladığı dönemdir. Babasından aldığı miras ile benzer yoldan şaşmayan Bush, realizmden ödün vermeyerek ülkenin dış politika yolundaki başarısına sekte vurmuş, devletin geri dönülmesi mümkün olmayan yollara girmesine sebep olmuştur.

2.2. GEORGE W. BUSH DÖNEMİ AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI

Amerika Birleşik Devletleri'nin 43. başkanı olan George W. Bush Cumhuriyetçi bir liderdir. Döneminde çok katı bir dış politika izlemiştir. Sekiz yıl kadar başkanlık görevini yürütmüş olan W. Bush'un dış politikasında nasıl bir yol izleyeceği çok öncesinden tasarlanmıştır. Condoleezza Rice, 2000 senesinde devam ettirdikleri seçim kampanyası sırasında Bush'un başkan olması durumunda ABD'nin nasıl bir dış politika izleyeceğinin sinyallerini vermiştir. Gelecek olan Cumhuriyetçi hükümet ülke içinde ılımlı, dünyanın geri kalanına karşı ise aşırı realist bir şekilde yaklaşacaktı.

Akmaral (2005) Rice'ın, 'Ulusal Çıkarları Artırmak' isimli makalesinde Sovyetlerin dağılmasının ardından dünya genelinde ABD'nin nasıl bir politika izleyeceğini ve kendisini küresel bir güç olarak nasıl ortaya çıkarabileceğinin altını çizmekte olduğunu söyler.

Rice için Clinton'ın ulusal çıkarları göz ardı etmesi en büyük hatasıydı. Dolayısıyla onun yerine gelen Cumhuriyetçi hükümet en başta bu ulusal çıkarlar konusunu ele aldı. Öncelikler makalede şu şekilde geçmekteydi: "Amerika'nın askeri gücünü artırmak, ekonomik büyüme ve serbest ticaret teşviki, Amerikan değerlerini

paylaşan müttefiklerle ilişkileri güçlendirmek ve terörizme ve kitle imha silahlarına katkıda bulunan haydut rejimlerle mücadele etmek” (Rice, 2000: 45)

Rice’in üzerinde durduğu bu öncelikler Büyük Orta Doğu projesinin genel sınırlarını ortaya koyuyordu. Bahsi geçen haydut rejimler İran ve Irak’tı. Dolayısıyla Bush’un Irak’a müdahalesi kaçınılmazdı. Buradan yola çıkarsak 11 Eylül, Amerika için amaca giden yolda karşılarına çıkan kaçırılmayacak bir fırsat ve bir araçtı.

Amerika’nın W. Bush’un dört yıllık başkanlık dönemi boyunca geçmişten gelen büyük dış politika mirasını hor kullandığı iddia edilmektedir. O dönem, ABD askeri anlamda büyük başarılar elde etmişti ancak diplomasi söz konusu olduğunda sürekli kan kaybeden taraf kendisi olmuştu. Rice’a göre Amerika, küresel barış ve istikrarın tek garantörüdür. Bu nedenle askeri güce çok önem verilmiştir. Cumhuriyetçi yönetim, kendini dünyada kötülüklerin başını çeken haydut rejimlerle mücadele etmek zorunda hissediyordu. Rice’a göre bu haydut rejimlerin üçte ikisi Orta Doğu’da idi. Ona göre dünya ekonomik ve demokratik anlamda bir ilerleme içerisindeyken bazı devletler bu ilerlemenin dışında kalmıştı. Irak buna iyibir örnekti. Saddam Hüseyin’in o dönem yürütmekte olduğu rejim dünyadan soyutlanmıştı. Askeri anlamda bir zayıflamaya maruz bırakılmış ve Irak halkı fakirlik ve terörün içerisine çekilmişti. Ayrıca Rice, Irak’ın uluslararası siyasetin içerisinde de sağlam bir yerinin olmadığını altını çizer. Bu yüzden kitle imha silahları geliştirmek istemektedir, ancak Saddam’ın kendisi başta olduğu sürece bu gerçekleşmeyecektir. Buna dayanarak Rice, Amerikan hükümetinin devreye girerek Saddam rejimini nihayete erdirmek için kendi muhaliflerinin yanı sıra potansiyel tüm kaynakları kullanacaktır.

Rice (2000) ayrıca ABD’nin Orta Doğu’da atması gereken ilk adımı Irak olarak belirtip İran’a değinmiştir. Rice’a göre İran’ın asıl amacı piyasa ekonomisi ya da demokrasiye bağlı uluslararası sistemin gelişmesine engel olmak değil, esasında buna bir çeşit alternatif meydana getirmektir: ‘fundamentalist İslam’.

Fundamentalist İslam farklı şekillerde yorumlanabilmektedir. Kutlu’ya (1994) göre “Fundamentalist İslâm toplumlarının yeni talep ve beklentilerinin çoğu kereler siyasallaşan görüntülerini açıklamada ısrarlı bir şekilde eksik ve önyargılı açıklamalar ürettiği iddia edilmektedir. Hatta bu tanımlamanın giderek İslâm’ı da karalamaya yönelen bir ideoloji ve tarafgirlikle içiçe olduğu öne sürülmektedir.” Öte

yandan Batı, İslami fundamentalizmi terör yoluyla ulusal ve bölgesel rahatsızlığın yanı sıra küresel barış ve güvenliğe karşı da temel bir tehdit olarak görür ve 1930'lardaki faşizm ve Nazizm ile 1950'lerdeki komünizm ile bir tutulmaktadır. (New York Times, 1993)

Rice (2000), İran'ın Amerika başta olmak üzere bütün olarak Batı'nın çıkarlarına karşı terörün arkasında yer almakta ve bu amaçla da ileri askeri teknolojileri geliştirmeye ya da transfer etmeye çalıştığını söyler. Rice için İran ve Irak çok önemli iki husustur ve üzerinde durulması gerekir. Çünkü sadece Irak değil aynı zamanda İran da Amerika ve ölümsüz müttefiki İsrail'in Orta Doğu politikalarını düzgün bir şekilde yürütmesinin önünde set oluşturmaktadır.

Rice'ın sözlerinden anlaşılacağı üzere ABD, İsrail'i sonuna kadar destekleyecektir. Bunu yaparken de bölge halkının çıkarları tamamen göz ardı edilecektir.

Askeri başarıların sürekli olamayacağı anlaşıldıktan sonra Amerika'nın gücünün de sona erebileceği artık anlaşılmaya başlamıştı. Esasında ABD'yi süper güç kılan yegâne şey dış politika geleneğiydi. Bush'un ikinci başkanlık döneminde Dışişlerinin başına getirilen Rice için rayından çıkan dış politika treni için artık yapılacak bir şey yoktu. Rice her ne kadar yetenekli ve deneyimli bir diplomat olsa da yaptıkları, Amerikan dış politikasını eski şaşalı günlerine döndürmek için yeterli olmadı.

Bush yönetiminde izlenen politikalar ABD'nin dünyanın lideri olması durumunun sorgulanmasına neden oldu. Bölgesel ve küresel anlamda elindekileri yitiren ABD artık etkisini yitirmeye başlamıştı.

Rus askerleri Gürcistan'a girince ABD'nin duruma el koyması beklendi, ama beklenen olmadı. Amerikan dış politikası artık işlemez hale gelmişti. Amerikan hegemonyası karşısında Rusya, ABD ve Avrupa Birliği'nin karşısında bir güç olarak dirilişe geçti. O dönem ABD başta olmak üzere önde gelen devletlerin Rusya'yı yumuşak bir dille uyarması ve bunun dışında sessiz kalması Rusya'nın dengeleyici güç olma potansiyeline sahip olduğunu göstermekteydi.

Bush döneminde ABD, Orta Doğu'da da buna benzer bir çaresizlik içerisine düşmüştü. Bölge ilk zamanlarından bu yana hiç olmadığı kadar karışık ve çalkantılı bir süreçten geçiyordu. Yaşananlar göz önünde bulundurulduğunda bölgede bir

dengein kurulabilmesi ihtimallerin uzağında idi. Dolayısıyla Bush dönemi öncesinde ve Bush döneminde Amerikan dış politika ajandasında Orta Doğu'nun yerini ve önemi artmıştı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKA’NIN DIŞ POLİTİKASINDA ORTA DOĞU

3.1. AMERİKA’NIN PENCERESİNDEN ORTA DOĞU

Orta Doğu bölgesi çok önemli bir jeo-stratejik yapıya sahiptir. Bu öneme sahip olmasından ötürü tarih boyunca dünyanın önde gelen devletlerinin ilgi odağı haline gelmiştir. Dünyadaki denge ve güç sisteminin değişmesi de bölge üzerindeki politikaların zaman içerisinde değişmesine yol açmıştır. Diğer ülkelerin çok kısa bir zamanda önüne geçen Amerika Birleşik Devletleri bölge üzerinde değişik çıkar politikalarına sahiptir.

Sovyet Birliği dağılmadan önce bölge üzerinde ABD ile karşı karşıyadır. O dönem Körfez bölgesinde bulunan petrolün Avrupa tarafına kolay bir şekilde taşınmasını sağlama işi ABD’ye düşüyordu. Sovyetler de boş durmuyordu. Bölgede söz sahibi olabilmek için Arap-İsrail ikileminde Arap tarafını destekliyordu. Bu iki büyük güç arasındaki gelgitler Orta Doğu’yu daha paylaşılamaz kılmış, “bölgesel bir soğuk savaş” yaşanmıştır. (Kerr, 1971).

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra iki kutuplu denge artık bozuma uğramış, bundan da en çok etkilenen bölge ülkesi Suriye ve Irak olmuştur. Sovyetlerin dağılmasından önceki politikaları Suriye’ye verdikleri borcu geri ödemesi için katı bir şekilde baskı yapmak şeklindeydi. Sovyetler, Suriye başta olmak üzere bölgeye göndermekte olduğu yardımları kesmişti. Tamamen ortadan kalktıktan sonra ise Batı taraftarı ülkeler için büyük bir manevra imkânı doğmuştu. Irak’ın o dönemki lideri Saddam Hüseyin durumdan kendine pay çıkarmak istemiş, Kuveyt’i işgale yeltenmiştir. ABD’nin duruma müdahalesi ile Saddam yenilgiye uğratılmış, sonuç olarak yeni bir dönemin kapılarından geçilmiştir.

Irak, Körfez bölgesinde söz sahibi ve petrol kaynaklarından dolayı önemli bir ekonomik yapıya sahipti. Körfez Savaşı’ndan yenilgiyle çıkan Irak artık gücünü yitirmeye başlamıştı. Filistin hükümeti de Irak’ı desteklemesiyle öne çıkmış, ancak mağlubiyetten hakkına düşeni almıştı. Esat ise faydacı davranarak Irak’a karşı oluşturulan yapıya askeri olarak destekte bulunmuş ve ayrıca 1991’de Paris Barış Konferansı’na bir heyet ile katılma kararı almıştır. İran ise iki şekilde etkilenmişti;

bir yandan Irak'ın yenilmesi ve gücünü kaybetmesi işine gelirken, öte yandan arka planda Amerika'nın söz sahibi olmasından rahatsızlık duymaktaydı. İsrail de ABD yandaşlığının getirmiş olduklarından gayet memnundu.

Amerika Birleşik Devletleri bölge devletlerinin üzerinde politikalar uygulayan ve ülkelerin geleceklerine karar veren durumuna erişmişti. ABD bölgesel düzen kurma stratejisi ile yola çıkmış, George H. W. Bush döneminde başlayan strateji Clinton döneminde genişlik kazanmıştır. Yeni strateji üç temele dayanmaktaydı:

- “Arap-İsrail Barış Süreci,
- Çifte Kuşatma Politikası ve
- Siyasi ve Ekonomik Reform.” (Altunışık, 2009: 71)

ABD, Körfez Savaşının sona ermesinin ardından ilk iş olarak Arap-İsrail arasında bir barış köprüsü inşa etmeyi planlıyordu. Hatta buna karşı çıkan İsrail Likud hükümetine karşı bile baskı uygulamıştı.

1991 senesinde Uluslararası Madrid Konferansı toplandı. Barış görüşmeleri çok geçmeden çıkmaza girdi. Norveç hükümeti araya girdi ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile İsrail'de iktidara geçen İşçi Partisi arasında bir anlaşmaya varıldı. Anlaşmanın ardından ABD Arap-İsrail ikilemini bir kenara bırakarak, İsrail'in bölgede öne çıkan devletlerden birisi olmasını destekledi.

Amerika'nın bölgesel stratejisinin ikinci ayağını Çifte Kuşatma politikası oluşturmuyordu. Politika Clinton döneminde ortaya atılmıştı. Washington DC, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanan İran-Irak dengesini koruma politikasından vazgeçip, bu iki ülkeyi bölgenin istikrarsızlık kaynağı olarak görerek hedef tahtasına koyuyordu. ABD bu iki ülke üzerinde yeni bir politikaya sahipti. Sovyetler artık yoktu ve iki kutuplu güç dengesi yerini tek kutuplu Amerikan hegemonyasına bırakmıştı. İran ve Irak'ın tecrit edilememesi için bir gerekçe yoktu. Bunun yanı sıra Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Suudi Arabistan, Umman, Katar ve Kuveyt'in oluşturduğu Körfez İşbirliği Konseyi ABD ile askeri anlamda ilişkilerini geliştirmekte ve ABD'ye üs sağlamaktaydı.

BM komisyonu Irak'taki kitlesel imha silahlarının denetlenmesi kararı aldı. Çok geçmeden insani müdahale kararı alındı. 36 ve 33. paralel arası uçuşa yasak bölge ilan edildi. Merkezi yönetimden iki Kürt partisi ortaya çıktı. Mesut Barzani

önderliğinde Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) ve Celal Talabani önderliğindeki Kürdistan Yurtseverler Birliği (PUK) kuruldu. Bu gelişmeler Irak'ın egemenliği üzerinde olumsuz yansımalar yarattı. ABD, Türkiye sınırları içinde bulunan İncirlik üssünden politikalarını uygulamaya devam etti. Irak'ın kuşatılması ve İran'a yapılan yaptırımlar Körfez bölgesinde ABD askeri varlığının hiç görülmemiş şekilde artmasına neden oldu.

Orta Doğu'ya dair yeni politikalar stratejisinin son ayağını siyasi ve ekonomik reformlar oluşturuyordu. Soğuk Savaş artık geride kalmış, liberal demokrasi ve kapitalizmin yegâne lideri ABD tek süper güç haline gelmişti. Sonuç olarak ABD'nin karşısında durabilecek bir güç de dünyadan silinmişti.

ABD dünya genelinde söz sahibi olduğu her yerde siyasi ve ekonomik reformları desteklemekteydi. Orta Doğu'ya yapılan reformlar, temel olarak siyasi alanda başladı. Cezayir gibi devletler siyasal İslamcılarının durumu kendi lehlerine kullanmalarından dolayı bu projeyi bir kenara bırakarak ekonomik liberalleşmenin yolunu açtı. Sadece petrol üzerinde değil her alanda ekonomik anlamda küresel bir bütünleşme ABD tarafından destek buluyordu.

ABD'nin Orta Doğu politikalarından ilk patlak elbette siyasi ve ekonomik reformlar konusunda çıkmıştı. ABD, çok geçmeden geriye kalan iki stratejide de önemli sorunlarla karşı karşıya kaldı. Arap-İsrail Barış süreci meyvelerini veriyordu. İsrail ile Ürdün arasında 1994'te bir barış anlaşması imzalanmıştı. Bu beklenen gelişmeye rağmen barış sürecinin diğer kısımları çeşitli sorunlarla karşı karşıyaydı. Yaser Arafat, Oslo barış süreci çerçevesindeki anlaşmalara bağlı olarak Filistin'e dönmüş ve orada bir meclis kurmuştu. Batı Şeria ve Gazze yönetimleri Filistin'e bağlanırken 2000'lerden hemen önce Filistin-İsrail arasında bozulmalar yaşanmaya başlamıştı. Çok geçmeden 2000 senesine girdiğimizde de İsrail-Suriye görüşmeleri bitti.

Çifte kuşatma politikası da temel bazı sorunlarla karşılaşmıştı. ABD'nin Irak üzerindeki etkinliği artık eleştirilmeye başlanmış, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri Fransa, Rusya ve Çin, Irak'a yapılan uygulamaların bir sona ermesi kararını vermiş ve üç ülke Irak yönetimi ile petrol aramaya dair bir anlaşmaya varmıştı. Bölge ülkeleri de ABD'nin bölgedeki varlığını sorgular hale gelmişti ve BM durumun vahametini çeşitli yollarla dünyanın gözleri önüne sunuyordu.

İran'ı kuşatma politikası ise ne başlarda ne de sonda müttefiklerce desteklenmişti. Avrupa Birliği bölgeye dair eleştirel yaklaşımını bir kenara bırakmış yapıcı bir yol izlemeye başlamıştı. Türkiye'de ABD'nin tehditlerini dinlemeyerek İran ile doğalgaz boru hattı anlaşması imzalamıştı. "Çifte kuşatma politikası Clinton döneminin başarısızlıklarından birisi olarak addedildi" (Altunışık, 2009: 72). Özellikle Cumhuriyetçiler başta olmak üzere Amerikan halkı yeni bir çare düşünmeye başlamıştı. Çare George W. Bush'tu.

3.2. GEORGE W. BUSH DÖNEMİ ORTA DOĞU POLİTİKALARI

Takvimler 2001 yılı Ocak ayını gösteriyordu. Orta Doğu politikalarından dolayı eleştirilen Clinton yönetiminin düştüğü hatalara düşmemek ve yeni politikalar uygulamak için söz vererek Amerikan başkanlık koltuğuna George W. Bush oturmuştu. W. Bush yönetiminin Orta Doğu politikalarının temelini yine küresel siyaset ve Amerika'nın bölge lideri olmasının sağlanması oluştuyordu.

"Bush'un başkan seçilmesinde Reagan'da olduğu gibi güneyli ve güney batılı orta sınıf beyazlar ile Hristiyan sağın (Güneyli Evangelistler ve Katolikler) katkısı oldukça büyüktü. Buna ek olarak güneyde bulunan büyük petrol şirketleri ve askeri yapılar başta olarak Amerika'nın önde gelen iş adamları ve zengin kesimi Cumhuriyetçi partiye mali desteğini hiç esirgememişti" (Micklethwait ve Woolridge, 2004, İrem ve Özen, 2008: 17-20).

Bush yönetimi geleneksel muhafazakârların yanı sıra Reagan döneminde yönetimde yer alan bazı önemli isimlere de yer vermişti. Bu sefer daha güçlü ve hırslı bir şekilde Washington'a gelmişlerdi. Sonuç olarak, Soğuk Savaş'ın ardından Amerika'ya karşı gelebilecek herhangi bir tehdide karşı şiddetle karşı çıkmayı savunan ve dış politikaya yön veren bir dönem başlamıştı.

Harper ve Clarke (1996) 'yeni muhafazakarlar' teriminin 1970'li yılların hemen başlarında Michael Harrington başta olmak üzere önde gelen solcu yazarlar tarafından kullanılmaya başlandığını söyler. Terim aslında hali hazırda gelişen yeni liberal düşünce ve uygulanmakta olan siyaset hususunda önemli şüpheleri olan 'Commentary' ve 'Public Interest' gibi yerleri mesken edinmiş bir grup aydına karşı bir aşağılama ifadesi olarak kullanılmaktaydı.

Boot ve diğerlerine (2004) göre ise ideolojik açıdan yeni muhafazakarlık her ne kadar Amerikan siyasi tarihinde yer alan anti-Stalinist sol kesim, sonrasında da liberalizm ve son olarak Demokrat partiye dayansa da esasında sağ ve dolayısıyla Cumhuriyetçi partiye kayan bir hareketti. Kristol (2003) bu hareketin aslında Cumhuriyetçi partinin gelişen süreç içerisinde ortaya çıkardığı bir ürün olmayıp ona sonradan ilave edildiğini söyler. Temel olarak bu taktik gereği olarak yapılmıştır. Burada, yeni muhafazakârlar Kristol'ün tespiti doğrultusunda Cumhuriyetçi Parti'yi ve genel olarak da ana-akım muhafazakâr hareketi kendi görüşleri doğrultusunda dönüştürmeyi amaçlamıştır.

“Kökeni 1930'lara dayanan New Yorklu ve Yahudi yeni muhafazakârlar kendilerini Soğuk Savaş sonrası komünizme karşı olan liberaller olarak ifade etmekteydi. Troçki'nin sürekli devrim tezine bağlı kalarak, teze sağcı bir açıklama getirmişlerdi” (Muravchik, 2003: 27-28). Bu yeni açıklamaya göre, yeni muhafazakârlar kendi demokrasi anlayışlarını tüm dünyaya yaymayı gaye edinmiştir.

Dubiel'e göre “yeni muhafazakarlık bir tepki oluşumudur ve siyasal sorunların çözümüne yönelik bir toplum öğretisidir” (Dubiel, 1998: 13). “Yeni muhafazakarlığa yön veren kişiler en başta eskiden kalma kötü etiketi yanlış bir değerlendirme ve betimleme olarak görüyordu. Hatta kendileri liberalizmin geleneksel ilkelerinin de savunucusu olduklarını ileri sürmekteydi” (Frum, 2003: 60; Acharya, 2006; Lindbergh, 2004: 185-200).

Yeni muhafazakarlık hareketinin temelini sosyoloji profesörü Leo Strauss ve askeri stratejiyen Albert Wohlstetter oluşturmaktadır (Halper ve Clarke, 2005: 171; İrem ve Özen, 2008: 17-20; Fukuyama, 2006: 3-18; Hirsh vb., 2003: 39). Strauss'un iki önemli görüşü söz konusuydu. Bunlardan birincisi, daha önceki Nazi deneyiminden kaynaklı olarak demokrasinin zayıf düşmesi ve yayılmacı politikadan uzaklaştığında ortadan kaybolabileceğini öne sürmekteydi. İkinci görüşünde ise eskilere dönüşü salık vermekteydi. Aristo'nun rejim kavramlarına yer verir. Kısacası Strauss, yönetim anlamında iyi ve kötü rejimlerin olabileceğini ve iyi rejimlerin kendisini kötü olanlara karşı çıkabileceğini söyler. Amerikan sistemi demokrasi de dünya çapındaki demokrasilerin en az kötü olanıdır.

Akıma yön veren diğer isim olan Wohlstetter ve öğrencileri “Karşılıklı Güvenceli Yıkım” doktrinin sivil halk üzerinde oluşturacağı olumsuzluklardan ötürü hem ahlak dışı hem de etkisiz olduğunu savunmaktadır. Wohlstetter, gerektiğinde nükleer silahların, hedefe nokta atışı yapabilecek yüksek teknolojiye savaş araçlarının kullanılmasını önermektedir (Halper ve Clarke, 2005: 44; O’Loughlin, 2006: 102). Yeni muhafazakârlık arkasında durduğu ve Reagan’ın anti füze savunma sistemi bu görüş üzerinden ortaya çıkarılmıştır.

Muhafazakâr hareket, Clinton’ın yönetiminde olduğu dönem boyunca dış politikada kendini pek gösterememiş, eksik ve tutarsız kalmıştır. Muhafazakârlar için serbest piyasa ve demokrasinin genişletilmesinde sıkıntı yoktu. Sıkıntı Clinton’ın çok taraflı yaklaşımı ve çekingen uluslararası politikalarıydı. Reus-Smith’in ifade ettiği gibi, Amerikan hükümeti Bush döneminde olduğu gibi Clinton döneminde de tek kutuplu düzenin başında olma ve global düzenin Amerika’nın çıkarlarına çalışmasını sağlamada, gerektiğinde askeri üstünlüğünü ortaya koyarak Amerika’yı sözü geçen tek ülke kılma konusunda yine başarısızlığa uğramıştır.

Clinton döneminde palazlanıp W. Bush ile başa gelen yeni muhafazakârlar (İrem ve Özen, 2006) dönemin politikalarına yön verdi. Yeni muhafazakârlar, Amerika’nın dünya lideri olmasının hem kendi ülkesi hem de geriye kalan dünya devletleri için en iyi şey olduğuna inanıyorlardı. Bu konuda gerekirse askeri gücün tüm varlığıyla kullanılmasını canı gönülden destekliyorlardı. 1997 senesinde kurulan Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi (The Project for the New American Century) isimli kuruluş Amerika’nın küresel lider olmasını destekliyor, tıpkı Reagan döneminde olduğu gibi dünya istikrarının ABD kontrolünden geçeceğine inanıyordu.

Donnelly (2005), Amerika’nın hem savunma alanında hem de dış politikası bakımından tek başına bırakıldığını öne sürmüştür. Ayrıca, muhafazakarların Clinton döneminde uygulanan tutarsız siyaseti yermekten kaçınmadığını da söyler. Amerikan yönetimi o dönemde dünyadaki rolünü benimseyememiş ve dış politika uygulama konusunda kendi ilkelerini ortaya koyamamıştır. Bunlarla kalmayıp stratejik hedefleri doğrultusunda potansiyel fikir birliğinin muğlak hale gelmesinin önüne geçemememiş, ve yeni yüzyılda Amerika’nın ülke içinde ve dışında güvenliği koruyabilecek bir savunma bütçesi planlayamamışlardır.

11 Eylül saldırıları sonrasında bu ideolojinin arkasında duran kişiler Bush yönetimine yön verip kamusal destek de sağladılar. 2002 senesinde geliştirilen Güvenlik Stratejisine göre W. Bush yönetimi mevcut sınırlandırma (containment) politikasından önleyici savaş (preventive war) politikasına kaymıştı. Dolayısıyla benzeri bir eylemde bulunmak için BM gibi uluslararası kuruluşlardan onay ya da destek alma gereksinimi duymayacaktı.

11 Eylül Saldırıları'nın ardından George W. Bush bir konuşma yapmış ve konuşması esnasında “Haçlı Seferleri başlıyor...” demişti. Bu söz, Bush’un danışmanları tarafından dil sürçmesi olarak görülüp düzeltilmiştir. Düzeltilmenin ardından konuşma yeniden basına dağıtılmıştır. Konuşma metni şu şekildedir:

“11 Eylül’de özgürlük düşmanları ülkemize karşı savaş nedeni sayılacak bir olay gerçekleştirdiler. Amerikalılar savaşı bilirler, fakat 136 yıldan beri yabancı topraklarda savaşmışlardır. Buna tek istisna 1941’deki Pazar günüdür. Amerikalılar savaşın neden olduğu kayıpları bilirler, ama büyük bir şehrin ortasında, huzurlu bir sabahta değil. Amerikalılar sürpriz saldırıları bilirler, ama binlerce sivil yapıları değil. Bütün bunlar bir günde oldu ve gece olduğunda dünya farklıydı ki bu dünyada özgürlüğün kendisi saldırıya uğramıştı...”

Bu yalnız Amerika’nın savaşı değildir. Tehlikede olan sadece Amerika’nın özgürlüğü değildir. Bu dünyanın savaşıdır. Bu medeniyetin savaşıdır. Bu savaş, ilerleme ve çoğulculuğa, hoş görü ve özgürlüğe inananların savaşıdır.

Bütün milletleri bize katılmaya davet ediyoruz. Talep edeceğiz ve polis güçlerinin, istihbarat teşkilatlarının ve bankacılık sistemlerinden gelecek bilgilere ihtiyacımız var. Birleşik Devletler şimdiden tepkilerini göstermiş olan birçok devlete ve uluslararası kuruluşa müteşekkirdir. Latin Amerika’dan Asya’ya, Afrika’ya, Avrupa’ya ve İslam dünyasına kadar birçok ülke... Belki de NATO’nun açıklaması dünyanın olaylara bakış açısını tam olarak anlatmaktadır: Birimize yapılan saldırı hepimize yapılmış demektir.

Çağdaş dünya Amerika’nın etrafında toplanmıştır. Şunu anladılar ki eğer terör cezalandırılmazsa, kendi şehirleri, kendi vatandaşları sıradaki hedef olabilir. Cezalandırılmamış terör sadece binaları yıkmaz, meşru hükümetlerin de istikrarını tehdit eder. Biz buna izin vermeyeceğiz.

Yöntem daha belli değildir, ama sonuç kesindir. Özgürlük ve korku, adalet ve şiddet her zaman savaşmıştır ve şunu biliyoruz ki Tanrı bunların arasında tarafsız değildir.”

11 Eylül’de İkiz Kuleler ve Pentagon’a gerçekleştirilen saldırıların hemen peşi sıra Beyaz Saray sözcüleri “yeni bir dönemin başladığını” ilan etmişti. Artık teröre karşı kati bir savaşın kıvılcımları atılmıştı. Bush yönetimi kime karşı olduğunu açıklamadığı bir “savaş ilanını” dünyaya duyurdu. “Bu savaş tarihteki klasik savaşlardan farklı olacak ve uzun yıllar süren bir operasyon şeklinde sürecek” dedi.

Amerika Birleşik Devletlerinin yapmak istediği şey yavaş yavaş açıklığa kavuşuyordu. Yıkılan ikiz kulelerin dehşet verici görüntüleri, terörün bir toplum üzerinde oluşturabileceği korku medyada geniş çapta yer buldu. Teröristlerin masum halkın canına nasıl kıydığı günlerce, haftalarca anlatıldı. Amerika için terör operasyonu çoktan başlamıştı ve bunu en başta medyayı kullanarak meşru kılma gayreti içindeydi.

Amerika kararlıydı. Sadece terörden geçinen ülkeleri değil teröre ucundan kıyısından destek vermiş ya da vermekte olan devletlerin hepsini dünya haritasından silmek istiyordu. ABD yeni bir oluşum içerisindeydi. Bu oluşumun temel bileşenlerini dünyayı yeniden paylaşmak ve hayati önem arz eden yerleri sorunsuz hale getirmek oluşturunuyordu. Amerika'nın lider olmasının tüm dünya için en iyi şey olduğu ve dünya genelinde oluşabilecek potansiyel sorunların çözücüsünün Amerika olduğu fikri benimsenmekteydi. 'Project for the New American Century' ismiyle 1997'de yayınlanmış olan bir dergide Reagan döneminde yaşanan hüsrانların temel sebeplerinin göz ardı edildiği öne sürülmüştür. Bu sebepler makale içerisinde şu şekilde yer almıştır: "Amerika'yı sadece bugün değil aynı zamanda gelecekte de karşılaşılabilir meydan okumalara hazır güçlü bir ordu; Amerikan ilkelerini en iyi şekilde benimsemiş bir dış politika ve son olarak ülkenin dünya çapında sorumluluklarını sırtlanmış milli bir önderlik." (Donnelly, 2005: 42)

11 Eylül 2001'de Amerika'nın askeri ve ekonomik hegemonyasının simgesi olan Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi'ne saldırılar gerçekleştirildi. Bush yönetimi ve arkasındaki yeni muhafazakâr grup Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana ellerinde tuttıkları tek kutuplu olma imtiyazını boşa harcadıklarını düşünmeye başladılar ve harekete geçtiler. Saldırıları esasında Amerika'nın dış politikada izlediği yoldan kaynaklandığı ortadaydı, ancak Amerikalı yetkililer saldırıların Amerika'nın dünya genelindeki masumiyetine vurulan bir darbe olduğunu öne sürdüler. Bush yönetimi dümene geçti ve 11 Eylül'den sonra Amerikan süper gücünün istediği zaman nasıl zorlayıcı ve kıyıcı olduğunu göstermek için yola çıktı.

Amerika bu yolda ilerlerken pek tabii yeni bir savaşın başlamasını istemiyordu. Emperyalist güçlerin kendisi arkasından gitmesini talep ediyordu ve çok geçmeden bu amacına ulaşmayı başarabilmişti. Önceki dönemlerde çeşitli nedenlerle sorunlar yaşanan emperyalist güçlerle aradaki pürüzler giderilmiş, 11 Eylül'ün

gölgesinde NATO'nun 5. maddesi gereğince NATO da bu mücadelede tarafını seçmişti.

Amerika önderliğinde emperyalist güçler dünyayı sıfırdan ele almak istiyordu. ABD çıkarlarına yönelik çalışmayan, aksini gösteren ve hatta ABD askeri gibi davranmayan her kim varsa hedef tahtasına konuldu. Amerikalı yöneticiler Orta Doğu, Balkanlar, Kafkasya ve Kuzey Asya'da sahip oldukları kaynaklar itibariyle yeniden yapılanacak yerleri işaretlemişti.

Amerikan dış politikasında 11 Eylül önemli bir dönemeçte yer alıyor ve bu değişim “dünya asla aynı olmayacak” ve her şey 11 Eylül ile birlikte değişti” gibi söylemlerden açık bir şekilde anlaşılabilirdi (Atikkan; Cox, 2002; Albright, 2003; Crawford, 2004).

11 Eylül olayları sonrasında Bush ve yönetimi tek taraflı dış politika izleme ve terörle mücadele için rejim değişikliğine gitme imkanı buldu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikan yönetimi yeni topraklar elde etme amaçlı askeri müdahalelerden kaçınmaktaydı, ancak bu yeni dönemde bu konuyu yeniden gündeme getirdiler. Saldırıları o zamana kadar Bush'un dış politikasına dair süregelen eleştirilerin bir tarafa bırakılmasını sağlamış, Soğuk Savaş sonrası askeri üstünlüğün korunması ve sürdürülmesi politikası izlenmeye başlanmıştı.

Saldırıların ardından Kongre savaş ilanında bulundu, ancak düşmanın kim olduğunu belirleme işini yönetime bıraktı. Savunma harcamalarına yüksek bir yüzde ayrılması konusu daha önce görülmemiş bir çoğunlukla onaylandı ve terörle mücadelede yeni müttefik ilan edilen Pakistan üzerindeki yaptırımlar kaldırıldı. (Daalder ve Lindsay, 2002: 128-140).

Öte yandan Clinton dönemi boyunca dış politikaya uzaktan bakan Amerikan kamuoyu, saldırılardan sonra bu noktaya eğildi ve her şey Washington'un lehine döndü. Sonuç olarak 11 Eylül sonrası W. Bush yönetimi, yeni dönem dış politikanın kamuoyu tarafından kabul görmesi için doğrudan hareket geçti:

Gray (2004), 11 Eylül terör saldırılarının Bush yönetimi için önemini vurgular ve yaşanan olayın hükümetin yakın gelecekte izleyeceği dış politikadaki rolünün ve stratejisinin ne olması gerektiğine dair çok önceden kabul görebilecek bir şekilde açıklamalarını sağlayan bir ruh hali yarattığını söyler.

ABD daha önce de bu tarz tutumlarda bulunmuştu. Ancak şimdiki tavrı daha netti. “Ya benden yanasın ya da teröristten yana!” Bu gibi net bir ayrıma giderken bile “özgür dünya, insan hakları ve özgürlük” gibi kelimelerin arkasına sığınmaktan da geri kalmıyordu. İşin arka planında Amerika’nın beklentileri ve yapmak istedikleri çok daha büyüktü. CIA hedef devletlerin liderlerine suikast için izin bekliyor, FBI gözaltındaki insanlara işkence uygulanmadığı sürece konuşturulamayacağını iddia ediyordu. Aslına bakacak olursak Amerika eskiden beri gizli kapaklı yaptığı her şeyi bu sefer dünyanın gözleri önüne sürerek yapmak için ortam hazırlıyordu. Buna da yeni oluşum gibi bir ad takmıştı.

Bu ruh hali ile Bush yönetimi “11 Eylül’ün altın değerinde bir fırsat sunmasıyla toplumsal dayanışma ve vatanseverlik kullanılarak yeni bir Amerikan milliyetçiliği yarattı.” (Harvey, 2004: 160). Hükümet, ordu ve medya her bir elden savaşın kaçınılmaz olduğunu dile getiriyordu.

Amerikalı yetkililer ‘terörist’ kelimesini artık o kadar çok bahsediyordu ki bir açıklamada “her terörist, terörist değildir.” gibi bir açıklama yapma gereği duymuşlardı. “Bazı teröristler yok edilmeli, bazıları ise özgürlük savaşçısı olduğu için desteklenmelidir.” Bu net ayrım Amerika’nın dünyaya bakışını aslında kısaca özetleyebilirdi. Amerika’nın çıkarlarına aykırı davrananlar terörist olarak addedilip yok edilmek istenirken, Amerika’nın çıkarları doğrultusunda davrananlar eli kanlı diktatör, ölüm mangası, kontra timi olsa bile özgürlük savaşçısı olarak görülüyordu.

Amerika’nın dünyayı sürüklemekte olduğu bu savaş Kore, Körfez ve Vietnam savaşlarından çok farklı bir savaş olacaktı. Bu kapsamda açık bir şekilde belirtilen amaçlara, büyük çaplı askeri oluşumlara ve önceden belirlenmiş çıkış stratejilerine dayalı Powell doktrini rafa kaldırıldı. Artık belirgin kuralları olmayan ve çok uzun sürebilecek bir savaş döneminden bahsediliyordu. W. Bush yönetimi bu yolda, Clinton döneminde başlatılan ve askeri kaybın en aza indirgenmesini sağlayan teknolojik savaşa dayalı Askeri İşlerde Devrim (Revolution in Military Affairs) isimli projeyi devreye soktu. Bu projenin hayata geçirilmiş olması savaş boyunca her türlü kaybın en az seviyede tutulmasını sağlanmış ve bunun yanı sıra askeri anlamda Amerika’nın safında yer alabilecek askeri güce sahip olmayan devletlerin varlığı önemsiz kılınmıştır.

Bush döneminde savaşa dini ve ahlaki bir boyut kazandırılmıştı. “Bu sadece Amerika’nın savaşı değil. Tehlikede olan sadece Amerika’nın özgürlüğü değil. Bu, dünyanın savaşı” diyerek teröre karşı açılan savaş Bush tarafından meşrulaştırılmaktaydı. (Bormann vd. 2005: 11)

Bush yönetimi ülke içinde kendini sağlama aldıktan sonra dünya genelinde büyük çaplı bir koalisyon kurma amacıyla harekete geçti. Orta Doğu ülkeleri, Rusya, Çin ve İran ile görüşmelerde bulunuldu ve hepsi de Amerika’ya destek olduklarını açıkladı (Kupchan, 2003: 219-220 Albright, 2004: 3). BM saldırılardan sonra Amerika’nın her türlü hareketini meşru kılan bir kararı onayladı. Almanya sonsuz desteğini ifade etti ve Rus lider Putin saldırının cezasız kalmaması gerektiğini dile getirdi (Jackson ve Towle, 2006: 125; Patman, 2006: 973; Daalder ve Lindsay, 2002: 80). AB, o döneme dek süren ikili sorunları bir kenara bıraktı ve Amerika’nın yanında olduğunu açıkladı. Fransa’da gazetelerde “Hepimiz Amerikalıyız!” başlıkları atıldı. Çok sayıda dünya lideri Amerika’ya giderek desteğini gösterdi.

NATO da ittifak anlaşmasının kolektif çalışmayı ön gören beşinci maddesine bağlı kalarak desteğini açıkladı, ancak Amerika bu desteği, dış politikasında Avrupalı devletler tarafından sınırlama ve dizginleme yolu olarak gördü. (McCormick, 2003; Gardner ve Young, 2005: 95). Afganistan Savaşı’na Avrupalı müttefiklerin askeri yardımda bulunma talebini reddeden Bush, kendi imkânlarıyla savaşa devam edebilecek yetide olduklarını dile getirdi. Bu da 11 Eylül sonrası Amerikan dış politikasının önemli noktalarından biri olan ve Wolfowitz tarafından “misyon koalisyonu belirler, koalisyon misyonu değil” şeklinde yapılan yorumla örtüşmekteydi.

Teröre karşı savaşta Bush yönetimi saldırıya herhangi bir şekilde destekte bulunan ülkeleri de hedef alacaklarını dile getirmişti:

Woodward (2005), Bush’un konuyla ilgili söylediklerini şu şekilde açıklamaktadır. Amerikan hükümeti, mevcut süreçte küresel terör şebekelerini ortadan kaldırmak ve tarihe gömmek için ellerinden geleni yapacağını söylemiştir. Bu yolda bazen hukuki yaptırımlar bazen de silaha başvurmaktan geri durmayacaklarını, teröristlerin para kaynaklarını kurutacaklarını, teröristlere herhangi bir şekilde yardım ve yataklık yapan devletleri de hedef tahtasına koyacaklarını tehditkâr şekilde dile getirmiştir.

Afganistan sözde yeni dönemde bombalardan ilk nasibini alan ülke olmuştur. Böylelikle asimetrik tehditle mücadelenin ilk uygulama sahasını Afganistan teşkil etmekteydi. Bir zamanlar ‘özgürlük savaşçısı’ olarak görülen ABD tarafından birebir desteklenip beslenen Usame Bin Ladin, çıkarlara karşı davrandığı için terörist ilan edilmişti. ABD, 11 Eylül saldırılarının tüm suçunu Ladin’e attıktan sonra Orta Doğu’da stratejik anlamda en önemli noktalardan birine sahip olan Afganistan’a asker göndermişti. Günlerce devam eden bombalamalar ABD basınında geniş yer buldu, ancak bu bombaların ne Ladin ne de Taliban üzerine yağmadığı çok açıktı. Her zaman olduğu gibi savaştan en çok etkilenen başta çocuklar olmak üzere sivil halktı. Uçaklardan attıklarının Taliban zulmünden korumaya çalıştıkları sivil halk için yardım paketi olduğunu söylüyorlardı, ancak yardım paketi ve misket bombası arasında büyük bir ayırım yapmaksızın göndermelerinden açık bir şekilde umursamazlıkları ön plandaydı.

Bir de şarbonlu mektup olayı vardı. Amerikan halkı hem gerilim altında tutuluyor hem de savaşa desteklerinin artırılması sağlanıyordu. Süregelen operasyonlar, durmaksızın devam eden bombalamalar, sivil halkın üzerine yağdırılan mermiler W. Bush’un seçim kazanmasında en büyük desteği sağlayan silah tüccarlarına vefa borcunu ödemesinin bir yoluydu.

W. Bush’un esas amacı Taliban’ı devirip bölgede rejim değişikliğine gitmekti. Bu amacına ilişkin olarak kendisine sorun ya da engel teşkil edebilecek bir koalisyon istemiyordu. Böylece arabulmak için yollar arayan, uzlaşmacı Afgan yönetiminden gelen her teklif reddedildi ve diplomatik anlamda müdahale başlamış oldu. Çok geçmeden askeri müdahale de peşi sıra geldi (Mann, 2004: 141; Daalder ve Lindsay, 2002: 109-110). Bush yönetiminin kısa dönem amacı söylendiği üzere Afgan halkını özgürleştirmek değil, Taliban’ın baskıcı rejimini ivedilikle ortadan kaldırmaktı. Böylece 11 Eylül saldırılarının öfkesi az da olsun dinmiş olacaktı. Uzun dönem amaç ise Yakın Doğu ve Avrasya bölgesine ezici bir şekilde yerleşerek gelecek yıllarda kendisine tehdit oluşturabilecek politika ve rejimlerin önüne geçmekti.

Bu stratejik amaçlar doğrultusunda Bush yönetimi, Afganistan-Pakistan ile Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan bölgelerine üsler kurdu. Amerika bölge halkına ekonomik yardım ve güvenlik desteğinde bulunuyor, bunun karşılığında hava

sahasını dilediğince kullanabiliyordu. Bu üsler savaş bitiminden sonra da varlığını devam ettirdi. Sonradan anlaşıldığı üzere Amerika, Afganistan'ın Hazar havzası ve Orta Asya'nın enerji kaynaklarını Batı'ya güvenli bir şekilde götürmenin yolunu açmıştı.

Afganistan Savaşı İngiltere'den gelen kısmi destek dışında tamamen ABD tarafından yönlendirilmekte ve yürütülmekteydi. Kanada, Rusya ve Avustralya başta olmak üzere Avrupalı ülkeler destekte bulunuyordu. Çin sessizliğini koruyordu. Çatışmalar boyunca Arap ülkelerinden gereğince destek alamayan Bush yönetimi Taliban'ı devirmek yolunda emin adımlarla ilerliyordu. İran da Kabil rejiminin sona ermesinden içten içe memnuniyet duymaktaydı (Friedman, 2004: 141-149).

Savaş boyunca sivil ölümlerin çok olması zaman zaman eleştirilmesine rağmen Pakistan ve Orta Doğu'da bile çok büyük bir muhalefet olgusu oluşmadı. BM kararı doğrultusunda Kabil'e yerleşen ISAF (Uluslararası Güvenlik ve Yardım Gücü)'ne katkıda bulunmak için Avustralya, İngiltere, Kanada, Almanya, İtalya, Japonya ve Yeni Zelanda bölgeye askeri güç gönderdi. ABD, Türkiye'yi de galeyana getirerek işbirlikçiler tarafından savaşın içine çekilmeye çalışılıyordu. Halkın neredeyse tamamı savaşa karşı çıkmış olmasına rağmen Türk hükümeti Afgan sınırlarına asker gönderme kararı aldı.

Afganistan operasyonu tamamlanmıştı. Taliban rejimi devrildikten sonra BM, ülkedeki tüm grupları Aralık 2001'de Afganistan'ın geleceğini tartışmak üzere Bonn'da bir araya topladı. Geçici bir hükümet kuruldu. Hükümetin başına Hamit Karzai'nin gelmesine karar verildi. Genel seçimler sorunsuz bir şekilde geçti ve 249 üyeli bir meclis oluşturuldu. Yeni anayasa yürürlüğe sokuldu, ancak ülkenin büyük bir kesiminde kabul görmedi. Ülke genelinde huzursuzluk devam ediyordu.

11 Eylül'den sonra herkes Amerika'nın tek kutuplu olmasının sonunun geldiğine inanıyordu, ancak Afgan bölgesinde Amerika bu durumun gerçekleşmeyeceğinin sinyallerini verdi. Afganistan Savaşı teknolojik anlamda geliştirilen silahlar için bir prova alanı oldu.

Her şeye rağmen Afganistan Savaşı sonunda elde edilen zafer ve Taliban'ın devrilmesi ne Bush'u ne de Amerikan halkını memnun etmişti. Afganistan'ın ardından Irak ve sonrasında ABD çıkarlarına karşı çıkan hangi devlet varsa sıra ile elden geçirilecekti. Bu süreçte dünyayı çekimserlikten uzak tutan ABD'nin "ya

benden yanasın ya da teröristten” açıklaması olanları ve olacakları az çok açıklıyordu.

Afganistan’daki izlediği politikadan dolayı W. Bush ve yönetimine karşı bir sempati gelişmişti. Ancak bu sempati ve devamında gelen destek, Bush’un “şer eksenini” konuşması, sonrasında ortaya çıkarılan Ulusal Güvenlik Stratejisi ve son olarak Irak krizi ile ortadan kaybolmaktaydı. Amerika’nın yanında yer alan koalisyonun desteğinin eskisi olmasını sağlamak kolay olmayacaktı.

11 Eylül’ün ardından Bush yönetimi asimetrik tehdit olarak gördüğü ülkeleri sistematik şekilde ortadan kaldırma kararı almıştı. Bu yönde ilk adım Bush’un “Birliğin Durumu” başlıklı konuşmasında atılmıştı. Konuşmasında Bush, Reagan’ın şer imparatorluğu ifadesine yakın bir şekilde İran, Irak ve Kore’yi işaret ederek “şer eksenini” terimini kullanmıştı (Johnson, 2005: 83; Tunç 2004: 102; Mann, 2004: 417; Halper ve Clarke, 2004: 139; Daalder ve Lindsay, 2002: 120; Melanson, 2005: 308-309; Nuechterlen, 2001: 27; Gaddis, 2004: 91; Woodward, 2004; Pekdemir ve Kamcez, 2004: 91-93). Bush konuşmasında, “Bu büyük tehlike giderek yaklaşırken ben burada oturup beklemeyeceğim. Amerika Birleşik Devletleri, dünyadaki en tehlikeli rejimlerin, bizleri dünyanın en yıkıcı silahları ile tehdit etmelerine göz yummayacaktır.” sözleriyle Amerikan halkının dikkatini şer eksenine çekmeye çabalamaktaydı. Söz konusu ülkeler, “küresel sermayenin serbest dolaşmasının önünde engel” ve “enerji yatakları üzerindeki hakimiyeti” engelleyebilecek konumda olmalarından ötürü önem teşkil etmekteydi. (Yanardağ, 2004: 52).

Amerikan yönetimi Afganistan ve el-Kaide’yi geçip daha kapsamlı bir projenin peşinden koşmaktaydı: 11 Eylül sonrası dünyanın yeniden şekillendirilmesi projesi. Bush bu konuda bir açıklamasında şöyle demişti:

“Terörle savaş savunmayla kazanılmayacaktır. Savaş alanı düşmanın bölgesine götürülmeli, planları bozulmalı ve ondan kaynaklanacak tehditleri, ortaya çıkmalarına fırsat bırakmadan etkisiz hale getirmeliyiz. Günümüz dünyasında, güvenliğe giden tek yol, eylemden geçmektedir...” (Daalder ve Lindsay, 2006: 127; Lieber: 44; Ökten, 2004: 165-166; Chomsky, 2003: 158-159; Yeşiltaş, 2004: 38; Ağır, 2006: 85-86; Girdner, 2004: 7; Freedman, 2003:38-40; Köni, 2003: 82; Daniel vd., 2005: 204-205; O’Hanlon, Rice, Steinberg, 2002: 112).

Konuşmasına göre Bush, Amerika’yi dünyada özgürlüğün tek koruyucusu ve savunucusu olarak ilan etmekteydi. Bunu da sağlayacak olan Amerika’nın karşı konulamaz askeri üstünlüğüydü. Buna “Bush Doktrini” adı veriliyordu. Doktrine göre çıkarlar doğrultusunda dış politikada askeri güç kullanmak esas olarak ele

alınmaktaydı.

Düşman hiçbir zaman kesin bir şekilde ifade edilmemiş, dolayısıyla Amerika'nın dilediği zaman dilediği ülkeyi düşman olarak görüp savaşa girişmesinin önü açılmıştı. Hedef olarak radikal İslam'ı savunan ülkeler görülmekteydi. Radikal İslam savunucuları Amerika için tıpkı Sovyetlere eş bir tehlike saçmaktaydı. Bush doktrinine göre de savaşta önce saldıran taraf olmak önemliydi (Tanner, 2005). Başka bir deyişle Bush döneminde Amerikan dış politikası ılımlı bir hegemonya yerine mutlak üstünlüğe dayalı bir yol izlemekteydi.

Doktrinin tek taraflılığı ön plana çıkarması ve saldırgan bir yapıya sahip olmasından ötürü Avrupalı müttefikler arasında ağız birliği ile bir karşı çıkış başladı. Irak Savaşı öncesinde bu çıkış, daha derin ayrımların yaşanacağını sinyallerini vermektedir.

Kurtbağ (2010), 2002'de yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne göre Amerikan dış politikası dayandırıldığı temelleri şu şekilde açıklamıştır.

- Birleşik Devletler'e karşı potansiyel ya da mevcut tehdit olarak görülen devletlere askeri müdahalede bulunmak,
- Birleşik Devletler'in karşısında ikinci bir gücün ortaya çıkmasını engellemek,
- Dünya geneline hâkim askeri üstünlüğü sonuna kadar korumak,
- Çok taraflılıktan yana olunması, ama ABD'nin işine gelmediği durumlarda tektaraflı karar alabilmesini vurgulamak,
- Son olarak, demokrasi ve insan haklarının İslam coğrafyasına yaymak. (Kurtbağ, 2010: 405)

Afganistan'dan sonra Irak hedef gösterilmekteydi. W. Bush yönetiminin Irak başta olmak üzere diğer “şer eksen” ülkelerine karşı çatışma söylemi Amerika'nın 11 Eylül sonrası mağdur imajını ortadan kaldırmış, yerine Amerikan hegemonyasının salt güç kullanılarak bölgeye yedirilmesi amaç edinilmişti. Amerika hem kendi ülkesinde hem de Irak'ta halkın rızasını almakta sıkıntı yaşamıyordu. Chomsky'nin (2003) de belirttiği üzere Hükümet ile medyanın birlikte yürüttüğü propaganda mükemmel bir başarı sağlamıştı. Irak halkı, tuhaf şekilde, Irak'ın ABD'nin bölgesel politikaları yürütme ve güvenliği sağlama konusunda bir tehdit olduğuna ve 11 Eylül saldırılarının arkasında yer aldığına ve bununla da kalmayıp yeni saldırı planları

yaptığına inanmaya başlamıştı.

Sonuç olarak yeni muhafazakârların elinde olan medya aracılığı ile Amerikan halkının %69'u 11 Eylül saldırılarında Irak'ın da müdahil olduğuna inanmaya başlamıştı. Son olarak da W. Bush yönetimi, Paul Berman, Fareed Zakaria ve Kenneth Pollack gibi önde gelen liberalleri bile bir savaş yanlısı olmaya ikna etmeyi başarmıştı.

Afganistan operasyonunun ardından savaş esnasında oluşturulan koalisyon dağılmıştı. Amerika koalisyon dahilinde olmayan uluslardan da onay alma gayretindeydi. Fukuyama'nın belirttiği gibi, "diğer ülkelerin ABD liderliğini kabul etmeden önce Amerika'nın yalnızca iyi niyetli değil aynı zamanda gücü uygulama yönteminde mantıklı olduğu ve bu akıllılıkla kendisine koyduğu hedeflere ulaşmada başarıya ulaşacağına ikna edilmeleri gerekiyordu." (Fukuyama, 1989) Sonuç olarak ABD'nin Orta Doğu'daki müttefikleri olan Mısır ve Suudi Arabistan, Saddam'ı desteklememelerine rağmen ABD'nin Irak'a saldırmaması konusunda uyarılarda bulundu (Gurtov, 2006: 79; Nuechterlein, 2001: 42; Jackson ve Towle, 2006: 47). Suudi Arabistan savaş çıkarsa kendi topraklarını kullanırmayacağını açıkladı. ABD de Katar'da üslendi. Yeni Zelanda ve Şili de ekonomik anlaşmalar halinde olmalarına rağmen savaşa karşıydı. Böylelikle Bush'un "ya bizdensiniz ya da teröristlerden" deyiimi karşılıksız kalmış oldu. Bölge devletleri hem el-Kaide'nin ortadan kalkmasını istiyor hem de Amerika'nın savaş başlatmasına karşı geliyordu.

Batı ise savaşın en son çare olması gerektiğine inanıyordu. Irak'a karşı oluşturulan koalisyon da Amerika'nın isteklerini karşılamaktan sakındı ve dünya bir bütün halinde Amerika'nın savaş çıkarmasına karşı çıktı. Bush ise çoktan savaşa hazırды. Hatta Mikronezya gibi mikro devletlerin bile kendisine destekte bulunduğunu söyleyerek 50'ye yakın devletin arkasında olduğunu öne sürmüştü. Nitekim askeri olarak İngiltere ve Avustralya'nın desteği bir kenara ABD yalnızlığa mahkum edildi. Bu sefer ABD, ilk Körfez savaşının aksine savaşı ekonomik olarak da tek başına karşılamak durumundaydı. Irak savaşına giden yolda Amerika, BM'yi devre dışı bıraktı, NATO'yu bir sonun eşiğine getirdi ve dünyanın çok sayıda önde gelen ulusunu bir kenara iterek saldırgan bir süper güç olarak kendini gösterdi. Bu noktada savaştan sonra yeniden yapılanma da bizzat Bush hükümeti tarafından sağlanacaktı.

11 Eylül Bush için savaşın nedeni değil esasında bahanesiydi. Irak Savaşı Bush doktrinin ilk adımı olarak görülüyordu, ancak Bush aylar hatta yıllar öncesinden olası bir savaş için CIA ve Pentagon'un hazır olması gerektiğine dair talimatlar vermişti. Amerikan yönetimi saldırıdan önce toplamış olduğu verileri kendi lehine çevirmek ve gerektiğinde çarpıtarak kendi stratejisi doğrultusunda kullanmaktan çekinmiyordu. Kısacası saldırı ya da savaş kaçınılmazdı. Hatta Saddam durumu kabullenip koltuğundan inse bile Amerika her ne olursa olsun saldıracaktı.

Irak'a saldırmadan önce Amerikan yönetimi savaşı meşru kılmak adına Saddam'ın kitle imha silahları ürettiğini, 11 Eylül saldırılarını ve el-Kaide örgütüyle bağlantısı olduğunu öne sürmüştü. Sonuç olarak, bütün eleştirilere ve karşı çıkmalara rağmen Bush ordusu Irak'a girdi ve üç hafta gibi kısa bir zaman zarfında Irak'ı ele geçirdi.

Savaşın temel nedenlerine bakıldığında Amerika'nın Irak petrolleri üzerinde hakim güç olma kaygısı başı çekmektedir. Amerika'nın petrole olan bağlılığın artmasından dolayı petrolün güvenliğinin sağlanması amaç edinilmişti. İkinci neden ise İsrail'in bölgede güvence altına alınmak istenmesiydi. İsrail'e en büyük tehdit İran ve Irak'tan gelebilirdi. Bu amaçla Saddam daha kolay bir lokma olarak görülmüş olabilir. İsrail konusunda, Bush'un savunduğu dini temeller ile İsrail'in teolojik yapısının yakın ilişkileri söz konusuydu. Ancak bölgede İsrail'in bir güç olarak kendini tam olarak gösterebilmesi için Suriye ve İran'ın da etkisinin kırılması gerekliydi.

Savaşın son nedeni ise, Bush'un terörle savaşı sürekli kılıp ülke çapında vatanseverlik ve milliyetçilik duygularını canlı tutarak bir sonraki seçimlerde oy yüzdesinin kendi lehinde olmasını amaçlaması olarak görülüyordu. Bush 11 Eylül sonrasında dünyanın Amerika'nın süper gücüne bir kez daha şahitlik etmiş olduğuna inanıyordu.

Irak Savaşı biteli daha bir sene olmamıştı ki Saddam'ın ABD ya da başka bir ülkeyi tehdit edebilecek büyüklükte kitle imha silahlarının var olduğuna dair varsayımların gerçeği göstermediği ortaya çıktı. Bu gerçeği uzunca bir zaman yalanlayan ve kabul edemeyen Bush yönetiminin aslında tamamen yanılgı içerisinde olduğu bir rapor halinde açığa kavuşmuştu (Tanner, 2005: 325-327)

Savaşın ikinci gerekçesi de Saddam'ın el-Kaide ve dolayısıyla 11 Eylül ile bağlantılı olduğuydu. Bütün konuşmalarında ve açıklamalarında bu konudan söz etmelerine rağmen Bush ve Amerikalı yetkililerin elinde somut küçük bir delil bile yoktu. Fransız Le Monde Gazetesi, bunu “son yılların en büyük yalanı” başlığıyla manşetlere taşımıştı.

Son olarak Irak'ın BM kararlarını hiçe sayarak Bağdat'ın uçuşa yasak bölgelerinde gezip Amerikan uçaklarına karşı ateş açtığı söylenmekteydi. İşin aslında bakacak olursak BM'nin bölgeye dair böyle bir kararının olmadığı aşıkardı. Her şeyden ötede uçuşa yasak bölgelerde uçup Irak unsurlarına ateş açan Amerika ve İngiltere'den başkası da değildi. Amerika kendi yazdığı filmde üstüne düşen rolü çok iyi oynamış ve sonuç olarak öyle ya da böyle amaçlarına ulaşmıştı.

Bush dönemi Amerikan dış politikasının temelini Amerikan hegemonyasının Soğuk Savaş sonrasında da sürdürülebilmesi oluşturmuyordu. Bu konuda Gowan'ın (1995) yaptığı yoruma göre Amerikanın üstünlüğü Sovyetlerin dağılmasının ardından güvence altına alınmamıştır. Bununla kalmayıp dünya, bir değişim sürecinin içerisine çekilmiştir. Mevcut yönetimin dış politikayı revize ettikten sonra Birleşik Devletleri bu sürecin sona ermesini sağlayıcı bir konuma getirmesi gerekmektedir.

Bush döneminin babasının ve Clinton dönemlerinden ayrılan özelliği, Bush'un yeni muhafazakâr dış politikası bazında tek taraflı ve Amerika'nın salt askeri güce bağlı kalarak süper gücünü koruma politikası oluşturmaktadır. Bazı düşünürlere göre Bush döneminde bu süper güç, bir hiper güce dönüşmüştür. Olayların detayına girilip bakıldığında ise Amerika, Irak'ta haydut olarak nitelendirdiği rejime değil dünya barış ve huzuruna savaş açmıştır. Klare'nin (2006: 85) ifadesinden anlaşıldığı üzere Irak bir son değil başlangıçtı. Irak savaşı bir sıçrama tahtası olacak ve yeni işgaller ve güç gösterileri peşi sıra gelecektir. Amerika sadece Suriye ve İran'ı değil aynı zamanda bir taraftan Çin ve Rusya'yı bir taraftan da Avrupa'yı hedefe koymaktaydı.

Brzezinski Washington'un salt kendi güvenliğini sağlamakla küresel kamunun yararını gözetmek arasında bir tercih yaparak mevcut üstünlüğünü ve hegemonyasını ikincisinden, yani dünyaya öteki uluslarla işbirliği ve ortaklık içinde liderlik yapmaktan, yana kullanması gerektiğini; aksi halde kaotik bir dünya

düzeninin çıkacağını ve ABD'nin kendisini dünyadan soyutlanmış bir şekilde bulacağını savunur. (2005: 7-12). Yine Marksist yazarlardan Arrighi de Bush'un Irak ve Avrasya'yı merkeze alan büyük stratejisinin çok riskli olduğunun altı çizerek başarılı olsa bile bunun hegemonyanın muhafaza edilmesi için yeterli olmayacağını ileri sürer. (2003: 31).

Amerika için sürekli kullanılmakta olan imparatorluk ya da emperyalizm gibi tanımlamalar çoğu zaman yâdsınmış ve kullanılmak konusunda isteksizlikle karşılaşmıştır. Ancak Bush dönemine bakıldığında Amerika'nın cumhuriyet ve anayasa geleneklerinden uzakta tıpkı Roma İmparatorluğu gibi davrandığı ve bundan haz aldığı görülmektedir. Bazı düşünürlere göre Amerika'nın bu son dönem politikaları Amerika'nın tek taraflı, saldırgan ve hukuk tanımaz yapısından dolayı yeni ya da post modern bir emperyalizm olarak addedilir. Ikenberry ise Amerika eskiden var olan imparatorluklarla mukayese edildiğinde daha sınırlandırılmış yapıda ve zararsız olduğunu öne sürer. (1998: 44) Bush yönetimi bir taraftan terörle mücadele içerisindeyken bir taraftan da güncel tek kutuplu dünya düzeninin yeniden yapılandırılması için bazı fikirler ortaya atılmaktadır. Bu fikirler doğrultusunda sadece tek taraflı değil aynı zamanda da önleyici ve engelleyici şekilde ancak sonuç olarak uluslararası toplumun ilkeleri çerçevesinde sınırlandırılmayacak bir güç kullanımı çağrısı yapılmaktadır. Birleşik Devletler kendi standartlarını ortaya koyma, tehditleri belirleme ve dünya genelinde adaleti sağlama gibi global roller üstlendiğini yeni-emperyalist bir görüş benimsemektedir.

Amerika bu yeni emperyalist yaklaşımda dünyaya meydan okuyordu. Meydan okumasına okuyordu ancak İkinci Dünya Savaşından bu yana ilk kez bu denli meşruiyet krizi yaşıyordu. Wallerstein'in çarpıcı tespitine göre; "Amerika iki yüz yılı aşkın süredir dikkate değer miktarda ideolojik kredi kazanmıştır. Ancak bu günlerde Amerika Birleşik Devletleri bu krediyi, 1960'larda altın rezervini tükettiğinden bile daha hızlı bir şekilde tüketiyor." (2004: 26).

11 Eylül'den Büyük Orta Doğu Projesine giden bir yol açılmıştı. Usame Bin Ladin Afganistan'a gelmiş ve projenin Orta Asya kısmı başlamıştı. 1979 senesinde Sovyetler Afganistan'a saldırmış, Ladin önderliğinde Afgan ordusu Amerika'nın büyük desteği ile Jelalabad'da Sovyetleri ağır bir yenilgiye uğratmıştı. Ladin'in üzerinden hiç çıkarmadığı CIA ceketi de bu dönemde ona hediye olarak verilmişti.

Körfez Savaşında işler değişmişti. Kral Fahd Amerika ile ittifak kurunca, Ladin Suudi kralı ile ters düşmüş ve buna neden olan tek düşman Amerika ve İsrail'i görmüştü. 1992'de Yemen'de Amerikan askerlerine, 1993'te New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'nin otoparkına, 1998'de Kenya ve Sudan'daki Amerikan elçilik binalarına saldırılar düzenledi. 11 Eylül 2001'de de çaldıkları uçaklarla İkiz Kulelerin yıkılmasına neden oldu.

Bütün bunların arka planında gelişmelere bakacak olursak, uçaklardan sızan yakıtın kontrollü şekilde binanın çelik yapısını çökertebilirken, teröristlere ait pasaportların uçak enkazında bulunabilmesi, 11 Eylül sonrası görgü tanıklarının tesadüf eseri ortadan kaybolması, etrafta amatör kameralarca çekilen görüntülerin CIA tarafından teker teker toplanması, bu görüntüleri çeken kişilerden bir daha haber alınamaması, İkiz Kulelerde çalışan 3000'in üzerinde Musevi asıllı Amerikalıdan sadece 7-8 tanesinin işe gelmiş olması, Afganistan'da Ladin öncülüğündeki ordunun bu denli son teknoloji kullanarak bir saldırı girişiminde bulunacak büyüklükte olmaması Amerikan yönetiminin başarısızlığını gözler önüne sürmektedir. Usame Bin Ladin görevini tamamlamış ve 'Büyük Orta Doğu' projesi başlamıştır.

W. Bush yönetimi Irak'ın işgalinin ardından Fas'tan Orta Asya'ya kadar uzanmakta olan bölgede yer alan Orta Doğu ve İslam coğrafyasının ister zorla ister kabul yoluyla demokratikleşmesi ve küreselleşmesi yönünde BOP projesinin temellerini atıyordu. Proje 2004'teki G-8 zirvesinde "Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Girişimi" adıyla lanse edildi. Projede, bölgenin istikrarının sağlanması Filistin-İsrail anlaşmazlığının çözülmesi, teröre destek veren ülkelerle mücadele ve bölgede serbest piyasa modeli kapsamında ekonomik ve bunun yanı sıra siyasi gelişmeye destek verilmesi amaçlanıyordu.

Orta Doğu'ya getirilecek olan özgürlük ve demokrasi sayesinde bölgede terörün son bulacağı ve yoksulluğun da biteceği proje üzerinden varsayılmaktaydı. Arslan ve Arı (2004) Bush'un bu konudaki açıklamasını şu şekilde yorumlamıştır: Bush'a göre ABD, Büyük Orta Doğu'da özgürlük ve adaleti sağlayarak bölge halklarını mutlak yoksulluk içerine sokan ve dünya devletlerinin tamamı için tehdit olan diktatörlük ve radikallik döngüsünü sona erdirmiş bulunuluyor... Orta Doğu, dünya genelinde yaşanan demokratik devrimin içerisine dahil edilecek ve bölge halkı refaha erişecektir. Aynı zamanda çatışma ve terör eğilimleri kendi oluşum

noktalarında sona erdirilecektir.

Orta Doğu, Bush yönetiminin yenice benimsemekte olduğu dış politika ve güvenlik anlayışı bakımından önemli bir bölge olarak görülüyordu. Bunun temel olarak üç nedeni vardı: Birinci olarak, bölge petrol rezervlerinin dünyada var olan petrol zenginliğinin yüzde altmışına sahipti. Amerikalılar da hegemonyalarını sürdürebilmek adına bölgenin önemini kavramıştı ve hakim güç olmak istiyordu. Avrupa ve Japonya'dan sonra ABD'nin de petrol bağımlılığına çare, bölgede söz sahibi olmaktan geçiyordu. Bush yönetimi koltuğuna oturduktan bir hafta sonra ivedilikle bu konuya eğilmişti. İkinci neden ise Amerika'nın kendisine en büyük tehdidin Arap-Müslüman dünyasından geleceğine inanmasıydı (Hinnebusch, 2003). İran ve Irak gibi devletlerin dönem politikaları ABD'nin Orta Doğu hayallerinin gerçekleşmesinin önünde set oluşturuyordu. Son olarak da yeni muhafazakârlar için İsrail'in önem arz etmesi öne çıkıyordu. Bush yönetiminde yer alan Hristiyan sağ İsrail'e sonsuz destek verip bölgenin iki devlet -ABD ve İsrail- adına yeniden yapılandırılması gerektiğini savunuyordu.

W. Bush yönetimi “Büyük Orta Doğu” isimli projeyi devreye sokarak dünyanın üçüncü kez paylaşılmasını sağlamak istemektedir. Böylelikle pastadan en büyük dilimi kendisine ayırabilecektir. Bu projeyi gerçekleştirmek için kendi başına hareket edemeyeceğini düşündüğü için kendisine suç ortakları aramaktadır. Bu yolda çaldığı ilk kapı NATO olmuştu.

Amerika'nın NATO'dan beklentisi o dönem yetkilileri tarafından yapılan konuşmalardan anlaşılabilir. 2003 senesinde Prag'da yapılan “NATO ve Büyük Orta Doğu” başlıklı konferansta NATO daimi üyesi R. Nicholas Burns'ün yaptığı konuşmada NATO İstanbul zirvesinin hangi çerçevede gerçekleştirileceği belirtilmişti. Burns konuşmasında NATO'nun bölgede yer almasının zaruri olmasından dem vurmaktadır:

Burns, Soğuk Savaş devam ederken bir yandan da Batı Avrupa'nın muhafaza edilebilmesi için kocaman bir kıta ordusunun oluşturulduğunun altını çizerek. Ayrıca NATO, hem Avrupa'yı hem de Kuzey Amerika'yı güvence altına almaktadır. Burn, bu güvencenin sağlanması için siyasi ve askeri anlamda doğu ve güneye yönelmeleri gerektiğini söylemiştir. Bu noktada hedef Büyük Orta Doğu'dur.

NATO Askeri Komitesinin başındaki adam olan General Naumann da bölgenin önemini yakın şekilde tanımlar. Naumann'a göre NATO geçmişte olduğu üzere savunma örgütü rolünden çıkmalı, üye ülkelerin menfaatleri doğrultusunda kurulabilecek olan koalisyonlara temel oluşturabilecek küresel bir ortaklık rolü üstlenmelidir.

Burns, Amerikalı yetkililer ile hem fikir olarak, bölgede en önemli tehdit oluşturacak devletlerin Arap-Müslüman devletler olduğunu dile getirmiştir. NATO da bu temel üzerine misyon edinmeliydi:

NATO gelecekte krizleri önlemek ve mevcut krizlere anında karşılık vermek gibi misyonlar üstlenecektir. Krizler gerek bir savaşa girme gerek bir rehine kurtarma şeklinde karşılık bulacaktır. Fransa, Amerika, Çek Cumhuriyeti ve İspanya'ya karşı tehdit oluşturabilecek devletlere müdahale edilecektir. Bu tehditle ilgili olarak Bush'un da 11 Eylül 2001 akşamında söylediği üzere kitlesel imha silahlarıyla küresel terörizm birbirinden ayrı düşünülemez, aynı anlama gelir. Söz konusu küresel tehdit sadece Amerikan halkı için değil aynı zamanda şu anda 19 üye ülke ve yakında da diğer ülkelerin katılmasıyla birlikte 26 ülke halkının tamamını etkilemektedir. Dolayısıyla köklü bir değişim artık şart hale gelmiştir.

Buna ek olarak Burns, Amerika'da cumhuriyetçi ve demokratların aynı çatı altında olduğunu dile getirerek NATO üyesi ülkelere üstü kapalı gözdağı vermektedir. Büyük Orta Doğu projesi, Amerikan politikasının içerisinde parti ayrımlarının ötesinde yer almaktadır:

"Birleşik Devletlerde siyasal partiler arasında bu konuda partizanca bir ayrım olduğunu zannetmiyorum. Bununla ilgili olarak, demokrat bir dostum olan Ron Asmus 'un bir süre önce 'Foreign Affairs' dergisinde yayımlanan çalışmasının okunmasını tavsiye ederim. Ron'un argümanının temel noktası NATO'nun değişime olan ihtiyacını ortaya koymaktadır. NATO'nun görev alanıyla ilgili değişim Büyük Orta Doğu'dur. Sanırım Birleşik Devletlerde Demokratlarla Cumhuriyetçilerin hem fikir olabilecekleri pek çok ortak nokta vardır."(Kurtbağ, 2010: 474)

Bu önem arz eden konuya ilişkin olarak iki taraf arasında temel bir ayrım gözükmemektedir. Söz konusu edilen ayrım, sadece strateji ve politikaların belirlenip uygulanmasında yaşanabilir. Dolayısıyla Müslüman halkın ABD seçimlerine bel bağlaması mantıksız olacaktır.

ABD NATO'nun düzenli aralıklarla genişletilip bölgede kendisine destek olacak önemli bir yapının teşkil edilmesini istemektedir. NATO'nun yanı sıra "Akdeniz Diyalogu" isimli program Amerikalıların bölgede hakim güç olmasında büyük rol oynayacak şekilde görülmektedir:

Büyük Orta Doğu'daki stratejiyle alakalı başka bir boyut daha söz konusudur. NATO 'Akdeniz Diyalogu' isimli programa İsrail'i başta olmak üzere, Mısır, Ürdün ve Kuzey Afrika'da yer alan arap ülkelerini dahil etmiştir. Amaç İsrail ve Arap ülkeleri arasında siyasi bir zemin teşkil edebilmektir. Akdeniz Diyalogu bu açıdan önemle ele alınmış ve geniş kapsamlı bir askeri yapılanma üzerinde durulmuştur. (Akmaral, 2005)

Amerikan Hükümeti bu hususta başka adımlar da atmak istemiş, Arap ülkelerinden sonra Kafkasya ve Orta Asya ile ilgili hedefler belirlemiştir. Ülkelerin tamamı NATO ittifakı içerisinde yer alan demokratik değerleri kabul etmediği, buna rağmen barış ve istikrarın sağlanması için birlikte hareket edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Amerika, bu devletleri ortak olarak görmekte ve bu ülkelerle ortaklıklarını geliştirmek için ellerinden geleni yapmaktaydı.

Cümlelerden anlaşıldığı üzere W. Bush yönetimi, esasında bu bölgedeki kurmak istediği ittifaklarda aynı değerleri paylaşmaktan çok mevcut ülkelerin Amerika'yı her koşulda desteklemelerini ön görmektedir. Saddam bir zamanlar iyi olarak anılıyordu, ancak Amerika onu da ortadan kaldırdı. Suudi Arabistan, Suriye ve İran da Saddam'ın kaderine mahkûm edilecekti.

Baba Bush döneminde Ulusal Güvenlik Konseyi üyesi olarak görevde bulunmuş olan Richard N. Haass 1997 yılında çıkardığı "Reluctant Sheriff (İsteksiz Şerif)" isimli kitabında ABD'yi şerif yanına çekmek istediği devletleri de "İstekliler Koalisyonu" olarak betimlemiştir. NATO'ya büyük bir görev atfedilmektedir. Savunma amaçlı kurulmuş olan örgüt, kademeli olarak bölgede askeri bir saldırı gücüne dönüştürülmektedir. Eski NATO'nun yerini Evangelist NATO almıştı. Mevcut hükümet tarafından eski NATO, Soğuk Savaş dönemi boyunca elde ettiği başarılarından ötürü onurlu ve şerefli bir şekilde emekliye ayırmış; onun yerine dünya şartlarına uygun, küresel tehditlere karşı yeni bir NATO inşa edilmektedir.

Amerika yeni dünya düzeni içerisinde kendisini piramidin zirvesine koymaktadır. NATO ise diğer devletlerin ulaşabileceği ve katılımda bulunabileceği alt bir birim olarak gösterilmektedir. Avrupa Birliği de ancak NATO ile eş değer olabilir şekilde ele alınmaktadır. Ancak ABD, AB'yi alt bir güçte görmek istediğinden bu şekilde bir eylem planı sergilemektedir:

Mevcut ülkeler Avrupa Birliği ve NATO ikileminde bırakılmamıştır. İki kurum arasındaki sadakatin test edilmesine gerek bile yok şeklinde düşünülmüş ve ülkelerin her iki kuruma birden üye olabilecekleri ileri sürülmüştür. Sonuç olarak iki tarafa da katkıda bulunmaları beklenmektedir. Bu iki kurumun gelişmesi Avrupa'daki demokrasinin de gelişmesi anlamına gelmektedir.

W. Bush yönetimi AB ile NATO'yu aynı kefeye koymaktan gayet memnunken Avrupa Birliği'nin sadece kendisine bağlı bir askeri güç sahibi olmasına da şiddetle karşı çıkmıştır:

“... Özellikle “Berlin Plus” anlaşmasıyla NATO’nun bir savunma ve güvenlik gücü olarak gelişmesine katkıda bulunarak Avrupa Birliği’ne yardımcı olacağı ifade edilmiştir. Elbette Avrupa Birliği Avrupalıların ve Amerikalıların elli yıl boyunca gerçekleştirdikleri şeyleri birebir kopya etmeyecektir. Bu bağlamda NATO’yla rekabet halinde ne yeni bir karargah ne de SHAPE (Supreme Headquarters Allied Powers Europe) ile mücadele edecek yeni bir planlama birimi kurulacaktır. Bu durum, birlikte çalışmak zorunda olduğumuz NATO-Avrupa Birliği ilişkilerinde önemli bir konudur.”(Caner, 2014: 27)

Burns’ün yapmış olduğu bu konuşmada AB açık bir şekilde ikaz edilmiş ve ABD’nin duruma bakış açısı gözler önüne serilmiştir. ABD, Sovyetlerin çöküşünden sonra tek kutuplu yenedünya düzeninde kendini büyük patron olarak görmekte ve buna göre dünyayı yeniden düzenlemek istemektedir.

Huntington’ın “Medeniyetler Çatışması” isimli tezi bu amaca yönelik ortaya atılmış, 11 Eylül çok güzel bir şekilde bahane edilmiş, Afganistan ve Irak bu sebeplerle işgal edilmiştir. NATO’ya da yine bu amaçla yeni misyonlar yüklenmektedir.

Bush döneminde ABD, Sovyetlerin yıkılmasından sonra tek egemen güç olarak kendini göstermiş ve bir çeşit ABD imparatorluğu kurmak istemiştir. Sahip olduğu tüm olanakları bu uğurda harcamaktan da çekinmemiştir. Amerikalı yetkililerin elinde bulunan güç hem Amerikan halkının hem de tüm insanlığın aksine kullanılmıştır.

ABD sadece W. Bush döneminde değil on yıllardır ezici askeri gücünü ortaya koymuştur. Bu askeri güce tarihte çok az sayıda devlet sahip olma gücüne erişebilmiştir. Ancak W. Bush başkan olduktan ve dünyayı sarsan olaylar yaşandıktan sonra ABD, dünya genelinde korkulan bir güç haline gelmiştir. Küresel anlamda etki menzili çok geniştir. Amerikan halkı da Bush'u ikinci kez seçerek, Birleşik Devletlerin emperyalist bir güç haline gelmesini istediklerini göstermiş olmuştur.

W. Bush, yaptığı dini göndermeler ve Evangelist kesimden aldığı destek ile propagandasını başarılı bir şekilde gerçekleştirme imkanı bulmuştur. Kullanılan yöntem, yapılan provokasyonlar, başvuru terör ve şiddet yolu esasında Amerikan halkını da ikna etmek içindir. ABD stratejisini hem şimdi hem de gelecekte, kendisine tehdit oluşturmayacak bir düzen kurma üzerine belirlemiştir. Baba Bush döneminde Paul Wolfowitz tarafından Savunma Biriminde hazırlanan gizli bir belgede bu konu şu şekilde ele alınmıştır:

“Stratejimiz şimdi (Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra), gelecekte potansiyel bir küresel rakibin ortaya çıkışına meydan vermeyecek şekilde yeniden ayarlanmalıdır.”(Foster, 2003: 12)

17 Eylül 2002’de kabul edilen “Bush Doktrini” olarak bilinen Amerika Birleşik Devletlerinin Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesini kamuoyuna duyururken Bush, 10 yıl önceki söylediklerini yineliyordu:

ABD, kendisi üzerinde müttefikleri ya da dost ülkeler üzerinde kendi isteklerini gerçekleştirmek isteyen bir düşmandan gelen girişimleri alt edecek güce sahip olmalıdır ve gelecekte de sahip olacaktır... Gücümüz, ABD’nin gücünü aşma ya da ona denk olma ümidiyle yeniden askeri yapılandırmaya giden potansiyel düşmanları caydıracak kuvvette olmalıdır. (Foster, 2003: 17)

Amerika’nın kaygısı dost ya da müttefik olarak görülen ülkelerin askeri gücünü artırmak değil, kendi gücüne güç katmaktır. Burns de bunun için AB’nin kendilerine ait bir askeri güce sahip olmalarını istemeyerek açık tehditte bulunmuştur.

21. yüzyılı Amerikan yüzyılı yapmak üzere geliştirilen “Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi” (PNAC), ABD’nin dünyanın tek hakimi olma yönünde geçmişten o zamana dek ulaşmış projelerinin tamamını kapsamaktadır. Brzezinski Amerikan dış politikasında önemli görüşleri olan bir stratejisttir ve Amerika’nın dünyanın tek lideri olabilmesinin ancak Avrasya’nın kontrolü ile gerçekleşebileceğini öngörür.

Brzezinski, jeopolitik analizci Harold Mackinder'e göndermede bulunarak bölgenin öneminden bahsetmektedir: "Doğu Avrupa'yı yöneten, merkez bölgeye kumanda eder; merkez bölgeyi yöneten, dünya adasına kumanda eder; dünya adasını yöneten, dünya'ya kumanda eder." (Sarı, 2016: 196)

Brzezinski, "Büyük Satranç Tahtası" adlı eserinde ABD'nin Avrasya stratejisinin önemini ve değerlerini belirtir. ABD'nin bu belgede başka bir gücün ortaya çıkmasını engellemesi konusunda uyarılarda bulunur:

Amerikan politikasının nihai hedefi iyi huylu ve uzun vadeli eğilimlerle ve insanlığın çıkarları ile uyum halinde, ortaklaşa küresel bir topluluk oluşturma hayaline sahip olmalıdır. Fakat bu arada Avrasya'ya egemen olan ve böylece Amerika'ya meydan okuma yeterliğine sahip bir rakibin ortaya çıkmaması şarttır. (Sarı, 2016: 196)

Avrasya'nın kontrolü de Orta Doğu bölgesinin kontrolünden geçer. Orta Doğu bölgesi konumu itibarıyla geçmişten günümüze büyük devletlerin dikkatini çekmiştir. Sovyetlerin çöküşünün ardından ABD, dünya hakimiyetine giden yolun bu bölgeden geçeceğini bilip harekete geçmiştir. Ancak buralara gelip söz sahibi olmak için gerekçeleri olmalıydı. Batı devletlerinin Amerika'nın bölgedeki varlığını meşru görmesi gerekiyordu. 11 Eylül beklenen hamlenin önünü açtı. Amerika bütün varlığıyla, medya gücü başta olmak üzere, propagandalara başladı ve dünyanın karşısında mağdur edebiyatı yaptı. Çok geçmeden amacına ulaştı ve bölgede stratejik öneme sahip iki ülkeye askeri müdahalede bulundu.

Afganistan için dünya ABD'nin arkasında yer alırken Irak için her şey ABD'nin istediği gibi gitmedi. Batı uyandı. BM ve NATO işgalde yer almadı. ABD-İngiltere-İsrail ittifakı başta Afganistan'da ancak tam olarak Irak'ta sona geldi. Şimdi de ABD farklı malzemeler kullanma yolu ile Büyük Orta Doğu Projesi'ni yeniden gündeme getirme işine girişmişti.

Tuhaf olan Büyük Orta Doğu Projesi'ne dair resmi bir belgenin olmayışıdır. Bu projenin varlığına dair bütün varsayımlar 11 Eylül sonrası Amerika tarafından yapılan bir analize dayandırılmaktadır. Bush döneminde çok etkin olan Evangelist politika yapımcıların konuşmaları ve stratejileri de projenin mahiyetini değişik açılardan gözler önüne sermektedir. Proje ile ilgili şeyleri bir bütün olarak ele alıp incelediğimiz zaman projenin detaylarını görebiliriz.

W. Bush ile birlikte "Amerikan Yüzyılı" başlamış ve bütün politikalar ve eylemler buna göre planlanmıştır. BOP esasında Amerika'nın Avrasya bölgesine

hakim olmak için tasarladığı bir alt proje olarak görülebilir. “Büyük Orta Doğu” tamlaması, 1995 senesinde ABD’nin silahlı kuvvetler yayını olan “Joint Forces Quarterly”de ilk kez kullanılmıştır.

Takvimler 26 Şubat 2003’ü gösterirken Başkan W. Bush yaptığı konuşmada aleni bir şekilde “Büyük Orta Doğu Projesi”nden bahsetmiş ve gelecek on yıl içinde “ABD-Orta Doğu Serbest Ticaret Bölgesi”nin kurulacağını dile getirmiştir.

Dönemin Dış İşleri Bakanı Condoleezza Rice da Başkan’ın danışmanlık görevindeyken yaptığı açıklamada BOP kapsamında 22 ülkenin hedef tahtasına konulup yeniden yapılandırmaya maruz kalacağını söylemişti. Amerika Birleşik Devletleri’nin bu projeye ilişkin iki türlü amacının olduğu söylenebilir: sözde amaçlar ve gizli amaçlar:

Akmaral’a (2005) göre, Bush yönetiminin BOP ile ilgili yapmak istediği şeyleri yazılı ve sözlü olarak açıkladığı temel bazı başlıklar şu şekildedir:

- “Bölgesel anlamda kitle imha silahlarının kontrol altına alınması, üretilmesi ve yaygın hale getirilmesinin önüne geçilmesi,
- Bölgesel olarak terör odaklarının bir bir belirlenip terörle mücadeleye sürekli olarak devam edilmesi,
- Baskıya dayalı rejimlerin ortadan kaldırılıp, demokrasinin sağlanması,
- Serbest piyasa ekonomisinin kurulması ve yaygın hale getirilmesi,
- Bölgenin modern hale getirilmesi,
- İnsan Hakları ve Özgürlüklerine daha fazla önem verilmesi,
- Kadınların erkeklerle eşit imkanlara sahip hale getirilmesi,
- Radikal İslam öğelerinin ortadan kaldırılması,
- Din eğitiminde köklü değişikliklere gidilmesi.” (Akmaral, 2005).

Bu açık seçik sunulan amaçlara bakıldığı zaman çok azının Bush yönetiminin dış politikası ile ilgili olduğu görülebilir. Arka planda yatan ise bu amaçları güden Bush’un arkasında devleşen Evangelist kesimdir.

BOP’un sözde amaçlarının yanında kamuoyundan saklanan ve yapılmak istenen gizli amaçları da vardı. Bunları da şu şekilde özetleyebiliriz.

- “İslam Coğrafyasını savunmasız hale getirmek, ‘İlmli İslam’ adı altında bir anlayış getirip etnik kökenler arasında çatışma çıkarmak ve bölgesel kaosu sürekli hale getirmek,

- Bölge devletlerinin ekonomik yapılarının uluslararası standartlara göre düzenlenmesi,
- Bölgede yer alan enerji kaynaklarını kontrol altına alıp ABD'ye tehdit oluşturabilecek bir gücü oluşmadan sona erdirmek,
- İsrail'in her daim arkasında durarak, Büyük İsrail'in kurulması için tam destek vermek.” (Akmaral, 2005).

Genel olarak W. Bush dönemi Orta Doğu politikalarını özetlemek gerekirse Başkan Bush'un ilk başkanlık döneminde yaptıklarının sonraki dönem gelişmelerde Amerika'yı çaresiz bıraktığını söyleyebiliriz. Amerikan dış politikasının 200 yıllık tarihi W. Bush tarafından bu 8 yıl içerisinde –aslında temel olarak ilk 4 yıl- hunharca harcanmıştı. Dış politika çözünmeye başlamıştır. Rusya, Gürcistan'a girdiği zaman Amerikalılar sessiz kalmış, sadece bulunduğu yerden olayı kınamakla yetinmiştir. W. Bush, konuyla ilişkili olarak kapsamlı bir toplantı bile ayarlayamamıştır.

W. Bush'un son döneminde ABD'nin Orta Doğu'daki varlığını ele almak gerekirse tablo pek de iç açıcı gözüküyordu. Bölgede derin bir muğlaklık ve dengesizlik hâkimdi. İşin kötüsü durum düzelecekmiş gibi de durmuyordu. Amerikan dış politikası tam olarak köşeye sıkışmıştı. Öngörülen seçenekler kendi işlerine gelmiyor, üstelik kendileri de doğru düzgün bir politika geliştiremez hale gelmişlerdi.

Irak. W. Bush dönemi sona yaklaşırken Amerika'nın en büyük siyasi başarısızlığı Irak olarak görülüyordu. Elde olan verilere bakıldığında mevcut süreçten sonra Amerika'nın Irak'ta neyi amaçladığını söylemek bile güçtü. Askerleri tamamen geri çekse, askeri bir başarısızlık bir yana siyasi anlamda bölgedeki söz sahibi olma yetisini de kaybedecekti.

İran. İran'a dair son yıllarda Amerika tarafından yapılacak bir saldırı veya bir savaş girişimi ihtimallerin ötesinde görülüyordu. Hali hazırda da durum bu özelliğini kaybetmemiş durumdadır. İran bölgede petrol kaynaklarının büyük bir kısmının bağlı olduğu Hürmüz Boğazını kontrol altında tutmaktadı ve İran'ın nükleer gücünü de unutmamak gerekir. Amerika, W. Bush döneminde, İran'a müdahalede bulunmayarak bir nevi İran'ı bu nükleer çalışmalarından dolayı ödüllendirmiş ve olmamış bir savaştan yenilgiye çıkmış olarak nitelendirilmektedir.

Afganistan. Amerika 11 Eylül'den hemen sonra Afganistan'a girdi ve bölgesel olarak amaçlarına ulaşmaya başladı, ancak W. Bush koltuğundan inmeden önce Afganistan'da mutlu bir son olacak gibi görülmüyordu. Aynı şey W. Bush'un halefi Obama için de geçerliydi. Obama için de el-Kaide ABD'nin karşısındaki en büyük tehditti. W. Bush Afganistan'a girmiş senelerce ülke içinde ve etrafında hüküm sürmüştü, lakin el-Kaide gibi örgüt halen ABD için tehdit oluşturabilmekteydi. Dolayısıyla Bush'un 7-8 sene boyunca Afganistan için bir başarısının olmadığı söylenebilir. Afganistan ve Pakistan dünyanın kanayan yarası olmaya devam ederken Bush için artık koltukta geçirdiği son günler yaklaşmıştı.

Yaklaşan başkanlık seçimlerinde Beyaz Saray'a her kim gelirse gelsin BOP hususunda ABD'nin politikasının değişmesi söz konusu gibi gözükmüyordu. W. Bush'un halefi Obama da, "değişim" sloganıyla gelmiş ve seçilmişti. Her şeye rağmen ABD'nin Orta Doğu politikası Bush döneminde olduğu gibi Obama döneminde de belirsizliğini korudu.

W. Bush, Orta Doğu bölgesinde Amerika'nın meşruiyetini gerekçelendirmeden gidiyordu. Arkasında da giderek artan bir Amerikan karşıtlığı, hatta nefreti bırakıyordu.

W. Bush görevini devretmek üzereyken, dünya ABD kaynaklı ekonomik bir krizden geçti. Dünya buna hazır değildi ve W. Bush da duruma müdahale edebilecek yetide değildi. Krize tek başına Bush yönetimi elbette neden olmamıştır, ancak başlıca sebep W. Bush dönemi Amerikan dış politikasındaki hataların dünyaya pahalıya mal olmasıdır. W. Bush, koltuğundan inmeden önce son olarak dışarıdaki operasyonları finanse edebilmek için yerli kaynakların büyük bir kısmını da harcamıştır.

Amerikan dış politikasında W. Bush dönemi istisnai bir dönem olarak göze çarpmaktadır. Bush dönemi dış politika tarihinin zirveye ulaştıktan sonra düşüşe geçtiği dönem olarak görülmektedir. W. Bush'tan sonra yapılacak herhangi bir hamlenin o dönemki yanlış ve çarpık politika sonuçlarını ne denli tazmin edebileceği belirsizdir. Amerika'nın şimdiye dek kaybetmediği ve kaybetmesi de pek mümkün görülmeyen anayurt güvenliği dışında Bush döneminin fiyaskolar dönemi olduğu söylenmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABD-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

4.1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ

Amerika Birleşik Devletleri 1783 yılında bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktıktan sonra çok kısa bir zaman diliminde kendine özgü bir yapı oluşturmayı başarmıştır. Uluslararası kulvara açılan ABD, ticari fırsatları değerlendirmek adına Akdeniz'e açılmayı öncül hedefleri arasına koymuştur. Osmanlı Devleti o dönemde Akdeniz'in hâkimiyetini elinde bulunduruyordu. ABD, bölgede ticaret yapabilmek için Akdeniz'e girmek zorundaydı, ancak Osmanlı Devleti de ABD'yi resmi olarak tanımamaktaydı.

Akdeniz'de izinsiz olarak gezen iki Amerikan ticaret gemisine Cezayirli gemiciler tarafından el konulmasının ardından, Amerika erkenden harekete geçmiştir. Amerikan hükümeti sırasıyla Cezayir, Trablus ve Tunus ile büyük miktarlarda vergiyi içeren antlaşmalar imzalamıştır.

Takvimler 1799 yılını gösterirken Amerikan Başkanı John Adams, Osmanlı Devleti ile dostluk antlaşması yapmak için birini görevlendirmiş, ancak o dönem Fransa ve İngiltere ile süregelen savaşlardan dolayı antlaşma gerçekleşmemiştir. Adams, ilerleyen zamanlarda da adımlar atmış, ancak Osmanlı bütün girişimleri geri çevirmiştir.

1800 yılında Amerika İstanbul'a ilk resmi ziyaretini gerçekleştirmiştir. 1827'de Navarin'de Osmanlı Devleti'ne bağlı donanmanın Fransız, İngiliz ve Rus gemiciler tarafından yakılmasının ardından II. Mahmut Avrupalılar ile araya mesafe konması gerektiğini görmüştür. Bu olaydan ancak birkaç sene sonra 1830'da Osmanlı-ABD arasında ticari bir anlaşmaya varılmıştır. Antlaşmanın maddeleri Amerika'ya ve Osmanlı sınırlarında yaşayan Amerikan vatandaşlarına önemli imtiyazları içermektedir.

Antlaşma Osmanlı'nın son yüzyılında ekonomisinin daha da kötüye gitmesine neden olmuştur. Osmanlı ekonomik olarak etkilenmesinin yanı sıra siyasi ve sosyal olarak da antlaşmadan olumsuz olarak etkilenmiştir. ABD, antlaşmaya bağlı olarak Osmanlı sınırlarında çok sayıda konsolosluk açmıştır. Osmanlı ise

Amerika sınırlarında ilk konsolosluğunu 1845 senesinde açabilmiştir.

İlerleyen dönemde 1874'te Osmanlı-ABD arasında suçluların iadesiyle ilgili bir antlaşmaya varılmıştır. Antlaşma iki ülke arasındaki tansiyonun zaman zaman gerilmesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nin bütün bu yaşananlardan önce yaşamış olduğu Navarin baskının ABD'ye yönelmesine neden olduğu düşünülebilir. Amerika ile ilişkiler dönemin koşullarına göre denge politikası çerçevesi içerisinde devam etmiştir.

Osmanlı'nın Amerika ile ilişkilerinde misyonerlik de önemli bir yere sahiptir. Osmanlı bünyesinde devam eden ve artan misyonerlik hareketleri iki ülke arasındaki ilişkilerin sorunsal haline gelmesindeki etkenlerden biri olmuştur. O dönemlerde eğitim alanından sağlık alanına misyonerlik faaliyetleri geniş çapta devam ettirilmekteydi. 1880-1900 yılları arasında Amerika'ya bağlı –çoğu ruhsatsız olan- Protestan okulları açılmış ve gelişmeler Osmanlı'nın iç ilişkilerinin bozulmasının yolunu açmıştır.

Osmanlı Devleti sınırları içinde bulunan Amerikan kiliseleri ve okulları “American Board of Commissioners for Foreign Missions” adı altında misyonerlik faaliyetlerini artırmış, Rum ve Ermeniler misyoner hareketten büyük ölçü etkilenen kısım olmuştur. Sonuç olarak, Osmanlı hükümeti harekete geçerek, misyonerlik çalışmalarını ülke genelinde denetlemek ve kontrol altına almak, gerekirse kilise ya da okulları kapatmak istemiştir. Ermenilerin büyük bir çoğunluğu misyonerlik faaliyetlerinden etkilenip Protestan olmuştur. Türk olmayan kesimde milliyetçilik şuuru uyandırıp Osmanlı için sorun teşkil eden ve Ermeni ayaklanmalarını destekleyen birimlerin kapatılmasının ardından Osmanlı-Amerika ilişkileri Birinci Dünya Savaşı'na dek sorunlu olarak kalmıştır.

Osmanlı bünyesinde yaşayan Ermeniler, Amerikan hükümeti tarafından destekleniyordu. 93 Harbinin sonunda yaşanan hezimetten sonra Osmanlı üzerindeki dış baskılar oldukça artış göstermiştir. O dönem Amerikan senatosu, Ermenileri savunan ancak Osmanlı'nın aleyhinde olan bir karar almış, alınan karar Osmanlı tarafından Amerika ile Ermeniler arasındaki din birliğine bağlı olarak görülmüştür.

1830'da imzalanan antlaşmaya göre Amerikan vatandaşlığına geçmiş olan bir Ermeni Osmanlı sınırlarında Amerika'nın himayesinde görünüyordu. Dolayısıyla, herhangi bir şekilde Osmanlı kanunlarına tabi olmak zorunda değildi. Ermeniler de

durumdan istifade edip Osmanlı Devleti içinde çok sayıda suç işlemekte, Osmanlı'yı eli kolu bağılı durumda bırakmaktaydılar.

1900lere gelirken de Anadolu'da eğitim veren Ermeni asıllı hocaların kendi soyundan gelenlere bağımsız bir Ermeni Krallığı kurulabileceği fikrini aşılarmaktaydılar. Üstüne üstelik Osmanlı sınırlarındaki Amerikan kolejlerinde eğitim veren Ermeniler arasında, Krallığın kurulmasından sonra hükümet katında çeşitli önemli konumlara getirilecekleri düşüncesi bile yaygındı. Bu tarz fikirlerin gelişmesinde Amerika'dan gelen misyonerlerin faaliyetleri etken olmuştur. Amerika bölgede kendi çıkarları başta olmak üzere Ermenilerin çıkarlarını korumak istemiştir. Yakın tarihte Amerika'nın Türkiye'deki sözde Ermeni soykırımı sorununa bakıldığında, Osmanlı döneminden gelen dış politikaların bir yansıması şeklinde olduğunu görebiliriz.

1923 yılında Osmanlı yıkılmış, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Türkiye, ABD'den Lozan antlaşması için destek almak amacıyla çeşitli yasa değişikliklerinde bulunmuştur. Aynı şekilde İkinci Dünya Savaşı sırasında da Türkiye, açık bir şekilde Amerika'nın arkasında yer aldığını ifade etmiştir.

Dünya Savaşlarının ardından "ABD'nin dış politikasının değiştiğini ve Sovyet karşıtlığının yeni dış politika anlayışında temel olduğunu ilan eden" Truman Doktrini yayınlanmıştır. Doktrine göre, Sovyetlerce komünizm tehdidi altında olan devletlere mali ve askeri yardımda bulunmak esas alınıyordu. Dolayısıyla o dönem Amerika tarafından Yunanistan'a 300, Türkiye'ye 100 milyon dolar yardımda bulunulmuştur. Soğuk Savaş süresince Türkiye, ABD'yi desteklemiş ve bu durum Sovyetlerin dağılmasına kadar aynı şekilde devam etmiştir.

1950'de Demokrat Parti başa geçmiş ve Amerika-Türkiye ilişkileri iyileşmiştir. Aynı yıl Türkiye'den ABD tarafında savaşmak üzere Kore Harbi'ne asker gönderilmiştir. 1952'de Türkiye NATO'ya girmiş ve 1955'te CENTO'nun kurucu üyelerinden birisi olmuştur.

1954'te İncirlik üssü Türkiye tarafından Amerika'nın hizmetine sunulmuştur. Soğuk Savaş döneminde aktif olarak kullanılan üs, sonrasında Birinci Körfez Savaşı ile Irak Savaşında da ABD tarafından kullanılmıştır. 1959'da ABD, Jüpiter füzelerini Türkiye'ye yerleştirmiştir.

1964'te İsmet İnönü'ye Amerikan başkanı Johnson tarafından Kıbrıs müdahalesi ile ilgili bir mektup gelmiştir. Ağır bir dille yazılmış olan mektupta Türkiye'nin Kıbrıs'a girmesi istenmemiş, hatta buna teşebbüs etmeden önce uluslararası müttefiklerine danışması gerektiği duyurulmuştur. Bu noktada Sovyetlerin de imkândan yararlanıp Türkiye'ye müdahalede bulunabileceği ihtimali bulunmaktaydı ve NATO, bu durumda Türkiye'yi destekleyemeyeceğini açık bir dille ifade etmişti. Ayrıca, Türkiye'ye Amerika tarafından sağlanmış olan askeri mühimmatın Kıbrıs müdahalesinde kullanılmasına da izin verilmeyecekti.

Türk-Amerikan ilişkileri bozuma uğramış, Türkiye de 1964'ten sonra SSCB ile daha ılımlı bir ilişki çerçevesine girmiştir. 1968'den sonra da Türkiye'de anti-Amerikan öğrenci hareketleri tavan yapmıştır.

1974'te Amerika tarafından Türkiye'de yasaklanan Afyon ekimi serbest hale getirilmiş, çok geçmeden Türkiye Kıbrıs'a müdahalede bulunmuştur. Bu yaşananlardan sonra ABD Türkiye üzerinde çeşitli ambargolar uygulamaya başlamıştır.

1979'da Sovyetler Afganistan'a girince, ABD Türkiye'yi "krizli bir bölgede en güvenilir müttefik olarak"(Aydın, 2006) görmüş, dolayısıyla Türkiye-ABD arasındaki ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır. ABD Türkiye'yi siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri alanda desteklemek amacıyla 13 milyar dolarlık bir kaynak yardımında bulunmuştur.

"Türkiye özellikle İran Devrimi sonrasında olmak üzere Sovyetler dağılana dek, ABD'nin İsrail'den sonraki en gözde müttefiki olmuştur" (Chase, Hill ve Kennedy, 1996). 1991'de Saddam'a karşı yapılan Çöl Fırtınası hareketinde Türkiye çekiç güç olarak kullanılmıştır. Sovyetlerin dağılmasından sonra Soğuk Savaş artık sona ermiş, buna bağlı olarak farklı tehdit algıları meydana gelmiştir. 1991 Körfez Savaşından sonra Türkiye Avrupa ile ilişkilerini yeniden boyutlandırmak ve Orta Doğu'daki rolünü yeniden tanımlamak zorunda kalmıştır. Anadolu bölgesinin Sovyetlerden sonra öneminin artık kalmadığı gibi bir düşünce oluşsa da bölgede planlarını yürütebilmek için Amerika, Türkiye'yi hali hazırda bir müttefik olarak görmüş ve "Türkiye, ABD'nin eski Sovyet ülkelerinin bağımsızlıklarını takviye etme projesinde hayati bir rol oynamıştır." (Brzezinski, 2003-4: 5-16) 1990-2000 yılları arasında da Türkiye, kendisine biçilen değeri fark etmiş, "Orta Doğu'da Arap

lkeleri ile ilişkilerini artırma ve güzelleştirmeye gitmiştir” (Sayarı, 2000: 170).

Soğuk Savaş döneminden sonra Türkiye, ABD ile ilişkilerinde yeni bir anlayışa gitmeye başlamıştır. Amerikan Uluslararası Araştırmalar Bölümü tarafından 2002’de ıkarılan “Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty” isimli eserde “Türkiye’nin gün geçtikçe g kazanıp söz sahibi olabileceği ve bölgede artık güvenilir müttefik olarak grlmeyeceğinin altı çizilmektedir.” (zdağ, 2003: 24-42).

Soğuk Savaşın ardından dünyanın barış ve refah dolu bir hal alacağı düşüncesi çok geçmeden silinmiştir. Süper glerden birisi dağılmış, dünya tek kutuplu bir hal almıştır. Nükleer bir savaşın çıkma olasılığının ortadan kalkmış olması bir yana, tehlike arz eden bölgesel sorun ve çatışma potansiyelleri oluşmuştur.

4.2. GEORGE W. BUSH DÖNEMİ AMERİKA-TÜRKİYE İLİşKİLERİ

11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından Türkiye, ABD’ye taziye ve destek mesajları göndermiştir, ancak 2003 yılında ABD’nin Irak’ı işgal hareketi Türkiye tarafından beklenen desteği almamış, aksine Türk kamuoyunda bir Amerikan karşıtlığı ortaya çıkmıştır. Bu işgal sırasında ABD’nin Türkiye sınırlarını kullanmasına izin veren 1 Mart Tezkeresinin reddedilmesi ABD-Türkiye ilişkilerinin bozuma uğramasına neden olmuştur. ABD, bu durum karşısında beklediğinin aksine büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır. ABD’nin de o dönem Kuzey Irak Kürtlerini desteklemesi de Türkiye için ilişkilerin artık çığırından çıktığını gözler önüne sermiştir.

Irak işgali öncesinde bu yaşananlar iki ülke arasındaki gerilimi artırmış, bu da “müttefik” olma durumunun yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Michael Gunter’e göre “ittifaklar genellikle çatışma veya çatışma tehdidinin var olduğu konjonktürde imzacı devletlerin ortak menfaatlerini yerine getirmek için yapılır. (2005: 113-123) Başka bir deyişle, menfaatler oluştuğu ya da mevcut tehdit ortadan kalktığında ittifak zaten bozular. 1 Mart Tezkeresi sırasında yaşananlar da buna en iyi örnektir. ABD-Türkiye artık müttefik değil, kendi ittifaklarını kuran unsurlar olarak ortaya çıkmıştır.

4 Temmuz 2003'te Kuzey Irak'ın Süleymaniye kentinde bir binbaşı komutasında konuşlanmış olan 11 Türk Askeri ve Türkmen devlet görevlilerinin Irak'taki işgalci Amerikan birliği ve bir kısım peşmerge tarafından başlarına çuval geçirilmesi ve 60 saat süren zorlu bir sorguya çekilmeleri ABD ile ilişkileri daha da zora sokmuştur.

Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan 2004 yılının başlarında ABD'ye bir ziyarette bulunmuş ve Başkan W. Bush ile görüşmüştür. Haziran 2004'te de Amerika'da düzenlenmiş olan G-8 zirvesine Türkiye “demokratik ortak” olarak katılmıştır. Başkan Bush da NATO zirvesi sebebiyle bir ay geçmeden Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu yaşananlar doğrultusunda ABD-Türkiye ilişkileri yeni gelişmelere yelken açmıştır.

Ardından ABD Dış İşleri Bakanı Condolezza Rice, ilk bölge turunu 5-6 Şubat 2005'te Türkiye'ye gerçekleştirmiştir. İlerleyen yıllarda ABD, Türkiye'yi “model ortak” olarak tanımlamıştır.

İki ülke arasında ilişkilerin yeniden şekillenmeye başladığı ve ABD'nin Türkiye'ye olan yaklaşımının ılımlı hale geldiği dönemde hem ABD hem de Türkiye'nin Suriye konusunda farklı politikaları söz konusudur. Beşer Esat iktidara geçtiği 2000 yılından itibaren Türkiye ile ilişkilerini hep iyi tutmuş, iyi komşuluk politikasından çıkmamıştır. Ancak Türkiye'nin ABD ile yakınlığı, Suriye açısından önemli bir tehdit unsuru olmuş ve bu konu ilişkinin kırılgan noktası haline gelmiştir. ABD, Irak işgalinden sonra Orta Doğu'daki hakimiyet gayesine ulaşmak için Irak'a komşu ülkelere baskı politikası güdüyor ve buna ek olarak Türkiye'nin de kendisine destek olmasını bekliyordu. (Cumhuriyet, 2005)

Türkiye ile Suriye'nin yakınlaşması ABD için işlerin yolunda gitmemesine neden oluyordu. ABD, Orta Doğu'da hâkim güç olmak istiyor, dolayısıyla bölgede müttefik olarak gördüğü Türkiye ile sorunlu bölge olarak gördüğü Suriye arasında bir ortaklık benzeri ilişkinin kurulmasını desteklemiyordu. Türkiye o dönem, Suriye için müzakereye bağlı bir yaklaşımda bulunulmasını savunurken, ABD sert ve baskı içeren bir tutum sergilemekteydi. “ABD, Suriye'ye yönelik uluslararası izolasyon, siyasi ve ekonomik baskı ve hatta askeri müdahale gibi seçenekleri gündeminde tutmaktaydı.” (Orhan, 2005: 18) ABD ve İsrail de bu noktada Türkiye'nin Suriye tutumunun Suriye'nin rahatlama yaşamasına ve zaman kazanmasına neden olduğunu

düşünmekteydi.

4.3. BUSH DOKTRİNİN TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

11 Eylül saldırılarından sonra Başkan W. Bush döneminde Amerikan dış politikasında ivme kazanan W. Bush Doktrinine göre dünya devletleri “ya Amerika’dan yanasın, ya da terörist” olarak nitelendirilmiştir. Bush doktrini uluslararası anlamda ortak bir güvenlik zemini kurmak için Amerika tarafından ön görülmüş bir politika olarak göze çarpar. Ancak sistemin Amerika lehine işlememesi üzerine katı kuvvet kullanımı yasağı ve istisnaları Bush doktrini üzerindeki tartışmaların artmasına neden olmaktadır. Doktrin, uluslararası politika alanında meşru müdafaa kapsamında üç temel nokta üzerinden önem taşır:

- a. ‘Silahlı saldırı’ nedir?
- b. ‘Gerçekleştirilmesi’ gerekir mi?
- c. ‘Hangi hak ve çıkarları hedef alan saldırı’ bu hakkı kazandırır? (Dumanlı, 2005).

Türkiye’nin o dönemde yaşamakta olduğu PKK terörü, Boğazlarda terör, Ege’de hak ve çıkarlarımızın korunması ve Kıbrıs ile ilgili garanti ilişkisinin meşruiyeti gibi sorunlar hukuki yollarla çözüme ulaştırılmak istenirken Türkiye’nin lehine sonuçlanabilecek değerlendirmeler yapılmıştır. Bush doktrinine göre sorunların başlıklar bazında değerlendirilmesi aşağıdaki bölümde sıralanmıştır.

4.3.1. PKK Terörü

Bölgesel bir su sorunu üzerine Suriye’nin 1979’dan bu yana kendi kontrolündeki Beka vadisinde PKK terör örgütünün kurulmasına ve konuşlanmasına göz yumması, BM şartlarına göre hukuki anlamda ‘dolaylı kuvvet kullanımı’ olarak değerlendirilmiş ve yasal olmadığı kanaatine varılmıştır. W. Bush doktrini teröristlerin elinde bulunan ya da potansiyel olarak ele geçirebilecekleri kitlesel imha silahlarını elinde bulunduran devlete karşı bir meşru müdafaa gerçekleştirilmesini haklı bulmaktadır. Ancak bu durumun öncesinde Türkiye’nin silahların kendisinin aleyhine kullanılıp kullanılmayacağını bilmesi gerekir. Başkan W. Bush buna bağlı

olarak doktrinin kötüye kullanılabileceğini görmüştür. 2002’de bir konuşmasında; “ABD, bütün durumlarda ortaya çıkan tehditleri önlemek için kuvvet kullanmayacaktır, milletler de önlemeyi saldırı için bir bahane olarak kullanmamalıdır” der. (The National Strategy of the United States of America, 2002).

Irak’ın kuzeyinden gelen terör eylemlerine karşı Irak bölgesinde yürütülen askeri operasyonlarda Türkiye’nin meşru müdafaa esasına göre hareket etmesi gerekir. Ancak bu durumda Türkiye’nin doktrine bağlı olarak PKK’ya önlem alması, örgüte uluslararası bir tanınma kazandıracaktır. Saddam’ı karşıya alan bir meşru müdafaa durumu söz konusu değildir çünkü ülkesel faaliyetlerin bir devlet ya da o devletin vatandaşlarına zarar vermemesi için gerekenin yapılması sorumluluğu hukuki olarak bir dayanak olmaktan çıkmıştır. Türkiye’nin Kuzey Irak’ta bölgesel otorite boşluğu nedeniyle meydana gelen faaliyetleri durdurmak için eyleme geçmesi yetki kurallarına birebir uyar. “Bir ülkede başka bir devlete zarar veren faaliyetlerden sorumlu tutulacak bir otorite yoksa, tıpkı hiçbir devletin egemenliğine tabii olmayan yerlerde kişisel egemenlik ilkesinin geçerli olması gibi, sorunsal faaliyetleri kendi çabasıyla durdurabilir” (Toluner, 1989: 98-109).

4.3.2. Türk Boğazlarında Terör

Türk boğazlarından geçen tehlikeli madde taşıyan gemilerin neden olabileceği riskler açıktır. Buna ek olarak özel yük taşıyan gemilerin yanı sıra uluslararası yolcu gemilerinin de terör amaçlı kullanılabilecek olma ihtimali hukuksal olarak olaya müdahale etmeyi zorlaştırmaktadır. 1936’da imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesine göre Türkiye’nin boğazlardan geçen gemileri arama ve kontrol etme yetkisi vardır.

1998’de yürürlüğe giren ‘Türk Boğazları Deniz Trafik Tüzüğü’ bu yetkinin kullanılmasını meşru kılmaktadır. Tüzüğe göre, tehlikeli olarak addedilebilecek olan gemilerin geçişinin tamamen yasaklanması, Türkiye’nin ülke barış ve refahına zarar verebilecek olması ve benzeri durumlar bazında herhangi bir geminin geçişine izin verilmemesi hukuken geçerli değildir. 11 Eylül saldırılarından sonra ‘savaş’ kavramının evrensel olarak yeniden anlam kazanmasına bağlı olarak, Türk

boğazlarından geçecek gemilerin geçiş rotasının Türkiye tarafından belirtilmesi ve gemilerin gündüz saatleri boyunca belirli ağırlık ve içerik kurallarına bağlı olarak geçebilecek olmaları önem arz etmektedir.

4.3.3. Türkiye'nin Ege Denizinde Hak ve Çıkarlarının Korunması

Bir devletin askeri gemi ya da uçaklarına yapılan bir saldırı ülkenin bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına karşı bir saldırı olarak görüldüğü için meşru müdafaa hakkı doğar. Ülke dışındaki vatandaşların da canına karşı ya da balıkçılık ya da geçiş hakkı gibi haklarının ülke sınırları dışında kuvvet kullanılarak engellenmesi de doktrin içerisinde meşru müdafaa olarak kabul görür.

Ege Denizi'nde Türkiye'nin hak ve çıkarlarının korunması da bu noktada önemlidir. Ege'de eskiden bu yana Yunanistan ile Türkiye arasında kara sularının genişletilmesine dair bir sürtüşme yaşanmaktadır. Bu durum iki ülke tarafından da hayati olarak görülmektedir. Türkiye 1982 tarihli anlaşmanın maddelerine göre kara sularının 12 mille sınırlandırılmasına karşı çıkmış ve anlaşmayı imzalamamıştır. Yunanistan da kendi çapında Ege sularında milli düzenlemelere gitmiş ancak uygulamaya geçirmemiştir. Türkiye bu noktada kati bir şekilde düşüncesini belli ederek herhangi bir genişleme politikasının kendisini bağlamayacağını ileri sürmektedir. Toluner'e göre; Yunanistan kendine ayrılan 6 millik alanda Türk gemilerine karşı uygulamaya giderse, uçuş ve ulaştırma haklarının kullanılmasını sağlamak yoluyla meşru müdafaa hakkını kullanabilecektir. (1989: 98-109).

4.3.4. Türkiye'nin Kıbrıs'ın Hukuki Olarak Tanınması Talebi

Türkiye ile Yunanistan arasındaki Kıbrıs sorunu Lozan Antlaşmasına dayanmaktadır. Lozan'a bağlı olarak iki ülke Kıbrıs'ta siyasi ve askeri bir denge kurma eğilimine gitmiştir. Bir yanda Kıbrıs'ta Türk-Yunan dengesini öngören bir Kıbrıs Cumhuriyeti varsayımı vardır. Ancak bu noktada iki tarafında hiçbir şekilde herhangi bir siyasi ya da ekonomik birlik veya topluluğa katılmama durumu söz konusudur. Diğer yanda ise, Türklere eşit ortaklık statüsü kazandıran 1960 Garanti Anlaşmasına dayalı bir görüş vardır.

Türkiye, Kıbrıs'ta belirlenmiş bir statünün varlığını sürdürebilmek adına 1974'te olduğu gibi bir harekatta bulunmasına benzer şekilde statünün kuvvet yoluyla değiştirilmesi karşısında BM'nin meşru müdafaa hakkını ileri sürerek kuvvete başvurabileceği ve bunun BM şartlarına bağlı olarak yasaklandığı gözlemlenmektedir. Ancak 1963'ten sonra Kıbrıs'ta Rumların kuvvet kullanarak hakları gasp etmesinde değil adı sanı belli olmayan çıkarların zarar görmesi ihtimaline karşı sürekli bir meşru müdafaa durumunun varlığını savunmakta olan Bush doktrini ile karşılaştırıldığında, bu düşünce hukuki olarak da meşruiyet kazanmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye sürekli olarak barıştan yana bir tutum sergilemesine rağmen güvenlikle ilgili temel sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların yaşanmasında da ABD'nin dış politikada sürekli değişen bir dengesizlik içinde olması temel etkindir.

ABD, genel itibariyle bölgede söz sahibi olmak için Türkiye'yi desteklemesi gerektiğinin farkındadır. Türkiye de, hem bölgesel hem de çevresel anlamda ABD'nin desteğini alarak durumu kendi lehinde sürdürmek istemektedir. ABD ve Türkiye'nin başta Orta Doğu'da olmak üzere Kafkaslardan Balkanlara, oradan Avrupa'ya ortak çıkarları vardır ve bu çıkarların iki ülke için birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu görülür.

Türkiye'nin AB ve diğer Avrupalı birliklere olan üyeliği ABD'nin Türkiye üzerinden Avrupa politikalarını etkileme şansı doğuracaktır. Dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa masasında yer alması ABD için büyük önem arz eder.

Ayrıca ABD ile Türkiye arasında Orta Doğu, Orta Asya ve Kafkasya'da da ortak çıkarlar söz konusudur. Türkiye, Avrupa yolunda Amerika'nın desteğini almasına karşılık olarak Amerika'ya Orta Doğu ve diğer bölgelerde stratejik işbirliği sağlama garantisi verecektir. Batı'nın bütün bu durumlar karşısında sessiz kalamayacağını bilen ABD, Türkiye'deki askeri varlığını idame etmek isteyecektir.

Uluslararası terörle mücadele anlamında ABD ile Türkiye istihbarat başta olmak üzere geniş çaplı bir işbirliği içerisinde. Mevcut ortak hedeflere yeni yollar çizilerek yeni hedefler çizilmesi beklenmektedir. İki ülkenin de tepkisel değil birbirini destekleyen tutumlar sergilemesi de kendilerinin menfaatine olacaktır.

ABD, Türkiye sınırlarında askeri olarak varlığını sürdürürken iki ülkenin de askeri olarak gelişmeler göstermiş olduğu açıktır. Türkiye'nin Soğuk Savaş

sonrasında savunma alanında önemli kademeler atladığı gözlemlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında güvenlik konuları önemini hali hazırda korurken siyasi, ekonomik ve teknolojik alanlarda da ilişkilerin gelişmesi için sıcak bağlantılar kurulmaktadır. Bu yeni ilişkilerin yaşandığı dönem ‘derinleştirilmiş ortaklık’ (enhanced partnership) olarak tanımlanmıştır.

Yukarıda bahsi geçen bütün şartlar göz önüne alındığında Türkiye’nin merkezi jeopolitik konumu ve içinde barındırdığı geniş potansiyel itibariyle Amerika için stratejik bir ortak olma durumunu koruyacağı aşikardır. Eski dönemlerde olduğu gibi Bush döneminde de Amerika, Türkiye’nin kendi stratejik çıkarları açısından önemini bilmekte ve ilişkiler boyutundan bazı zamanlarda dalgalanmalar yaşansa da Türkiye ile arasını iyi tutması gerektiğinin farkındadır.

Karşılıklı çıkarlara dayalı ABD-Türkiye ortaklığı uzun zamanlar sürebilir. Ancak her şey bir yana ABD’nin –yakın dönemde görüldüğü üzere- kendi çıkarları ile Türkiye tarafının çıkarlarının çatışması söz konusu olduğunda, Türkiye’nin güvenlik başta olmak üzere herhangi bir kaygısını göz önünde bulunduracağı beklenmemelidir. Türkiye de bu durumu göz önünde bulundurarak öngörülü bir tutum içerisinde ABD ile ilişkisini korumalıdır. Unutulmamalıdır ki devletlerarasında kadim dostluklar ve kadim düşmanlıklar olmaz.

4.4. IRAK’IN ABD TARAFINDAN İŞGAL EDİLMESİNİN TÜRKİYE’YE YANSIMALARI

W. Bush döneminin çarpıcı olaylarından Irak işgali başladıktan kısa bir süre sonra 23 Mart 2003’te Türkiye Cumhuriyeti’nin o dönem Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, ‘Ulusa Sesleniş’ konuşmasında Amerika’nın Irak’a müdahale etmemesi için Türkiye’nin elinden gelenin fazlasını yaptığını dile getirmiş, Türkiye’nin hemen sınırında gerçekleşen olaylardan da önemli derecede etkilendiğini ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili olarak da Türkiye’nin ülke olarak güvenliğini ve çıkarlarını en ciddi biçimde koruyabilecek güce sahip olması ve toplumsal, askeri ve ekonomi alanında yanlış yönlendirilmelerle zarara uğratılamayacağı ifade edilmiştir.

Türkiye ile ABD yetkilileri bir araya gelerek Irak hususunda bir toplantı düzenlemiş ve konu, incelikleriyle ele alınmıştır. Toplantı sonrasında yine dönemin

Dış İşleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül, bir basın toplantısı düzenleyerek ABD ile mutabakat içerisinde bir görüşme gerçekleştirdiklerini söylemiştir. Irak'ın toprak bütünlüğünün korunacağını, Irak'ta yer alan kaynakların bütün olarak Irak halkına ait olduğu ve Irak'ta yaşayan Arap, Türkmen ve Kürtlerin asli unsurlar olarak görüleceğini ifade etmiştir.

28 Martta ise Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Milli Güvenlik Kurulunu toplamıştır. Toplantının ana başlıkları ABD'nin Irak müdahalesi, Türkiye-ABD ilişkileri, Kuzey Irak'ta gerçekleşmesi muhtemel olaylar ve Kıbrıs sorunuydu. MGK toplantısının ardından yapılan basın açıklamasında Türkiye'ye sınır komşusu olan Irak'a yapılan askeri müdahalenin Türkiye'yi yakından ilgilendirdiği üzerinde durulmuştur. Bununla alakalı olarak Türkiye tarafından yapılan bu müdahalenin bölgede barış, istikrar ve güvenlik sağlayarak daha fazla insanın hayatına mal olmadan bitmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Fevzi Uslubaş (2005), ABD'nin Orta Doğu politikaları çerçevesinde Afganistan'ın ardından Irak müdahalesiyle ilgili olarak bölgesel hâkimiyet kurma ve çıkarlar politikasını ifade ederken, "Irak müdahalesi ile cehennemin kapıları açılmış, ancak kapatılması için yeterli bir formül henüz bulunamamıştır" demiştir (Uslubaş, 2005). Armağan Kuloğlu, 11 Eylül öncesinde ABD'nin Orta Doğu politikalarını belirleyen temel etkenlerin Batı'ya akan petrol ile Basra Körfezinin güvenliğini ele geçirmek ve İsrail'in tam güvenliğini sağlamak olduğunun altını çizer. Ve buna 11 Eylül'den sonra iki etkenin daha ilave olduğunu belirtir. Birinci olarak Orta Doğu'nun kitle imha silahlarının kaynağı olmasının önüne geçmek ve ikinci olarak ise bölgenin terör merkezi olmasını engellemektir. ABD'nin Orta Doğu'da yapmak istediği şey, güvenilir olarak görmediği rejimlerin uluslararası standartlara uyar hale getirilmesini sağlamaktır. Böylece devletler kendilerine bağlı kalacak ve tehdit unsuru olarak görülmecekti. (2002: 48).

Veysel Ayhan'a (2006) göre de Irak'ta kitle imha silahları sahnenin önünde tutularak perdenin arkasında petrol üzerine pazarlıklar gerçekleştirilmiştir. Ayhan buna ek olarak ABD'nin Saddam'ı ortadan kaldırarak Irak'taki etki kaybının Orta Doğu'nun diğer kanallarına ulaşip bir domino etkisi yaratmasını engellemek istediğini öne sürer.

Yaşar Onay (2003), Bush'un Irak'a girilmesini istemesinde yine iki temel sebep olduğunun altını çizer. Amerika'nın Orta Doğu politikalarında izlemiş olduğu demokrasi ve insan hakları getirmekten çok bölgedeki petrol mevcudiyeti ve dünyanın da aşikâr şekilde haberdar olduğu ABD'nin bölgesel anlamda açık İsrail desteğidir.

Irak, ABD işgalinden sonra sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve toplumsal olarak da bir çöküşe sürüklenmiştir (Erkmen, Mazin ve Şükür, 2003). ABD, savaşın 1 Mayıs 2003'te sone erdiğini ilan etmiş, ancak o tarihten sonra da devam eden olaylar Irak'ta savaşın henüz bitmediğini, aksine külleriyle oynandığını gözler önüne sermiştir (Arı, 2005). Nihat Ali Özcan (2004), 'Irak'ta İstikrar Sorunu ve Türkiye'nin Gözden Kaçan Rolü' isimli makalesinde Irak'ta savaşın resmi sonundan sonra yaşananlar üzerinde durmuştur.

Özcan, işgal güçleri 1 Mayıs 2003 tarihinde savaşın sona erdiğini söylemelerine rağmen Irak'ta istenen kontrolü sağlayamadıklarını ve görüldüğü üzere çalışan bir idari sistem kuramadığını söylemiştir. Ayrıca direnişçilerin gün geçtikçe daha fazla güç kazanmakta ve özgüven kazanmaya başlamakta olduğunu dile getirmiştir.

Bahadır Selim Dilek (2007), ABD'nin Irak işgalinden sonra Irak'taki siyasi yapının oluşmasında dini ve etnik temelleri esas olarak kullandığını söyler. ABD, Irak halkını, Şiiler, Türkmenler, Sünniler, Kürtler ve Hristiyanlar olarak kategorize etmiş, siyasi yapının bu ayırım üzerine inşa edilmesini hedeflemiştir. ABD için İran önemli bir tehdit unsuru olduğu için Irak içinde yaşayan Şiiler ABD tarafından desteklenirken, Saddam taraftarı olmalarından ötürü Sünniler oluşum sırasında dışlanmaya maruz kalmıştır. Bu dini ve etnik ayrımlar üzerine kurulu olan politik çerçeve kısa zamanda fire vermiş, ayırım Irak'ın bölünmesinin önünü açmıştır. Bunun ötesinde gruplar arasında süren çekişmeler siyasetten sokağa taşınmıştır.

ABD, 'iç denetim mekanizmaları' isimli bir sistemi faaliyete geçirmiş ve bölgede olayları kendi lehine çevirmek için girişimlere başlamıştır. Dönemin Amerikan Başkanı W. Bush, Kongre seçimlerinde hüsrana uğradıktan sonra eski CIA başkanlarından Robert Gates'i Donald Rumsfeld'in yerine Savunma Bakanı olarak atamıştır. W. Bush böylece Irak politikasında bazı değişikliklere gideceklerinin sinyallerini vermeye başlamıştır. Ancak tuhaftır ABD tarafından gerçekleştirilen

hiçbir girişim başarı ile sonuçlanmamış, sorunlara çözüm bulamamıştır.

11 Eylül sonrasında W. Bush öncülüğünde Cumhuriyetçi Parti tarafından başlatılan terörle savaş, ABD'nin siyasi yapısında önemli zedelenmelere neden olmuştur. Nihayetinde 2008 seçimlerinde de Obama önderliğinde Demokrat Partiye karşı Cumhuriyetçi Parti kaybetmiştir. Demokrat Partinin başa geçmesi, Bush dönemi dış politikasında izlenen yolun Amerikan halkı tarafından destek görmediği olarak nitelendirilmiştir. Obama, Başkan olarak seçildikten hemen sonra ilk konuşmasında 'demokrasi, özgürlük, umut' kelimelerini sıkça kullanarak barıştan yana bir dönem geçirmek istediğini belirtmiştir.

ABD, Irak'a girdikten sonra Irak halkının Amerikan askerlerini Saddam'dan kurtardıkları için hediye olarak çiçekle karşılaması ve Bush yönetiminin Irak'ta düzenli bir siyasi, sosyal ve ekonomik bir yapı inşa edeceği düşünülmüş ve genel itibariyle Amerika'nın, dilinden düşürmediği demokrasi ve insan haklarının bölgeye getirecek olması beklenmiştir. Lakin beklenen olmamıştır. "Irak halkı, Amerikan askerlerini çiçek yerine tüfeklerle karşılamıştır" (Dilek, 2006).

4.5. BÜYÜK ORTA DOĞU PROJESİ VE TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

Soğuk Savaşın sona ermesinden itibaren uluslararası ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır. O zamana dek devam eden çift kutuplu dünya düzeni tek kutuplu bir yapıya bürünmüştür. Günümüzde Çin başta olmak üzere Rusya ve AB ülkelerinin dünya üzerinde belirgin bir hâkimiyet gücü olmasına rağmen Amerika'nın hali hazırda tek süper güç olduğu açıktır. Genel itibariyle dünya sistemleri üzerinde Amerika'nın askeri alanda tek kutuplu yapının başında yer alması dünyanın geri kalanı tarafından da kabul edilmekte ve ciddiye alınmaktadır. Soğuk Savaş süresince Sovyetler, yayılmacı bir siyaset izleyerek gücünü dağıtmak istemiş, ancak ABD buna engel olmak için elinden geleni yapmıştır. Merdan Yanardağ (2004) Soğuk Savaş döneminde Amerikan hükümetinin komünizmin yayılmasının önüne geçerek gerekirse ortadan kaldırmak isterken 11 Eylül'den sonra terörizmin kökünü kazımak ve bölgesel anlamda demokratik bir yapı oluşturmak olduğunu dile getirmektedir. Bu yeni amaca yönelik olarak Avrupa'yı arkasına alarak Doğu Asya ve Orta Doğu'da kilit noktalar oluşturarak teknolojiye de yararlanarak bölgeyi savunmak ve gerekirse

savaşmak için çabalamaktadır.

Ceyda Karan (2009) Amerika'nın bu yeni yol haritası doğrultusunda yeni muhafazakârlar ve Başkan Bush'un ilk hedefinin sistemli bir Orta Doğu projesi teşkil etmek olduğunu belirtir. Bush dönemi dış politikanın temeli haline gelen ve bahsi geçen hedefe yönelik oluşturulan Büyük Orta Doğu projesi, Kuzey Afrika'nın en batısından Asya Pasifik bölgesine değin uzanmaktadır. ABD'nin bu proje bağlamında ön gördüğü devletler 'küresel güç merkezleri' olarak addedilmiştir (Öztürk, 2005). Büyük Orta Doğu projesinin sınırları, dönemin Dış İşleri bakanı, aynı zamanda Başkan Bush'un Ulusal Güvenlik Danışmanı, Rice tarafından bir basın açıklamasında söylediği "BOP, 22 ülkeyi kapsamaktadır" sözleriyle belirtilmiştir. Uslubaş (2005) bu projenin ilk kez Orta Doğu barış süreci çerçevesinde Madrid'de Simon Peres tarafından dile getirildiğini ve Sovyetlerin dağılmasından sonra bölgede oluşan büyük boşluğun başka güçlerce doldurulması ve radikal İslamcı grupların öne çıkması korkusu ile yeni muhafazakarlar tarafından da kabul görmekte olduğunu söylemiştir.

Büyük Orta Doğu Projesi esasında 11 Eylül saldırılarından sonra gündeme gelmiştir. Saldırılar dünyayı çevreleyen terörizmin boyutlarını tüm insanlığa göstermiştir. Ayrıca Amerika'nın öncülüğündeki proje, geleneksel terörle mücadele yöntemlerinin artık eskide kaldığını ve geniş temellere dayalı sistematik bir düşünce yapısının oluşturulması açısından da önemlidir. Altuğ Günal'ın (2009) "Sıtmadan kurtulmak için sivrisinekleri öldürmek yetmez, esas olan bataklığı kurutmaktır" sözleri ABD'nin BOP ile yapmak istediği şeyin ve gelmek istediği noktanın aslında terörist öldürmek değil de terörü meydana getiren merkezlerin dünya üzerinden silinmesini sağlamak olduğunu göstermektedir.

BOP, 1995 yılında rafa kaldırılmış, Başkan W. Bush döneminde 2003 senesinde yeniden raftan indirilerek yürürlüğe konmuştur. Bush, Irak'a girmelerinin gerekçesi olarak Saddam rejimini yıkarak ülkeye çağdaş demokratik hak ve özgürlüklerin getirilmesi ve Irak'ta gerçekleştirilecek bu hedefin diğer Orta Doğu devletlerinde de domino etkisi yaratarak benzer şekilde hakların edinilmesinin Amerika tarafından sağlanacak olmasını göstermektedir.

Hatem Cabbarlı (2009), W. Bush'un 2003'teki açıklamalarından sonra sık bir şekilde konuşulan ve dünyayı etkileyen projenin aslında 1980'li yılların başından

itibaren Sovyetlerin yıkılmasını öngören araştırmacılar tarafından hazırlanmakta olduğunu, ancak 1995 yılının sonbahar döneminde çıkarılan ‘Büyük Orta Doğu (The Greater Middle East)’ isimli makale ile ilk defa resmi olarak dile getirildiğini söyler.

Büyük Orta Doğu Projesi, Bush’un ikinci başkanlık döneminden önce seçim kampanyaları sırasında, iç politikaların ön planda tutulmasına dayalı olarak geri plana atılmış gibi gözükse de, başkan seçildikten hemen sonra yeniden gündeme getirilmiştir (Günel, 2009). Savaşın bittiğinin ilan edilmesinden sonra 6 Kasım 2003’te Başkan Bush bir konuşmasında, “Müslüman dünyasının artık demokrasi ile tanımlanmasının vakti geldi” diyerek “terörü beslemekte olan siyasi, ekonomik ve kültürel sorunların üzerine gidilmesi ve İslam coğrafyasında kurumsal bir yapılanmanın inşa edilmesi gerekmektedir” demiştir. Dolayısıyla W. Bush, Amerika’nın küresel terörizm savaşını, İslam dünyasına demokrasi ve insan haklarının getirilmesi olarak lanse etmiştir. Tüm Orta Doğu coğrafyasının zulüm ve umutsuzluk içerisinde yaşamakta olduğunu söylemiş ve Amerika’nın duruma müdahale ederek bölgeye huzur getireceğini ifade etmiştir.

Proje, artık devreye girmiştir. Haziran 2004’te İstanbul’da düzenlenen G-8 toplantısında Büyük Orta Doğu Projesinin uygulanma modeli ve temel hedefleri belirtilmiştir. Proje, 21. yüzyılın en önemli terimlerinden biri olarak ortaya çıkmıştır.

‘American Progress’ isimli dergiye göre, BOP, bütün Orta Doğu ülkeleri ile Orta Asya Cumhuriyetlerini kapsar ve temel hedeflerinden bazıları şu şekildedir:

1. Bölge ülkelerinde demokrasinin sağlanması ve ülkelerin uluslararası sistemin içerisine dâhil edilmesi,
2. Bu bölgeden gelebilecek ve küresel düzene tehdit oluşturabilecek tehditleri elimine etmek,
3. Bölgesel anlamda ekonomik kalkınma sağlanması, enerji gelirlerine bağımlılığın minimize edilerek halkın refah düzeyinin yükseltilmesi,
4. Bölgede yer alan enerji kaynaklarının, üretim alanlarının ve taşıma kanallarının kontrolünün ve güvenliğinin sağlanması,
5. Ticaret Girişiminin Orta Doğu genelinde uygulanıp yaygın hale getirilmesi.

Soğuk Savaş bittikten sonra Amerika’nın en büyük girişimi olarak ortaya çıkarılan Büyük Orta Doğu projesi kapsamında Orta Doğu ülkelerinde diplomatik, kültürel ve ekonomik önlemler alınmıştır. Aynı zamanda bölge ülkelerinde siyasi

alanda özgürlük, kadınlara özgürlük, eğitimde çeşitli olanakların geliştirilmesi ve dış dünya ile bağlantılarının kurulması gibi hedefler proje bağlamında yer almıştır. Ayrıca Amerika, bölgede küçük ticari işletmeler kurarak onlara mali yardımda bulunacağını da ifade etmiştir. Proje içerisinde özgür demokratik seçimler, bağımsız medya ve okur-yazarlığın artırılması gibi hedefler belirlenmiştir. Kısacası “Orta Doğu bölgesine demokrasi, dışarıdan ihraç edilecektir” (Şen, 2008). Çelik ve Gürtuna (2005) için ise, ekonomik olarak gelişmenin sağlanmamasından dolayı bölgede Amerikan karşıtlığının oluşması ve artması konusunda tereddütleri olmasından ötürü Amerika’nın temel olarak istediği, hızlı demokratikleşme olamaz ve bunun sağlanması imkânsızdır. Bu hususta Bahadır Selim Dilek’in (2006) yapmış olduğu tespitler çarpıcı niteliktedir. Dilek’e göre, Orta Doğu’daki son müdahalelere bakacak olursak yukarıda bahsi geçen hedeflerin açık bir şekilde ortaya çıktığını görebiliriz. ABD, bu hedefler doğrultusunda Orta Doğu’nun mevcut haritası ile sınırlı kalmak istemeyecektir. ABD için büyüklüğü her ne olursa olsun rahatlıkla kontrol altında tutabileceği bir Orta Doğu gereklidir. Yani Amerika, Suriye ve İran gibi çıkarlarının önünde mani oluşturan devletler istememektedir. ABD, sadece kendi emirlerine amade bir Orta Doğu hayali kurmaktadır.

Büyük Orta Doğu Projesinin plan taslağı Şubat 2004’te El-Hayat gazetesinde yayınlanmıştır. Taslağı gören Arap liderler sinirlenmiş ve sert bir şekilde tepki gösterip Amerika’nın bu tarz yaklaşım sergilemesinin bölgede değişimi dayattığı yönünde olumsuz sonuçlar doğuracağını ifade etmişlerdir. Gürtuna’ya (2005) göre, Dönemin Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek proje taslağının hayalden öteye gidemeyeceğini söylemiştir. Mübarek, dışarıdan dayatılacak olan bir girişimin insanlar tarafından kabul görmeyeceğini dile getirmiş ve bunun bölgesel bir anarşiye neden olacağını söylemiştir. Ayrıca Amerikan hükümetinin bu potansiyel tehlikeyi göz ardı ettiğini, sonuç olarak sadece bölge devletlerinin değil aynı zamanda Avrupa ve Amerika’nın da terörizmden payını alacağını dile getirmiştir. Son olarak aşırılık yanlıların zafere ulaşması durumunda demokrasinin artık kalmayacağını öngörmüştür.

Yine dönemin Filistin Başbakanı Ahmet Kurey de Orta Doğu’da yapılmak istenen demokratik reformların ancak Filistin sorunu çözüldükten sonra gerçekleştirilebileceğinin altını çizer. Suudi Prensi Abdullah ile Pakistan lideri

Pervez Müşerref de Amerika'nın yapmak istediği tarzda dışarıdan müdahalenin Müslüman coğrafya tarafından kabul görmeyeceğini söylemişlerdir. Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa da konuyla ilgili olarak Orta Doğu'nun deneme tahtası gibi kullanılmasının makul karşılanamayacağını belirtir.

İttifak kurduğu ülkeler bazında güvenilirliğini ve söz sahibi olma yetisini kaybettiği düşünülen ABD'nin bölgesel anlamda olumsuz tepkilerle karşılaşması normal karşılanabilir.

Türkiye ise ABD tarafından Orta Doğu ülkeleri için 'İlmli İslam' modeli olarak gösterilmiş ve bu model üzerinden demokratikleşme hareketinin yayılması gerektiği belirtilmiştir. Proje taslağında Türkiye'nin de reform yapılması gereken ülkeler arasında gösterilmesi, taslağın kendisi ile çeliştiği nokta olarak görülmektedir. Türkiye tarafında da Türk liderler tarafından 'İlmli İslam' modeli tanımlaması hoş karşılanmamış, hatta Türkiye Cumhuriyeti'nin laik ve demokratik yapısına hakaret edildiği kanısına varılmıştır. Dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından 2004 Nisan'ında konuyla bağlantılı olarak bir açıklamada bulunulmuştur.

Sezer'e göre Orta Doğu tasarısı kapsamında o dönem yapılan yorumlar doğrultusunda Türkiye'nin Büyük Orta Doğu genelinde hedef ülke olarak görülmesi imkan dahilinde bile değildir. Bunun aksini düşünenlere de Sezer, fikirlerini değiştirmeleri gerektiğini söylemiştir. Türkiye, laik bir ülkedir ve 'İslam Cumhuriyeti' ya da 'İlmli İslam' gibi tanımlamalara maruz bırakılamaz. Yüce Atatürk'ün de dediği gibi 'ufku görmek yetmez, ufkun ötesini de görebilmek gerekir'. Sezer için bu Türkiye için biçilen 'İlmli İslam' kılıfı, her ne kadar diğer Müslüman devletler açısından bir ilerleme olarak görülse de, Türkiye tarafından bir gerileme modelidir, dolayısıyla kabul edilemez.

Sezer, aynı zamanda bu yeni modelin toplumları demokratikleştirmek amacıyla öngörülmesinin saçma olduğunu, tarihin ve bilimin din devleti ile demokrasiyi yan yana getiremeyeceğini söylemiştir. Türkiye, 81 yıl önce rejimini Cumhuriyet olarak seçmiştir. Bu rejim, Atatürk milliyetçiliği ile aynı doğrultuda laik, demokratik ve sosyal bir hukuk devleti ile biçimlenmiş geleceğe yönelik bir rejimdir. Türkiye, coğrafi anlamda ayrılamaz, idari anlamda laik, demokratik ve sosyal, siyasi anlamda bağımsız ve diğer tüm alanlar genelinde çağdaş bir yapıya sahiptir. Türkiye

Cumhuriyeti, laiklikten ödün veremez, laiklik Türkiye'nin mihenk taşıdır.

Yine aynı dönemde Genelkurmay Başkanlığı yapmakta olan Hilmi Özkök de 2005 yılında yaptığı bir açıklamada bulunmuştur:

Özkök'e göre başta Birleşik Devletler olmak üzere küresel anlamda söz sahibi ülkeler Orta Doğu'yu terörün kaynaklandığı bölge olarak görmekte ve terörü ortadan kaldırarak demokratikleşme yoluna başvurmaktadır. Bu doğrultuda Orta Doğu'da bazı politikalar gütmektedir. Bu politikaların başında 22 ülkeyi içine alan Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi gelmektedir.

Özkök'ün açıklamaları bağlamında Türkiye'ye gelecek olursak Türkiye laik, demokratik ve sosyal bir hukuk devletidir ve özelliklerinden ödün vermesi mümkün değildir. Türkiye'yi model göstermelerinin nedeni, Türkiye'nin nüfusedir. Bu kadar Müslümanı içinde barındıran bir ülkeyi kolay bir şekilde demokratikleştirmek sonucunu çıkarmak yersiz olur, bu bir varsayımdan başka bir şey olamaz. Türkiye laik bir ülkedir, bu özelliğiyle Türkiye Cumhuriyeti model olarak gösterilebilir. Özkök son olarak Türkiye'yi ılımlı islam modeline sürüklemek gibi amaçları olanların millet olarak karşılık bulacağını söylemiştir. Emre Kongar (2004) 'ılımlı İslam' tanımlaması ile ilgili olarak Türkiye'ye layık görülen bu yeni modelin Türkiye'yi ilerletmek, geliştirmek yerine asırlarca geriye götüreceğini dile getirmiştir. Akademisyen Çağrı Erhan (2005) da ABD üzerinden BOP ile ilgili eleştirilerde bulunmuştur:

İsmet Paşa, "büyük devletle münasebetler ayı ile yatağa girmeye benzer" dediğinde, dünyada hala iki kutuplu bir düzen vardı ve çeşitli konularda dengelere oynama, manevralar yapabilme dış politika olasılıkları halindeydi. Bugün ise, İmparator Bush'un "ilahi misyonunu" sorgulamaya kalktığınızda bile "çarmıha gerilme" tehdidiyle karşı karşıya kalıyorsunuz. Şer eksenine dâhil edilmeseniz bile, en azından asi devletsinizdir ya da sizden beklenen liderliği gösterememişsinizdir.(2005: 4)

Tüm yaşanan bu gelişmelerden sonra Başkan W. Bush, Türkiye'nin 'ılımlı İslam' modeli olarak tanımlanmasına dair Türk kamuoyunda artan eleştirilerden ötürü İstanbul'da gerçekleşecek NATO zirvesi öncesi söylemlerinde değişikliğe gitmiştir. W. Bush, zirve öncesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik ve laik yapısına saygı duyduklarını dile getirmiştir.

4.6. BUSH DÖNEMİ ABD-TÜRKİYE İLİŞKİSİNDE TEZKERELER VE YAŞANAN KRİZLER

Aydınlanma ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidar olduktan sonra ABD ile ilişkilerinde çeşitli krizlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu sorunların başında Büyük Orta Doğu Projesi kapsamında karşılaşılan Irak krizi gelmektedir. ABD, Birleşmiş Milletler kararı olmadan Irak'a işgal hareketini başlatmak istiyordu. Bu da Türkiye'nin karar alması için aslında ona zaman kazandırmıştı. Türkiye 2003 Ocak'ında açıklanacak BM silah denetçileri raporunun yayınlanmasını bekliyordu. Bu esnada Irak'ı hedef noktasına koyan ABD, Türkiye'den sınır komşusu olması ve coğrafi olarak kolay hareket edebileceğini düşündüğü için Türkiye üzerinden kara, deniz ve havadan serbestlik izni talep etmişti. Bu talep doğrultusunda ABD ile Türkiye arasında elzem bir müzakere süreci başlamıştı (Yavuz, 2006).

ABD'nin potansiyel Irak işgali Türkiye için ekonomik anlamda zarar verecek nitelikte görülmüş ve bu hususta Türkiye'den yetkili olarak dönemin Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış ve Devlet Bakanlarından Ali Babacan, öncelikle Bush sonrasında Bush'un ekonomi danışmanları ile yaptıkları görüşmelerde Amerika'dan finansal yardım talep etmiştir. Yapılan müzakereler neticesinde iki taraf da ekonomik anlamda bir uzlaşma sağlayamamıştır. Buna karşılık olarak AKP hükümeti Bakanlar Kurulu kararı ile ABD'ye verilecek yardım paketinde bölmeye gitmeye karar vermiştir (Zeyrek, 2009). Bu karar, Türkiye'nin süreç içerisinde az daha zaman kazanmasını sağlamıştır. 6 Şubat 2003'te çıkarılan tezkerede Amerikan askerlerinin üç ay boyunca Türkiye'de üs kurmalarına izin verilmiştir (Şahin, 2006).

İkinci tezkere de bir ay geçmeden 1 Mart'ta oylamaya alınmıştır. 553 milletvekili oylamaya katılmış ve 264 kabul oyunun karşısında 250 ret oyu çıkmıştır. 19 milletvekili de oylamada çekimser kalmıştır. Amerikalı yetkililer başta tezkerenin oylamadan kabul gördüğünü düşünmüştür. (Yavuz, 2006). Ancak Türk Anayasasının 96. maddesi ve Meclis İç Tüzüğüne göre bir kararın kabul olarak geçmesi için 267 salt çoğunluğun oyuna ihtiyaç duyulması gerektiği sonradan anlaşılmış, sonuç olarak tezkere kabul edilmemiştir. (Taştekin, 2009).

Tezkere kararı Amerika'yı hayal kırıklığına uğratmıştır. Dönemin meclis başkanı Bülent Arınç meclise bağlı hukukçular ile bir araya gelerek durumu

incelemiş ve yapılan görüşmelerin ardından “Bu karar, meclisin kararıdır. TBMM’nin gücünü tüm dünya görmeli ve herkes bu kararın arkasında durmalıdır. Milletin iradesi böylece tecelli etmiştir” demiştir. Başbakan Abdullah Gül de meclisin tezkere kararına ilişkin olarak “Karara herkesin saygı göstermesi gerektiğini” söyleyerek savunmada bulunmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Deniz Baykal da yine “TBMM’nin Türkiye’nin bir hukuk devleti olduğunu, parlamentonun milletin tercihlerine saygılı olduğunu hem ülkeye hem tüm dünyaya bir kez daha göstermiştir” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Amerika’nın tezkereyle ilgili beklediğini alamaması sonucunda ABD-Türkiye ilişkileri limoni bir hal almıştır. ABD, Türkiye’yi ‘stratejik ortak’ olarak görmeyi bırakmış, karşılıklı ilişkiler bir güven krizine dönüşmüştür (Çakmak, 2005).

Türeñç (2005) Süleyman Demirel’in yaşanan tezkere krizi ile ilgili açıklamasına ışık tutmuştur. Demirel’e göre bölgesel bir devletin kurulması Türkiye için sorun teşkil edecektir. Demirel, “Bazı şeylerde eti kokutmadan yedireceksiniz. 1 Mart Tezkeresi meclisten geçmeliydi. Amerika’nın Irak’a savaş açması yanlıştı. Tamam, ama savaş açtıktan sonra biz Irak’ta söz ve kontrol sahibi olmalıydık.” demiştir.

Türkiye yaşananlardan sonra arayı yeniden iyileştirmek adına adım atmış ve üçüncü bir tezkereyi meclise sunmuştur. Tezkereye göre Amerika’nın Irak harekâtına katılan ülke uçaklarının Türkiye’yi üs olarak kullanması ve Türk askerlerinin 6 aylığına Kuzey Irak’ta ABD’ye destek vermesi öngörülmüştür. Tezkere, 332 evet oya 202 hayır oyuyla meclisten geçmiştir. Sınır dışına Türk askerlerinin gönderilmesi ve hava sahasının ABD’nin tam hizmetine açılması ile ilgili tezkerede, Türkiye’nin savaş bittikten sonra Demirel’in bahsettiği üzere söz ve kontrol sahibi olmak, Türkiye’nin Orta Doğu’daki rolünü belirlemek, PKK’ya bölgesel bir darbe indirmek ve genel itibarıyla ABD ile bozulan ilişkileri onarmak gibi beklentileri söz konusuydu.

W. Bush dönemi ABD-Türkiye ilişkilerinin en gergin dönemi, yüksek ihtimalle 4 Temmuz 2003 tarihinde yaşanmıştır. Bu tarihte Amerikan askerleri Kuzey Irak’ta konuşlanmış olan Türk Özel Harekat timine baskın düzenlemiş, timi göz altına almış ve başlarına çuval geçirerek tutuklamıştı. (Kışlalı, 2005). Türkiye açısından elim bir vaka olarak tarihe geçen, “Süleymaniye Krizi” olarak adlandırılan

olayın ardından ilk sözü Genelkurmay İkinci Başkanı Yaşar Büyükanıt almıştı:

Ergin (2006) Büyükanıt'ın söylemiyle ilgili olarak Amerikalılar'ın gelip kapıyı çaldıklarını ve Türk askerlerinin de müttefik güçlerden biri geldi diye sevinerek içeri aldıklarını söylemiş, Amerikalılar da Türklerin Kerkük vadisine suikast girişiminde bulunacaklarını iddia ederek onları gözaltına almışlar ve ardından Kerkük'e götürmüşler.

9 Temmuzda Süleymaniye krizi ile ilgili olarak Genelkurmay başkanı Orgeneral Hilmi Özkök ile NATO Müttefik Kuvvetler Başkomutanı ve ABD Kuvvetleri Komutanı Orgeneral James Jones bir görüşme gerçekleştirmiştir. Jones, "İki ülke arasındaki ilişkilerde Türkiye'ye verdikleri önemi vurgulamak için kısa bir ziyarette bulunmak ihtiyacı hissettiğini" dile getirmiş, Kuzey Irak'ta yapılması beklenen ortak araştırma komisyonunun Ankara'da yapılacağını açıklamıştır. Önerinin aslında Hilmi Özkök tarafından yapıldığı bilinmektedir. Bakanlık, çalışmaların ivedilikle yapıp yaşanan olayın tamamen açıklığa kavuşturulmasına karar vermiştir.

Yaşanan krize en büyük tepki yine Hilmi Özkök'ten gelmiştir. Özkök, iki ülke arasındaki ilişkilerin bozuma uğradığını ve iki ordu arasında bir güven sorunsalı yaşandığını söylemiştir. Süleymaniye krizi, Bush dönemi ABD-Türkiye ilişkilerinde, yaşanan kriz neticesinde Türk halkında zirve yapan Amerikan karşıtlığından ötürü, önem teşkil etmektedir.

PKK terör örgütü, 2006 yazından itibaren silahlı eylemlerine başlamış ve 2007 yazında eylemlerin sayısını ve boyutunu artırmıştır. 2007'nin Ekim ayında PKK iki büyük eylemde bulunmuş ve ilk eylemde 13 askeri şehit etmiştir. Olayın hemen arkasından Genelkurmay Başkanlığından bir açıklama yapılmış ve açıklamada şöyle denmiştir: *Terör örgütü mensupları, yurt içerisinde operasyon birliklerimizle, yurtdışına kaçış noktalarında ise ateş destek vasıtalarıyla takip edilmektedir. Ortaya çıkan bu tablo, mücadele azmimizi ve kararlılığımızı daha da artırmıştır* (Cumhuriyet, 8 Ekim 2007).

Suriye Devlet Başkanı Beşer Esat, terör olayları almış başını giderken Türkiye'ye bir ziyarette bulunmuştur. Esat, Türk hükümetinin terörle mücadelesini ve terörizmle aldığı her kararı desteklediklerini açıklamıştır. Esat, Irak konusunda da Irak'ın bölünmez bir yapıya sahip olduğunu ve bölünmesine dair girişimler

karşısında sessiz kalmayacaklarını ifade etmiştir. (Ergan ve Çetin, 2007).

Suriye, terörle mücadelede Türkiye'nin yanında olduklarını açıkladıktan bir hafta sonra PKK yeni bir saldırı gerçekleştirmiştir. Hakkâri Dağlica köyünde 12 asker şehit edilmiş, 16 asker yaralanmış ve 8 asker de kaçırılmıştır. Türkiye'nin PKK ve Irak'a verdiği tepki normalin dışında olmuştur. Türkiye'nin Irak'a potansiyel saldırısından ötürü sınıra peşmerge yağmıştır. Talabani, PKK'nın bu olaydan sonra tek taraflı ateşkes ilan edeceğini, Barzani de PKK'nın silahlı eylemlerine devam etmek istemesi durumunda Irak sınırlarından çıkarılacağını belirtmiştir.

Talabani PKK'nın silah bırakacağını açıklamış, Rice'tan gelen telefon sonrasında Barzani de PKK'nın ateşkes ilan edeceğine söz vermiştir. Ancak her şeye rağmen PKK silah bırakmayacağını söylemiş, bunun karşılığında Irak Başbakanı Nuri el Maliki de Irak sınırlarını PKK'ya tamamıyla kapatmıştır.

Olayın ardından Türk Askeri önderleri bir araya gelmiş ve sınır ötesi operasyonla ilgili ayrıntılar masaya yatırılmıştır. Türk kamuoyu, olaya büyük tepkiler göstermiş. AKP hükümeti de 'sınır ötesi hareket' tezkeresini meclise sunmuştur. Irak'ın kuzey bölgesinden Türkiye'ye yönelik tehdit ve saldırıların sona erdirilmesi için meclise sunulan tezkere 497 evet oyuyla TBMM Genel Kurulu'ndan geçmiş, hükümete 1 yıl süreyle sınır ötesi hareket yapma yetkisi tanınmıştır.

Türkiye-ABD ilişkilerinin bir diğer boyutu İran üzerinden yaşanan nükleer krizdir. Mahmut Ahmedinejat 2005 yılında İran'ın cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Ahmedinejat dönemiyle ilgili en önemli özellik İran'ın dış politikada en sert geçen dönemi olarak bilinmesidir.

İran eskiden beri Batıyla bir çekişme içerisindedir. Ahmedinejat da İran gibi Batıyla sorunları olan bir devletin sürekli taviz vermesini hoş karşılamamış, bu şekilde rejimin kalıcılığının sağlanmasının aksine ülkenin bir sona götürülebileceğini öngörmüştür. Tüm dünya İran'ın tehlike arz eden bir ülke konumunda olduğunu genel olarak kabul etmiş durumdadır. Nükleer çalışmalar alanında Atom enerjisi ile sorunlar yaşanmaya başlamış, bunun üstüne İsrail ve insan hakları konusunda BM tarafından iki kez İran aleyhine karar çıkarılmıştır. İran'ın çevresinde bulunan ülkeler İran'dan uzak kalmayı tercih etmekte ve nükleer çalışmalarından tedirginlik duymaktadır. Bununla kalmayıp Ahmedinejat 2006'da yaptığı bir basın toplantısında uranyumu zenginleştirebildiklerini ilan etmiştir. (Hacıoğlu, 2006). Ahmedinejat,

“İran artık nükleer enerjiye sahip ülkelerden birisidir. İran halkının direncinin sonucu olan bu çalışmalarımıza uluslararası anlaşmalar çerçevesinde devam edeceğiz” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. İran’ın dini lideri Ayetullah Ali Hameni de “ABD’nin İran’a saldırması durumunda sert bir şekilde karşılık verecek güçte olduklarını ve İran’ın bu karşılığı dünyanın herhangi bir noktasında verebilecek kapasiteye sahip olduklarını” söylemiştir.

İran, ABD için Irak ve Afganistan gibi kolay bir lokma olmayacağını her ortamda ifade etmektedir. ABD’nin olası bir saldırı sonucunda yaptığına pişman olacağı dünya tarafından öngörülen bir şeydir. İran sadece ABD için değil bütün Batı dünyası için tehlike arz etmeye devam edecek gibi görünmektedir. Batı da kendi güvenliği açısından tehdit olarak görülen Orta Doğu’da İran’ın nükleer çalışmalar yapmasına sıcak bakılmamaktadır. Nükleer silahların bölgede yer alan teröristlerin eline geçebilecek olma ihtimali ve İran’ın Batı’nın karşısında dik konuşmaları yüzünden, Batı da, sert bir yol izlemektedir.

Lübnan-İsrail krizi de Türkiye-ABD ilişkileri açısından önemlidir. İsrail iki askeri Lübnan’da Hizbullah tarafından kaçırılınca Lübnan’ı bombalamıştır. Dünya olayın Suriye’ye sıçramasından korkmaktaydı. Bu esnada ABD, BM’den İsrail aleyhine karar çıkmasını engellemiş, sonrasında Lübnan başbakanı Fuat Sinyora’yı arayıp saldırıları durdurmak için İsrail’e baskı yapacağına dair söz vermiştir. ABD’nin bu konudaki amacı dünya tarafından anlaşılamamıştır.

28 Temmuz’da Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan CNN’de Larry King’in programına katılmış ve King’in sorularını yanıtlamıştır. Programda Erdoğan, Orta Doğu’da süregelen krizle ilgili olarak “Şu anda suçlu arama durumunda değiliz. Şimdi yapmamız gereken ateşkesi sağlamaktır” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Erdoğan Lübnan’da oluşturulan istikrar gücüne katılmalarının ateşkesin sağlanma şartına bağlı olduğunu söylemiştir. ABD, bu konuyla ilgili Türkiye’nin sorumluluk alması gerektiğini öne sürmüştür; Erdoğan da görevi kabul ettikleri şeklinde karşılık vermiştir. Erdoğan ayrıca bölgede orantısız gücün hakim olduğunu söylemiş ve istikrar gücünün önemine vurguda bulunmuştur. Nihai olarak da Türkiye’nin ancak ateşkes sağlanması durumunda müdahil olacağını ifade etmiştir.

King, Erdoğan'a Orta Doğu'da krizin sorumlusunun kim olduğuna dair bir soru sormuş, Erdoğan da şu şekilde cevaplamıştır:

Şunu çok açık, net ifade etmeliyim ki, şu anda suçlu arama durumunda değiliz, çünkü suçlayacak birisini ararsak bu süreci daha da tehlikeye sokarız ve daha duygusallaşırız. Şimdi yapmamız gereken ateşkesi sağlamaktır ve barış sürecini nasıl başlatacağımıza bakmaktır. Bardağın dolu tarafını görmeliyiz. Suçlu ararsak çözümsüzlüğe doğru ilerleriz. Kimin haklı kimin yanlış olduğu, kimin suçlanması gerektiğine tarih karar verecektir. Bunu tarihe bırakmalıyız.(Hürriyet Gazetesi, 26 Temmuz 2006)

Erdoğan, İsrail'in Lübnan'ı bombaladıktan sonra kalıcı barışın sağlanması hususunda tüm ülkeler ve ülke vatandaşlarının yükümlü olduğunu söylemiş, gerekirse harekete geçip gerekli iradeyi ortaya koyabileceklerini ifade etmiştir. Erdoğan dünya barışının sağlanması için üstlerine düşen her şeyi hakkıyla yapacaklarını belirterek programa son vermiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ise Erdoğan'ın aksine "Lübnan'a asker yollanmasına karşıyım, başka ülkelerin ulusal çıkarlarını korumak görevimiz değil" şeklinde bir yorum yapmıştır (Berberoğlu, 2006).

Tüm dünya ateşkesin sağlanması konusunda baskıları artırmış ve sonuç olarak BM Ağustos ayında çatışmaların sona ermesine yönelik bir karar çıkarmıştır. Karar oy birliği ile kabul edilmiş ve Lübnan tarafından da onaylanmıştır. Lübnan ordusu Lübnan'ın güneyine yerleşirken İsrailli askerler sınırları terk etmiştir.

Sonuç olarak Türkiye'nin Orta Doğu'daki gelişmelere seyirci kalmaması gerektiğini savunan düşünürler Lübnan'a asker göndererek bölgede Türkiye'nin aktif rol oynayabileceğini göstermişlerdir. Dumanlı'yagöre "Türkiye'nin böyle bir barış gücüne katılmakla sağladığı en önemli fayda 'terörle savaşta' ABD ve İsrail'in yanında yer almak olmuştur. Böyle bir hareket Türkiye'nin Orta Doğu'daki rolünü güçlendirecektir." (2006: 7)

4.7. BUSH SONRASI TÜRK- AMERİKAN İLİŞKİLERİNE ALGISAL YAKLAŞIM

Türk halkı, Amerika'ya geçmişten beri hep güvensizlik içerisinde yaklaşmıştır. Amerika, tarihsel anlamda kendi başına buyruk hareket etmeyi tercih

etmiş, bunun yanı sıra Türkiye ile büyük krizlerin (Kıbrıs Sorunu, Süleymaniye'deki Çuval Olayı, PKK terörü) yaşanmasına neden olan olayların başını çeken devlet olmuştur. KA Araştırma şirketinin Türk-Amerikan ilişkilerindeki algısal yaklaşımı analiz etmek amacıyla 6-14 Aralık 2010 tarihinde TESEV için 1000 kişilik bir örneklem grubu ile bir araştırma gerçekleştirmiştir.

Türk Halkının eskiden bu yana Amerika'nın yaklaşımlarını dostane bulmadığı aşikârdır. Aşağıdaki grafiklerde görüldüğü üzere Amerika'nın tutumlarına olumsuz bakanların oranının %52 olduğu açıkça görülmektedir. Bunun başlıca sebebi olarak 'ABD'nin kendi çıkarlarını düşündüğü için' ifadesi yer alır. Amerika'nın düşman olarak görülen ülkeler arasında %33 ile ikinci sırayı alması göz ardı edilmemesi gereken bir konudur. Buna rağmen sonuç olarak son yirmi yılda yaşanan onca soruna rağmen Amerika'yı dost olarak görenlerin oranı da azımsanamaz.

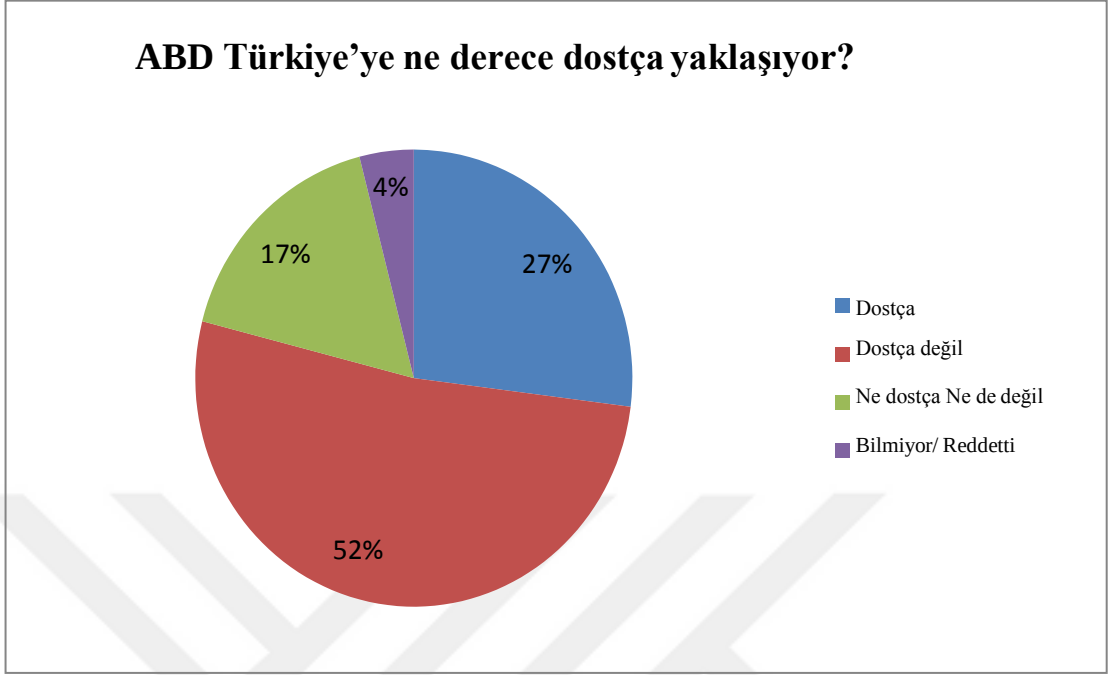
İki ülke arasındaki ilişkilere bakıldığında esasında bir zıtlığın yaşanmadığı diplomatik bir çerçevenin olduğu görülebilir. Amerikan hükümeti –bölgesel çıkarları doğrultusunda- Türkiye'nin önemini bilmekte ve onun söylediklerine her zaman kulak asmaktadır. Söylemlerinde de Türkiye'nin yanında olduğunu ifade etmesi Türk halkının büyük bir kısmının ilişkileri dostane bulmasının nedeni olabilir.

Araştırmaya göre Bush'tan sonra Obama döneminde Türkiye'nin %76 oranında Amerika ile dost ilişkileri içerisinde olduğunu düşünmektedir. Araştırmanın yapıldığı dönemde Çalkantılı Bush döneminden sonra Obama'ya kendi ülkesindeki destek %45 ile %49 arasındaydı. Türkiye'de ise bu oranın %76 olması yine çarpıcıdır.

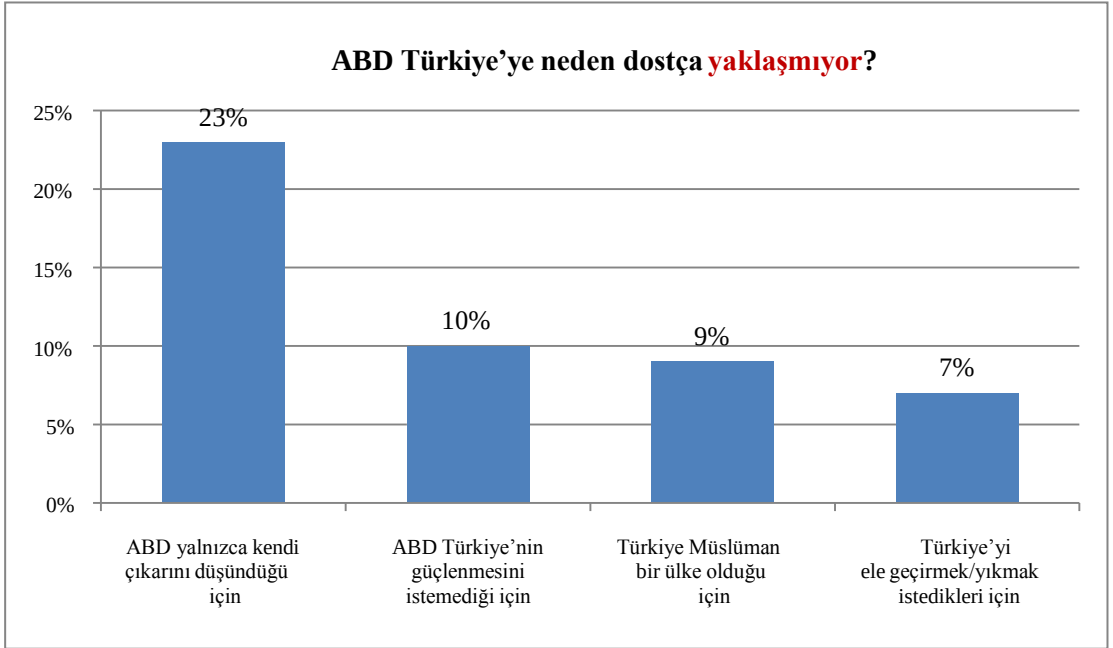
Özellikle 11 Eylül saldırıları, 1 Mart tezkeresi ve sonrası yaşananlar, Irak'ın İşgali, Çuval olayı gibi sorunlardan sonra Türk–Amerikan ilişkilerinin geleceğini hala olumlu görenlerin oranının %53 olması Türk vatandaşlarının bu ilişkiye önem verdiğini ve güven duyduğunu göstermektedir.

Her iki grafikte de iki ülke arası ilişkiler bağlamında kesin olarak bir fikre sahip olmayanların oranı da epeyce yüksek görülmektedir. Grafikler Türk-Amerikan ilişkilerine dair algısal bir yaklaşımdan ziyade konuyla ilgili bir fikre sahip olmayanların oranının yüksek olduğunu göstermektedir.

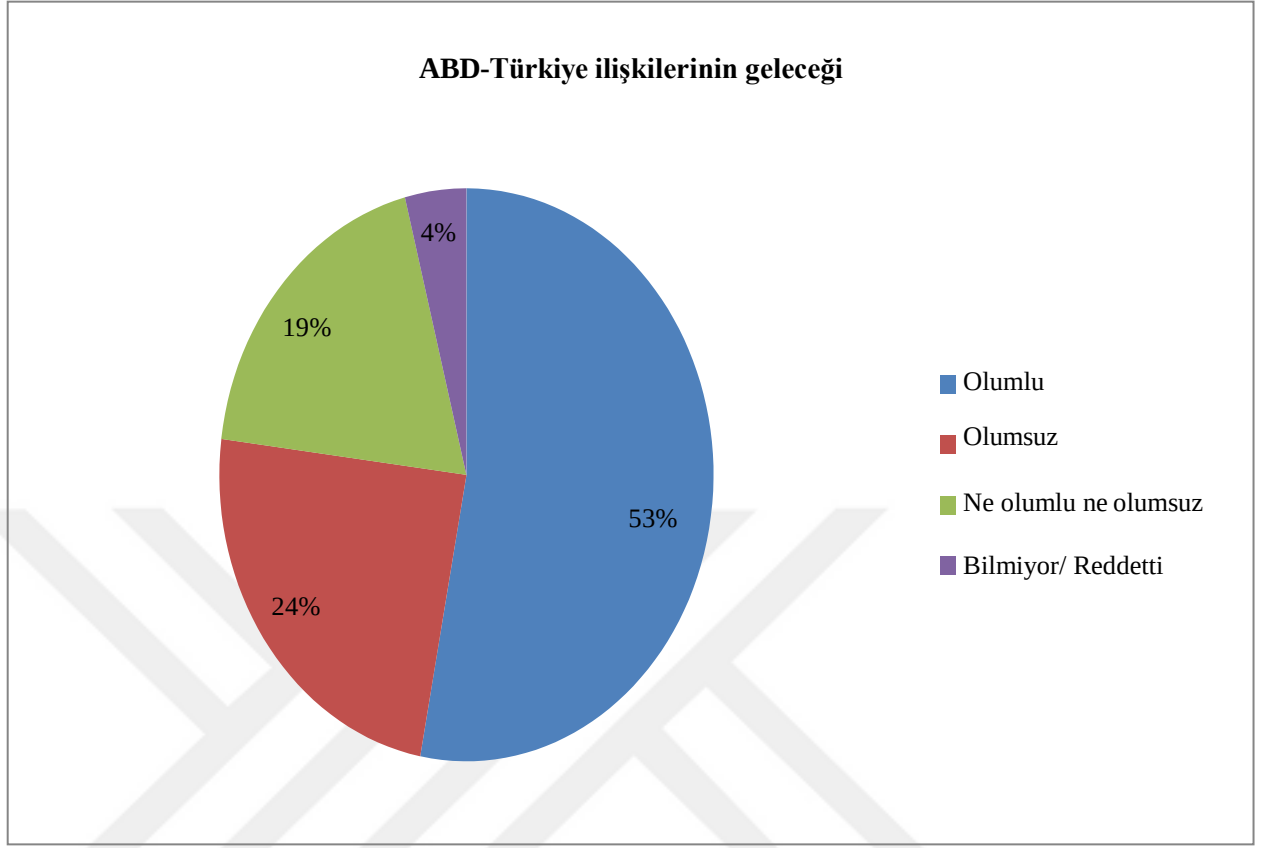
Şekil 1: ABD Türkiye'ye ne derece dostça yaklaşıyor?

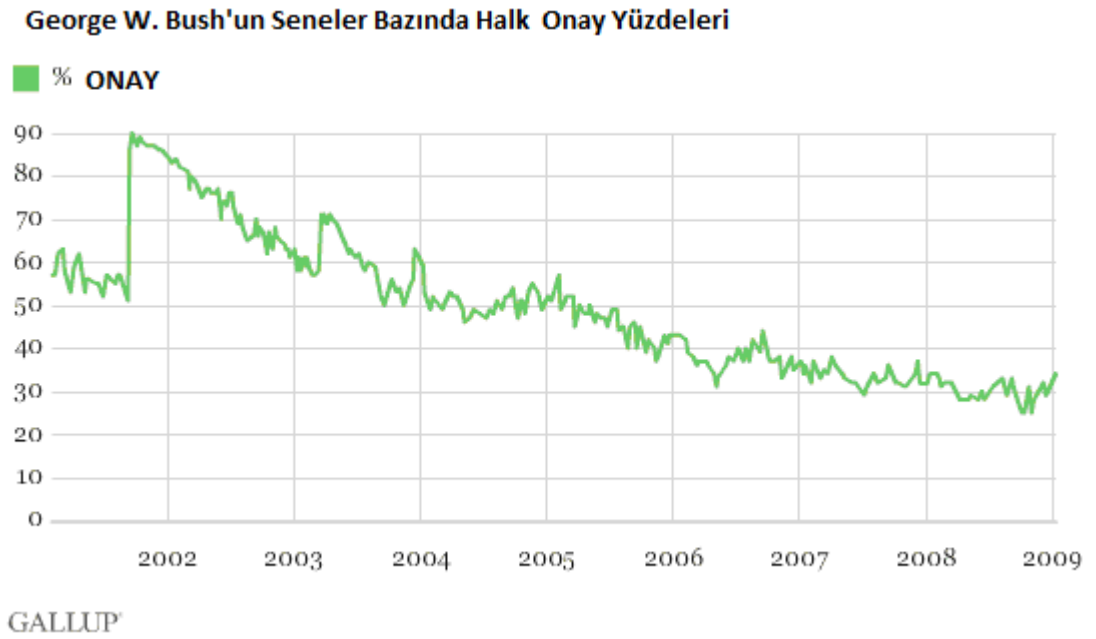
Şekil 2: ABD Türkiye'ye neden dostça yaklaşmıyor?

Şekil 3: ABD – Türkiye İlişkilerinin Geleceği

Şekil 4: George W. Bush Seneler Bazında Halk Onay Yüzdeleri

George W. Bush'un 2001-2009 Dönem Ortalaması 49%

George W. Bush'un Birinci Dönem Ortalaması 62%

George W. Bush'un İkinci Dönem Ortalaması 37%

George W. Bush'un En Yüksek Yüzdesi 90%

(21-22 Eylül, 2001)

George W. Bush'un En Düşük Yüzdesi 25%

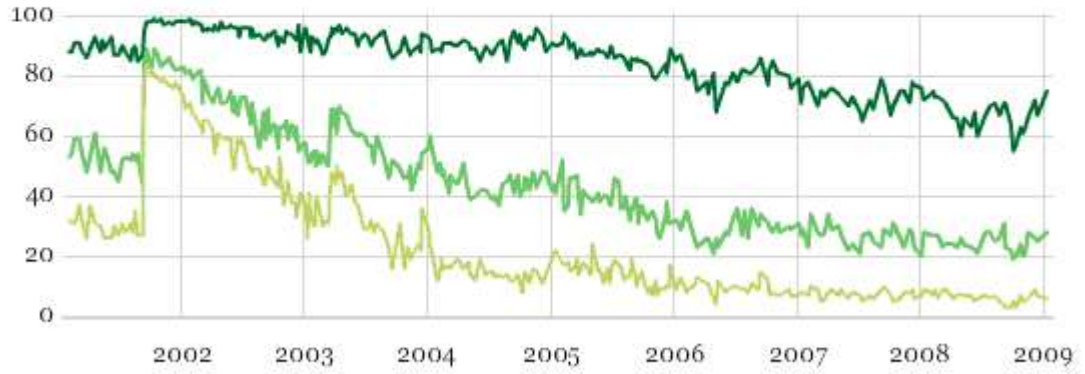
(üç kez: en güncel: 31 Ekim-2Kasım,2008)

Şekil 5: George W. Bush'un başkanlık görevini düzgün bir şekilde yaptığını düşünüyor musunuz, düşünmüyor musunuz?

Bush'un Partilerce Kabul Yüzdeleri

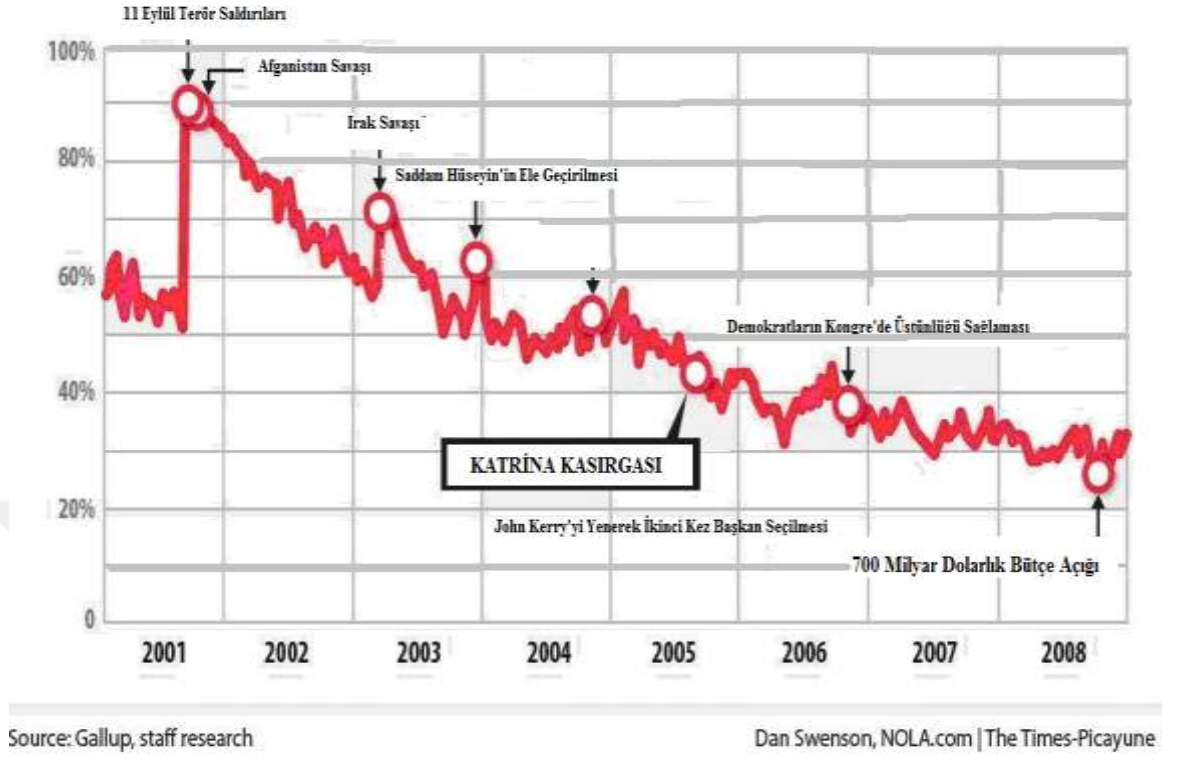
Kabul Edenlerin Yüzdesi

■ Cumhuriyetçiler ■ Bağımsızlar ■ Demokratlar

GALLUP POLL

Şekil 6: 11 Eylül Terör Saldırıları

SONUÇ

Dünyanın süper gücü olarak addedilen Amerika Birleşik Devletlerinin eşsiz siyasi tarihinde George W. Bush döneminin önemli bir kırılma noktası olması, kendisinden önceki dönemin iyi bir şekilde irdelenmesi ve günümüzde yaşanan olaylarda ABD'nin rolünün daha iyi bir şekilde anlaşılması için genelde Bush'un Orta Doğu politikaları ile özelde Türkiye politikalarını araştırmak çalışmanın ana eksenini oluşturmuştur. Çalışma boyunca Bush'un kısa, Orta Doğu politikaları ve son olarak iki başkanlık dönemi boyunca Amerikan hükümetinin Türkiye politikaları ele alınmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 43. Başkanı olan George Walker Bush, Amerikan siyasi tarihinin en önemli figürlerinden birisidir. Başkanlık yaptığı iki dönem boyunca gerek Birleşik Devletlerde gerekse uluslararası alandaki politikaları ile dünya tarihinin de çarpıcı karakterlerinden birisi haline gelmiştir.

Varlıklı ve saygın bir aileden gelen George W. Bush başarılı bir eğitim hayatı geçirdikten sonra siyasi hayata girmiştir. İlk başlardaki çabaları olumlu sonuç vermeyince babasından aldığı borç para ile büyük işletmeler kurmuş ve zenginliğine zenginlik katmıştır. Yıllar geçtikten sonra babası 41. Amerikan Başkanı George Herbert Walker Bush'un yolundan giderek başkanlık seçimlerine katılma kararı almıştır. George W. Bush'un başkanlık seçimleri dünya tarihine en şaibeli seçimlerden birisi olarak geçmiş, Florida'da yetersiz görülen oylar yeniden sayıldıktan sonra Amerikan Yüksek Mahkemesi Bush'un, Al Gore'u geçerek 43. başkan olarak seçildiğini ilan etmiştir.

Bush, başkanlık dönemi boyunca ülke ve dünya tarihine yön veren olaylar cereyan etmiştir. Bunların başında tüm dünyayı korku ve kaosa boğan 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan terör saldırılarıdır. 11 Eylül'den Taliban yönetimini sorumlu tutan Bush, Usame Bin Ladin'i yakalamak, el-Kaide'yi ortadan kaldırmak ve bölgede ve dünyada barışı ve istikrarı sağlamak için Afganistan'a asker göndermiştir.

Bush döneminin ikinci en önemli olayı da Irak Savaşı'dır. Bush'un emrinde Amerikan askerleri Irak'a girmiş ve çok geçmeden Bağdat'ı ele geçirmiştir. Ancak Irak'ta iç savaş çıkmış ve Amerika, düzeni sağlamak konusunda yetersiz kalmıştır. Bush yönetiminin Afganistan ve Irak'ta bekleneni verememiş olması ve ulusal

anlamda sosyal güvenlik reformlarını da iyi yönetememesine rağmen, Bush'u destekleyen taban, desteğini çekmemiş ve W. Bush, 2004 seçimlerinde ikinci kez başkan olarak seçilmeyi başarmıştır.

W. Bush, ikinci başkanlık dönemini, birinci dönemden kalan ağır yüklerle uğraşarak geçirmiştir. Ulusal ve uluslararası politikaları ile ülkeyi karmaşıklığın içerisine sürüklemiştir. Birleşik Devletler, ekonomik, siyasi ve sosyal anlamda çöküş yaşamıştır. Arkasında başlamamış, başladıysa da bitmemiş bir yığın iş, 700 milyar dolarlık bütçe açığı ve siyasi anlamda bölünmüş bir ülke ile W. Bush, koltuğu 2008'de Barack Obama'ya bırakmıştır. W. Bush dönemi Amerika Birleşik Devletleri'nin başta siyasi alanda ve dolayısıyla her alanda çöküş döneminin başladığına işaret eder. Çoğu insan tarafından W. Bush dönemi facia ve fiyaskodan başka bir şey değilken, bazılarına göre ise ülkenin en zorlu dönemlerinden birinde başkanlık eden Bush, iki dönem boyunca Amerika'yı hem ülke içinde hem de uluslararası alanda en iyi şekilde temsil etmiştir.

W. Bush dönemi Amerikan dış politikası her açıdan önem teşkil eder. Bush 'önleyici saldırı' denilen bir yaklaşım sergilemekteydi. Bu yaklaşıma göre karşıdaki harekete geçmeden senin harekete geçip onu etkisiz hale getirmen esas olarak görülüyordu.

Çalışmanın temel kısmı olarak Soğuk Savaş sonrası 1990'lı yıllar boyunca dünyanın tek süper gücü haline gelen ve 2001 yılına kadar sahip olduğu bu gücün karşısında ciddi anlamda bir rekabet ve rakiple karşılaşmamış olan ABD'nin, dış politika yönelimlerinde Ortadoğu bölgesinin yer ve önemi tarihsel arka plan oluşturabilmesi amacıyla kronolojik bir çerçevede sunulmaya çalışılmıştır.

George W. Bush için Orta Doğu ile ilişkiler çok büyük öneme sahipti. Bölgeye ve dolayısıyla dünyaya hâkim olabilmenin yolu Orta Doğu'dan geçmekteydi. Bush dönemi 11 Eylül'den sonra Büyük Orta Doğu Projesi'ne (BOP) genişlik kazandırmıştı.

Çoğu uzmana göre, Amerika Birleşik Devletleri için 21. yüzyıl 'Amerikan Yüzyılı' olacaktı. BOP da bu çerçevede oluşturulan alt politikalardan biridir ve ilk olarak 1995'te Amerika'nın silahlı kuvvetler dergisi olan 'Joint Forces Quarterly' isimli dergide tam ad olarak kullanılmıştır. Ancak yine de Başkan Bush'a kadar BOP üzerinde çok durulmamıştı. W. Bush yönetiminin ilk döneminde 23 Şubat 2003'te

Başkan W. Bush ‘Orta Doğu’da Demokratik Değerlerin Yayılmasını Öngören Plan’ı açıklarken “Büyük Orta Doğu Projesi”nden bahsetmiştir.

W. Bush’un Türkiye politikaları da döneminin hassas konularından birisi olarak görülür. Bush, Orta Doğu bölgesinde hâkim güç olmak istiyorsa, bunun yolu bir nevi Türkiye ile ikili ilişkilerden geçiyordu. ABD ile Türkiye arasındaki en önemli konu Irak’tı. ABD, günümüzde de açık bir şekilde görüldüğü üzere Türkiye’ye PKK terör örgütünün ortadan kaldırılmasına ilişkin sözler vermesine rağmen öte yandan örgütü silah ve mali anlamda desteklemeye devam etmekte ve buna da her seferinde başka bir kılıf bulmayı başarabilmektedir.

ABD-Türkiye ilişkilerinde önemli diğer husus, Kıbrıs’tır. Kıbrıs konusunda bazı anlaşmalara gidilmiş görölse de Kıbrıslı Türkler için tecrit, ambargo ve abluka henüz tamamen kalkmış değildi. Bush yönetiminin ikinci dönemde bu konuyla yakından ilgileneceği ve Türkiye’nin lehinde kararlar vereceği beklenmekteydi. Ancak görünen o ki Bush’un ikinci sefer başkan olmasını destekleyen Türkiye, Kıbrıs konusunda da elleri boş kalmıştı.

1974’ten sonra Amerika ve Türkiye arasında ilişkilerin temel dayanak noktası Kıbrıs olmuştur. Türkiye ile her hususta Kıbrıs’ı şart koşmaktaydı. Bush yönetimi de doğal olarak bölgedeki ABD çıkarlarını göz ardı edemezdi. Aynı zamanda Türkiye için önemli bir noktada bulunan sözde Ermeni soykırımının ABD kongresinde tanınması engellenmiş, ancak Ermeni seçmenin desteğini kaybetmemek adına kesin bir şekilde tavır konulmamıştı. Ayrıca Bush, başkanlık dönemleri boyunca Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne dahil olmasını savunmuş ve sürecin ivedilikle sonlandırılmasını defalarca dile getirmişti.

200 yılı aşkın tarihi boyunca Amerika Birleşik Devletleri, dış politikada hep pragmatik olma yolunu seçmiştir. Coğrafi olarak diğer ülkelerden uzak olması ve sadece kendisine ait bir kara sınırına sahip olması gibi etkenler Amerika’nın yegâne hâkim güç olmasında rol oynayan etkenlerden birisidir.

Diğer bir etken olarak, Amerika’nın geçmişten gelen siyasi bir tarihinin olmaması, geçmişe bağlı hareket etme zorunluluğunun olmaması ve seçimler başta olmak üzere siyasi düzenin en uygun şekilde düzenlenmiş olması Amerika’yı süper güç kılar.

George W. Bush dönemi Amerikan dış politikası için hayati öneme sahiptir. W. Bush Cumhuriyetçi bir liderdi ve döneminde aşırı katı bir dış politika izleme taraftarı olmuştu. Aslında her şey başkan seçilmeden önce kararlaştırılmıştı. W. Bush başkan seçildikten sonra, hükümeti ülke içinde ılımlı, ülke dışında ise tamamen realist bir yaklaşım içinde olacaktı.

W. Bush, dört yıllık dönem boyunca geçmişten gelen büyük dış politika mirasını hor kullanmıştır. O dönem, ABD askeri anlamda büyük başarılar elde etmişti ancak diplomasi söz konusu olduğunda sürekli kan kaybeden taraf kendisi olmuştu. W. Bush yönetiminde izlenen politikalar ABD'nin dünyanın lideri olması durumunun sorgulanmasına neden oldu. Bölgesel ve küresel anlamda elindekileri yitiren ABD artık süper güç etkisini yitirmeye başlamıştı.

George W. Bush döneminde Amerikan hükümetinin Orta Doğu politikalarının araştırılması, Amerika'nın son yıllardaki dış politikasını yakından anlamak için önem arz eder. Orta Doğu bölgesi çok önemli bir jeo-stratejik yapıya sahiptir. Bu öneme sahip olmasından ötürü tarih boyunca dünyanın önde gelen devletlerinin ilgi odağı haline gelmiştir. Dünyadaki denge ve güç sisteminin değişmesi de bölge üzerindeki politikaları zaman içerisinde değişmesine yol açmıştır.

Sovyet bloğu dağılmadan önce ABD ile Orta Doğu bölgesi üzerinde çeşitli çıkar çatışmaları yaşanmaktaydı. Bölge petrolünün güvenli yollar ile Batı'ya taşınma görevini Amerika üstleniyor, buna karşılık olarak Sovyetler de Arap-İsrail ikililiğinde Arap tarafını destekliyor, dolaylı yoldan Amerika'ya zarar vermek istiyordu. Orta Doğu bölgesi temel ayrım noktası olarak ABD ile SSCB arasında uzun yıllar süren bir soğuk savaş başlamıştı.

Sovyetler dağıldıktan sonra dünyanın iki kutuplu düzeni Amerika'nın tek süper güç olmasını sağlamıştır. Suriye ve Irak, Orta Doğu'da bu tek kutuplu düzenden en büyük yara alan iki ülke olmuştur. ABD, Suriye'ye vermiş olduğu yüklü borcu geri istiyor, bu da Suriye ekonomisini zora sokuyordu. Diğer yanda Saddam liderliğinde Irak, Kuveyt'e girmiş, ABD duruma müdahale ederek Saddam ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. Bütün bu yaşanan olaylardan sonra ABD, Orta Doğu'da söz söyleme yetkisine sahip tek ülke konumuna ulaşmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri bölge devletlerinin üzerinde politikalar uygulayan ve ülkelerin geleceklerine karar veren durumuna erişmişti. ABD bölgesel

düzen kurma stratejisi ile yola çıkmış, George H. W. Bush döneminde başlayan strateji Clinton döneminde genişlik kazanmıştır. Yeni strateji üç temele dayanmaktaydı: Arap-İsrail Barış Süreci, Çifte Kuşatma Politikası ve Siyasi ve Ekonomik Reform. Clinton'dan sonra başa geçen W. Bush da seleflerinin yolundan gitmiş, Amerika'nın sözde bölgesel çıkarlarını koruma kaygısı ile hareket etmiştir.

11 Eylül 2001 Amerikan ve Dünya tarihi açısından büyük öneme sahiptir. Bu tarihte Amerika'nın askeri ve ekonomik hegemonyasının simgesi olan Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi'ne terörist saldırılar gerçekleştirilmiştir. Bush yönetimi ve arkasındaki yeni muhafazakâr grup Soğuk Savaş'ın sona ermesinden o yana ellerinde tuttıkları tek kutuplu olma imtiyazını boşa harcadıklarını düşünmeye başlamışlar ve harekete geçmişlerdir. Bu amaçla, Bush yönetimi dümene geçmişti ve 11 Eylül'den sonra Amerikan süper gücünün istediği zaman nasıl zorlayıcı ve kısıyıcı olduğunu göstermek istiyordu.

Amerika önderliğinde emperyalist güçler dünyayı sıfırdan ele almak istiyordu. Çoğu büyük devlet Amerika'nın arkasında olduğunu açıkladı. ABD çıkarlarına yönelik çalışmayan, aksini gösteren ve hatta ABD askeri gibi davranmayan her kim varsa hedef tahtasına konuldu. Amerika'nın dünyayı sürüklemekte olduğu bu savaş Kore, Körfez ve Vietnam savaşlarından çok farklı bir savaş olacaktı. Afganistan sözde yeni dönemde bombalardan ilk nasibini alan ülke oldu. Böylelikle asimetrik tehditle mücadelenin ilk uygulama sahasını Afganistan teşkil etmekteydi.

Bush yönetiminin bölgesel anlamda kısa dönem amacı söylendiği üzere Afgan halkını özgürleştirmek değil, Taliban'ın baskıcı rejimini ivedilikle ortadan kaldırmaktı. Böylece 11 Eylül saldırılarının öfkesi az da olsun dinmiş olacaktı. Uzun dönem amacı ise Yakın Doğu ve Avrasya bölgesine ezici bir şekilde yerleşerek gelecek yıllarda kendisine tehdit oluşturabilecek politika ve rejimlerin önüne geçmekti.

Afganistan'dan sonra Irak hedef gösterilmekteydi. Bush yönetiminin Irak başta olmak üzere diğer “şer eksen” ülkelerine karşı çatışma söylemi Amerika'nın 11 Eylül sonrası mağdur imajını ortadan kaldırmış, yerine Amerikan hegemonyasının salt güç kullanılarak bölgeye yedirilmesi amaç edinilmişti.

Batı ise savaşın en son çare olması gerektiğine inanıyordu. Irak'a karşı oluşturulan koalisyon da Amerika'nın isteklerini karşılamaktan sakındı ve dünya bir bütün halinde Amerika'nın savaş çıkarmasına karşı çıktı. Bush ise çoktan savaşa hazırды. Bu noktada savaştan sonra yeniden yapılanma da bizzat Bush hükümeti tarafından sağlanacaktı.

Bush döneminin babasının ve Clinton dönemlerinden ayrılan özelliği, Bush'un yeni muhafazakâr dış politikası bazında tek taraflı ve Amerika'nın salt askeri güce bağlı kalarak süper gücünü koruma politikası oluşturmaktadır. Bazı düşünürlere göre Bush döneminde bu süper güç, bir hiper güce dönüşmüştür.

Bush yönetimi Irak'ın işgalinin ardından Fas'tan Orta Asya'ya kadar uzanmakta olan bölgede yer alan Orta Doğu ve İslam coğrafyasının ister zorla ister kabul yoluyla demokratikleşmesi ve küreselleşmesi yönünde BOP projesinin temellerini atıyordu. Bush ile birlikte Amerikan Yüzyılı başlamış ve bütün politikalar ve eylemler buna göre planlanmıştır. BOP esasında Amerika'nın Avrasya bölgesine hâkim olmak için tasarladığı bir alt proje olarak görülebilir.

Genel olarak Bush dönemi Orta Doğu politikalarını toparlamak gerekirse Başkan Bush'un ilk başkanlık döneminde yaptıklarının, sonraki dönem yaşanan gelişmelerde Amerika'yı çaresiz kıldığını söyleyebiliriz. Amerikan dış politikasının 200 yıllık tarihi Bush tarafından bu 8 yıl içerisinde –aslında temel olarak ilk 4 yıl- harcanmıştı. Eşsiz olarak addedilen Amerikan dış politikası çözünmeye başlamıştı.

Bush'un son zamanlarında ABD'nin Orta Doğu'daki varlığını ele almak gerekirse tablo pek de iç açıcı gözüküyordu. Bölgede derin bir muğlaklık ve dengesizlik hâkimdi. İşin kötüsü durum düzelecekmiş gibi de durmuyordu. Amerikan dış politikası tam olarak köşeye sıkışmıştı.

Amerika ve Türkiye, geçmişten beri çıkar ilişkilerine dayalı bir politika benimsemekteydi. Bu yolda, genel itibarıyla Türkiye'den ziyade, Amerika'nın çıkarları kendisi tarafından ön planda tutulmaktaydı. George W. Bush dönemi de Amerika'nın Türkiye politikaları, W. Bush'un Orta Doğu'ya dair güttüğü amaçlar ve kurmak istediği yeni dünya düzeni bakımından önemlidir.

11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından Türkiye, ABD'ye taziye ve destek mesajları göndermiştir, lakin 2003 yılında ABD'nin Irak'a işgal hareketi Türkiye tarafından beklenen desteği almamış, aksine Türk kamuoyunda aşkın bir Amerikan

karşıtlığı ortaya çıkmıştır. Bu işgal sırasında ABD'nin Türkiye sınırlarını kullanmasına izin veren 1 Mart Tezkeresinin reddedilmesi ABD-Türkiye ilişkilerinin bozuma uğramasına neden olmuştur. ABD, bu durum karşısında beklediğinin aksine büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır. ABD'nin de o dönem Kuzey Irak Kürtlerini desteklemesi de Türkiye için ilişkilerin artık çığırından çıktığını gözler önüne sermiştir.

ABD, Irak'a girdikten sonra Irak halkı o kadar mutlu ve ümitliydi ki Amerikan askerleri çiçeklerle karşılanmıştı. Irak halkı, Bush yönetiminin Irak'ta düzenli bir siyasi, sosyal ve ekonomik yapı oluşturacağını düşünmekteydi. Amerika'nın sürekli savunduğu demokrasi ve insan hakları bölge halkının umudu haline dönüşmüştü. Ancak beklenenin aksine "Irak halkı, Amerikan askerlerini çiçek yerine tüfeklerle karşılamıştır".

Türkiye ise ABD tarafından Orta Doğu ülkeleri için 'ılımlı İslam' modeli olarak gösterilmiş ve bu model üzerinden demokratikleşme hareketinin yayılması gerektiği belirtilmiştir. Proje taslağında Türkiye'nin de reform yapılması gereken ülkeler arasında gösterilmesi, taslağın kendisi ile çeliştiği nokta olarak görülmektedir. Türkiye tarafından da Türk liderler 'ılımlı İslam' modeli tanımlaması hoş karşılanmamış, hatta Türkiye Cumhuriyeti'nin laik ve demokratik yapısına hakaret edildiği kanısına varılmıştır. Bush da, İstanbul'da düzenlenecek olan NATO zirvesinden önce söylemlerinde değişikliğe gitmiş ve 'ılımlı İslam' tanımlamasını kullanmaktan bilinçli olarak uzak durmayı tercih etmiştir.

W. Bush dönemi ABD-Türkiye ilişkilerinde tezkereler ve yaşanan krizler iki ülkenin birbirine yaklaşımında çeşitli dalgalanmalara neden olmuştur. Amerika'nın Irak işgali sırasında Türkiye'nin hava, deniz ve kara sahasının kullanılmasına yönelik hazırlanan 1 Mart Tezkeresi, TBMM tarafından onaylanmamış ve yürürlüğe girememiştir. Bu da, Amerika'nın derin bir hayal kırıklığı yaşamasına neden olmuş. ABD-Türkiye ilişkileri bozulmaya başlamıştır.

Türkiye yaşananlardan sonra arayı yeniden iyileştirmek adına adım atmış ve başka bir tezkereyi meclise sunmuştur. Tezkereye göre Amerika'nın Irak harekâtına katılan ülke uçaklarının Türkiye'yi üs olarak kullanması ve Türk askerlerinin 6 aylığına Kuzey Irak'ta ABD'ye destek vermesi öngörülüyordu. Tezkere, 332 evet oya 202 hayır oyuyla meclisten geçti. Türkiye'nin bu izlediği politikada amacı,

Irak'ta savaş sonrasında söz ve kontrol sahibi olmak, Türkiye'nin Orta Doğu'daki rolünü belirlemek, PKK'ya bölgesel bir darbe indirmek ve genel itibariyle ABD ile bozulan ilişkileri onarmaktı.

Bush dönemi ABD-Türkiye ilişkilerinin en gergin dönemi yüksek ihtimalle 4 Temmuz 2003 tarihinde yaşanmıştır. Bu tarihte Amerikan askerleri Kuzey Irak'ta konuşlanmış olan Türk Özel Harekât timine baskın düzenlemiş, timi gözaltına almış ve başlarına çuval geçirerek tutuklamıştı.

İki ülke arasındaki ilişkilerin bozuma uğradığını ve iki ordu arasında bir güven sorunsalı yaşandığını söylemiştir. Süleymaniye krizi, Bush dönemi ABD-Türkiye ilişkilerinde, yaşanan kriz neticesinde Türk halkında zirve yapan Amerikan karşıtlığından ötürü, önem teşkil etmektedir.

PKK terörü ABD-Türkiye ilişkilerinde belirleyici noktalardan birisidir. 2006 yazında başlayıp her sene artan PKK terör örgütü eylemleri Türkiye'nin içe ve dışa dönük politikalarında sekteye uğramasına neden olmaktadır. Bush, her konuşmasında PKK terör örgütünün yaptıklarının doğru olmadığını söylemekte ve Türk hükümetinin arkasında olduğunu dile getirmekteydi. Ancak ABD'nin bölgesel kaostan beslenen bir yapıda olduğunu düşünürsek, ikili oynaması açıklanabilir.

Türkiye-ABD ilişkilerinin bir diğer boyutu İran üzerinden yaşanan nükleer krizdir. İran'ın son on yıllarda nükleer bir güç olarak ortaya çıkması tüm dünya için tehdit ve korku yaratmaktadır. İran'ın gözdağı vermeleri başta ABD olmak üzere dünya devletlerinin tamamının temkinli davranmasına neden olmaktadır. İran'a sınır olan Türkiye'nin, olası bir Amerika operasyonunda kilit oynaması açısından İran krizinde Türkiye-ABD ilişkileri farklı bir boyutta anlam taşımaktadır.

Lübnan-İsrail krizi de Türkiye-ABD ilişkileri açısından önemlidir. İsrail tarafından Lübnan'a yapılan bombalamalara sessiz kalmayan Türk hükümeti Orta Doğu'da bölgesel bir söz sahibi olarak ortaya çıkmıştır. Bazı düşünürlere göre Türkiye, kendisini ilgilendirmeyen bir olaya bulaşmamalı ve olası bir Amerika krizi ile mücadele etmek zorunda kalmamalıdır. Sonuç olarak Türkiye'nin Orta Doğu'daki gelişmelere seyirci kalmaması gerektiğini savunan düşünürler Lübnan'a asker göndererek bölgede Türkiye'nin aktif rol oynayabileceğini göstermişlerdir.

Çalışmanın Türkiye'ye dair olan kısmında 11 Eylül sonrası Türkiye-ABD ilişkileri göz önünde bulundurulmuş, bu kapsamda 2001'den sonra yaşana uluslar

arası değişimlerden söz edilmiştir. Bu bahsi geçen değişimleri iki devlet arasında yeni bir dönemin başladığına işaret edebilir. Bu yeni dönem dahilinde iki ülke ilişkileri bakımından bir analiz yapılması ve ilişkilerinin gidişatı üzerinde durulmuştur. Devamında ise iki ülkenin Bush dönemine değin ne tarz ilişkilerde bulunduğu ve 2001'den sonra tarafların arasındaki gel-gitlerin seyrinde bir zemin oluşturulmak istenmiştir. Sonraki kısımlarda ise çalışmanın araştırma konusunu oluşturan 2001 sonrası, ABD'nin Ortadoğu politikaları paralelinde Türkiye-ABD ilişkileri incelenmiştir.

Sonuç olarak mevcut çalışma, George W. Bush döneminin dünya siyasi tarihindeki yeri ve önemi üzerine belirleyici olayların değerlendirmesi şeklindedir. Amerika Birleşik Devletleri kişiler tarafından değil, bir davranış geleneği tarafından yönetilmektedir. Buna en iyi örnek olarak Bush'un başkanlık dönemleri boyunca izlediği politikalar gösterilebilir.

Bu konuda daha sonra yapılacak çalışmalarda Amerikan başkanlarının davranış pratikleri incelenebilir ve Bush'un da bağlı olduğu Evangelizm bir çalışma konusu olarak ele alınabilir. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nin her yeni başkanlık döneminde dünyanın daha büyük bir kaosun içine sürüklendiği iddiası da detaylı bir araştırma konusu olabilir.

KAYNAKÇA

Acharya, S. (2006). American Exceptionalism: A Neoconservative Face to Future. *International Studies*, Vol. 43, No. 2: 185-202.

Ağır, Bülent S. (Kıs 2006-2007). Bush Doktrini: Küresel bir Hegemonik İstikrar Arayışı mı? *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 12 ss: 71-100.

Akiner, N. (2004). *Düşman Değiliz: 11 Eylül'ün Ardından Amerikan Milliyetçiliğı*, İstanbul, Karakutu Yayınları.

Akmaral, K. (2004). *Akritas Planı ve Kıbrıs*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınevi.

Akmaral, K. (2005). *Ben Bush Evangelist Bush*. İstanbul: Şimdi Kitap Kültür Sanat Yayınları.

Aktütün, İ. (2004). Soğuk Savaştan Küresel Tiranlığa. Toktamış Ateş (der.), *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*. Ankara: Ümit Yayıncılık, s. 251-270.

Albright, Madeleine K. (September/October 2003). Bridges, Bombs, or Bluster? *Foreign Affairs*. Vol. 82, No. 5 2-19.

Alterman, E. Green, M. (2004) *The Book on Bush: How George W. (Mis) Leads America*, New York, Penguin Books.

Altuğ G. (30.12.2009). *Büyük Ortadoğı Projesi ve Türkiye*.
<http://eab.ege.edu.tr/pdf/4/C4-S1-2-M15.pdf> .

Altunışık, Meliha B. (2009). Ortadoğı ve ABD: Yeni bir Döneme Girilirken. *Ortadoğı Etütleri*. Temmuz, Cilt 1, Sayı 1, ss. 69-81.

Arı, T. (2005). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*. İstanbul: Alfa Yayınevi, İkinci Baskı.

Arı, T. (2004). Türkiye, Irak ve ABD: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Basra Körfezinde Yeni Parametreler. *21.Yüzyılda Türk Dış Politikası* (ed. İdris Bal). Ankara: AGAM Yayınları.

Arı, T. (2004). *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Arıboğan, Deniz Ü. (2004). Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe. Toktamış Ateş (der.). *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*. Ankara: Ümit Yayıncılık. s. 38-63.

Arrighi, G. (2003). The Social and Political Economy of Global Turbulence. *New Left Review*. No. 20 (March-April): 5-71.

Arslan, O. ve Arı, S. (2004). *Amerika Özgürlük Havarisi Mi? Yoksa Günah Keçisi Mi?* Ankara, Platin Yayınları.

Atikkan, Z. (2006). *11 Eylül Amerika'yı Nasıl Değiştirdi? Amerikan Cinneti*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ayhan, V. (2006). *İmparatorluk Yolu*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Bekri, M (2.11.2004). Evangelistler BOP'a Kutsal Kitap Yazdı. *El-Usbu Gazetesi*, Mısır.

Ben O. (2006). The Intellectual Antecedents of the Bush Regime. A. Colás and R. Saull (eds.), *The War on Terror and the American 'Empire' After the Cold War*, London and New York, Routledge, s. 102.

Benn, David W. Neoconservatives and Their American Critics. *International Affairs*. Vol. 80, No. 5, 2004. s. 966

Berberoğlu, E. (28.12.2009). *Sezer: Lübnan'a Asker Yollanmasına Karşıyım*.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/4982142.asp>

Bilici, A. (25.02.2004). Amerika Ortadoğu'ya Demokrasi Getirir mi? (2), *Zaman Gazetesi*.

Boot, M. (Ocak-Şubat 2004). Think Again: Neocons. *Foreign Policy*. Issue 140. s. 14.

Bormann, N., Greig C., Murielle C., Juanita E., Sophie H., Jan H., Richard J., Jocelyn M., Phoebe M., Inderjeet P., Rorden W. Ralph Y. (11.05.2005).

“Normalising Empire, Ignoring Imperialism,” *The Centre for International Politics Working Paper Series*. http://www.socialsciences.manchester.ac.uk/politics/research/research_groups/cip/documents/CIPworkingpaperno.11CIP.pdf

Bremer, P. (2001). New Risks in International Business. *Viewpoint*, no.2. Marsh and McLennan Companies.

Brzezinski Z. ve Robert M. Gates (2006): *İran'ın Zamanı Geldi*, Çev. Sermin Karakale, Profil Yayıncılık, İstanbul: s. 39-46.

Brzezinski, Z. (1997). Büyük Satranç Tahtası. İstanbul: Sabah Yayınları, s.38-51.

Brzezinski, Z. (2005). *Tercih: Küresel Hâkimiyet mi Küresel Liderlik mi?* Çev. Cem Küçük. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Brzezinski, Z. (2003/04). Hegemonic Quicksand. *National Interest*. Issue:74, s. 5-16.

Brzezinski, Z. (1997). *Büyük Satranç Tahtası*, Çev. Ertugrul Dikbas ve Ergün Kocabıyık, İstanbul: Sabah Kitapları.

Burke, S. ve Harlan G. (2006). *The Neo Con: The Bush Defense Record by the Numbers, A Third Way Report by the Third Way National Security Project*. Washington.

Burns, R. Nicholas (24 Ekim 2003). (NATO Konseyi Daimi Üyesi). *Yeni NATO ve Büyük Orta Doğu*.

Buzan, B. (2004). *The United States and the Great Powers: World Politics in the Twenty-First Century*. Cambridge and Madlen: Polity Press.

Buze, Ö. (2004). *Büyük Orta Doğu Projesi ve Yeni NATO*. İstanbul: Teori Yayınları, s. 3-19.

Cabbarlı H. (30.12.2009). *ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi: Kavramı, Anlamı, Amacı ve Türkiye'ye Yansımaları* http://www.azsam.org/modules.php?name=News&file=print&sid=156#_ftn7

Caner, E. (2010). *Avrupa Güvenliği ve NATO*. Gazi Üniversitesi.
<http://www.ozelburoistihbarat.com/Content/images/archieve/nato-dosyasi-ercan-caner-avrupa-guvenligi-ve-nato-2ac9fd6a-8a38-4ffd-b7b8-b23db195ea41.pdf>

Chase, Robert ve diğerleri (Ocak-Şubat, 1996). Pivotal States and U.S. Strategy. *Foreign Affairs*. Vol.75, No.1, 33-51.

Chomsky, N. (1991) *ABD Terörü- Terörizm Kültürü*. İstanbul: Pınar Yayınları.

Chomsky, N. (2003). *Truths and Myths About the Invasion of Iraq*. London, Merlin Press, s. 114-124.

Colin L. (2003). The New Imperial Challenge. *Socialist Register 2004*. London, Merlin Press. s. 114-124.

Cox, M. (2004). *Empire? The Bush Doctrine and the Lessons of History*. David Held and Mathias Koenig-Archibugi (eds.) *American Power in the 21st Century*, Cambridge and Malden, Polity. s. 21-51.

Cox, M. (2002). Meanings of Victory: American Power after the Towers. Ken Booth and Tim Dunne (eds.), *Worlds in Collision: Terror and the Future of Global Order*, New York, Palgrave. s. 152-161.

Cox, M. (2006). The Imperial Republic Revisited: The United States in the Era of Bush. A. Colás and R. Saull (eds.). *The War on Terror and the American 'Empire' After the Cold War*. London and New York: Routledge. s. 114-130.

Crawford, Neta C. (Sonbahar 2004). The Road to Global Empire: The Logic of U.S. Foreign Policy After 9/11. *Orbis*, Vol. 48. Issue 4: 685-703.

Cumhuriyet Gazetesi (8 Ekim 2007). “Şırnak’ta 13 Şehit”.

Cumhuriyet Gazetesi (20 Ekim 2005). “Suriye Kazanı Kaynıyor”.

Çağrı E. (2005). ABD ile Nereye? *Panorama Dergisi*, Sayı:9, s.4.

Çakmak, C. (30.12.2009). Bush’un Dış Politikası ve Büyük Ortadoğu Projesi. http://www.bilgesam.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=162:bushun-d-politikas-ve-bueyuek-ortadou-projesi&catid=98:analizler-abd&Itemid=135,.

Çelik, S. ve Gürtuna, A. (2005). *Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye’ye Etkileri*. Ankara: Global Strateji Enstitüsü Yayınları. s.17.

Daalder, Ivo, H. Lindsay, James M. ve James B. Steinberg (Ekim 2002). The Bush National Security Strategy: An Evaluation. *Policy Brief*. No. 109, Washington, The Brookings Institute. <http://www.brookings.edu/comm/policybriefs /pb109.pdf>

Daalder, Ivo H., Michael E. O'Hanlon. (Fall 1999). Unlearning the Lessons of Kosovo. *Foreign Policy*, Issue 116 s:128-140.

Dilek, Bahadır S. (2006). BOP Irak'ta Çöküyor. *Cumhuriyet Strateji Dergisi*. Sayı:123.

Dilek, Bahadır S. (2007). ABD Irak'ta Çıkış Arıyor. *Cumhuriyet Strateji Dergisi*, Sayı:133.

Dodge, B. (1972). Mani and the Manichaeans. *Medieval Middle Eastern Studies*, Leiden: Brill. s. 88.

Donald C.F. Daniel ve diğerleri (Bahar 2005). The Bush Doctrine is Dead; Long Live the Bush Doctrine? *Orbis*, Vol. 49, Issue 2. s. 204-205.

Donnelly, Thomas (Haziran 2005). Empire of Liberty: The Historical Underpinnings of the Bush Doctrine. *American Enterprise Institute* <https://cryptome.org/rad.htm>

Dubiel, H. (1998). *Yeni Muhafazakârlık Nedir?* İstanbul: İletişim Yayınları.

Dumanlı, C. (2006). Barış Gücü Ne Yapacak. *Cumhuriyet Strateji Dergisi*. Sayı:112. s.7.

Erdem, M. (1998). *Türkistan'ın Dini Problemleri, Türk Dünyasının Dini Meseleleri*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s.65-67-85-259.

Ergin, S. (2006). Süleymaniye Baskını. *Yazarların Kaleminden Manşetlerin Öyküsü* (der.) T. Türenç, S. Kaplan. İstanbul: Doğan Kitap. s.290.

Erkmen, S. (2004). ABD, Büyük Ortadoğu ve Türkiye. *Stratejik Analiz Dergisi*. Sayı:52.

Erkmen, S. Hasan, M. Şükür, S. (2003). Irak'ta Direniş. *Stratejik Analiz Dergisi*. Sayı:41.

Fornset, Kim Kimdir/, *George W. Bush, siyasi kariyeri yüksek bir aileden geliyor*. www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php1040-4k.

Foster, J. B. (Sonbahar 2003).Emperyalizmin Yeni Çağı. *Cosmo Politik*. Sayı:6. s: 12-22-39-45.

Friedman, G. (2004). *America's Secret War: Inside the Hidden Worldwide Struggle between the United States and Its Enemies*, London, Little Brown.

Friedman, Thomas L. (2006). *Dünya Düzdür: Yirmi Birinci Yüzyılın Kısa Tarihi*, Çev. Levent Cinemre. İstanbul: Boyner Yayınları,

Frum, D. (09.15.2003). All Right Already. *National Review*. Vol. 55. No. 17 s.60.

Frum, D. ve Richard P. (2003). *An End to Evil: How to Win the War on Terror*, New York, Random House, 2003.

Fukuyama, F. (2006). *Neo-Conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika*. İstanbul: Profil Yayıncılık.

Genel Kurmay Başkanı Hilmi Özkök'ün Harp Akademileri Komutanlığındaki Yıllık Değerlendirme Konuşması (25.12.2009). http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2005/yillikdegerlendirme_200405.html

Girdner, E. (2004). Pre-Emptive War: The Case of Iraq. *Perceptions*, Vol. 9, No. 4, s. 7; Freedman, L. (Bahar 2003), Prevention, Not Preemption. *The Washington Quarterly*. Vol. 26. No. 2. s. 38-40;

Gowan, P. (Eylül-Ekim 1995). Neo-Liberal Theory and Practice for Eastern Europe. *New Left Review*. No. 213 s: 3-60.

Gray, Colin S. (2004). *The Sheriff: America's Defense of the New World Order*. Kentucky: The University Press of Kentucky.

Gunter, Michael M. (Kış 2005). The US-Turkish Alliance in Diasarray. *World Affairs*. Vol. 167, No.3, 113-123.

Gurtov, M. (2006). *Superpower on Crusade: The Bush Doctrine in US Foreign Policy*, Boulder ve London: Lynne Rienner.

Gürtuna, Ç. (18.12.2009). İstanbul'daki NATO Zirvesinin ayrıntıları için. <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/turkish/art1.html>

Harper ve Clarke (2005). Doğu-Batı. *Düşünce Dergisi*, Sayılar: 32-33. Felsefe, Sanat ve Kültür Derneği. s. 171

Halper ve Clarke, (1996). *The Neoconservative Vision: From the Cold War to the Culture Wars*. Lanham and London: Madison Boks. s. 6;

Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford: Oxford University Press, .

Harvey, D. (2004). *Yeni Emperyalizm*, Çev. Hür Güldü. İstanbul: Everest Yayınları,

Hinnebusch, R. (2003). *The International Politics of the Middle East*, Manchester: Manchester University Pres.

Hirsh, M. ve Dan E. (12.04.2006). The Last Man Standing. *Newsweek*, Vol. 148, No. 23: 39.

Huntington, S. (1997). *Medeniyetler Çatışması*. Ankara: Vadi Yayınları.

Hürriyet Gazetesi (29Temmuz 2006) . *Suçlu Arama Zamanı Değil*. s.26.

Ikenberry, G. John (Kış 1998-1999). Institutions, Strategic Restraints, and the Persistence of American Post-War Order. *International Security*, Vol. 23. No. 3 s: 43-78

Ikenberry, G. John, Charles A. Kupchan (Sonbahar 2004). Liberal Realism: The Foundations of a Democratic Foreign Policy. *The National Interest*. No. 77 s: 38-49.

İrem, N. ve Özen, Ç. (2008). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5. cilt. 17-20. sayılar, Stradigma Yayıncılık.

Jackson, Robert J. ve Towle P. (2006). *Temptations of Power: The United States in Global Politics after 9/11*, Houndmills and New York, Palgrave Macmillan.

Johnson, C. (2005). *Amerikan Emperyalizminin Sonbaharı*. Çev. Hasan Kösebalaban. İstanbul, Küre Yayınları.

Johnstone, P. (1995). Operation World. *WEC International*. s: 85-86-.

Kaplan, Robert D. (Temmuz-Ağustos 2003). Supremacy by Stealth: Ten Rules for Managing the World. *Atlantic Monthly*.

Karagül, İ. Chavez (11.03.2004). Gizemli Uçak, BOP: Petrol, Senaryo, Ortak Kader, *Yeni Şafak*.

Karan, C. (18.12.2009). *Böyle Buyurdu Neo-Conlar*.
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=181878>.

Kerr, Malcolm H. (1971). *The Arab Cold War*. Oxford: Oxford University Press.

Keskin, A. (28.12.2009). *İran'ın Nükleer Çabaları: Hedefler, Tartışmalar, Sonuçlar*. <http://www.turksam.org/tr/a77.html>.

Khalilzad, Z. (1996). Afghanistan: Time to Reengage. *Washington Post*. October 7.

Kışlalı, M. Ali (28.12.2009). *Çuval Olayı Unutulur Mu?*
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=158071>.

Klare, M. (Temmuz 2006). Yeni Jeopolitika. *Monthly Review*. Sayı 7 s: 81-87.

Kongar, Emre (25.12.2009). *ABD İlimli İslam ve Türkiye*.
http://www.kongar.org/aydinlanma/2004/425_ABD_Ilmi_Islam_ve_Turkiye.php

Kosterlitz, J. (05.17.2003). Neoconservative Moment. *National Journal*, Vol. 35. Issue 20. s. 1541.

Köni, H. (Haziran 2003). Amerika'nın Ulusal Güvenlik Stratejisi. *Stratejik Analiz*. s: 81-83.

Köni, H. (Haziran 2003). Amerika'nın Ulusal Güvenlik Stratejisi. *Stratejik Analiz*. s. 82; François H. (Bahar 2003). A Work in Progress: The Bush Doctrine and Its Consequences. *The Washington Quarterly*. Vol. 26. No. 2 s. 78-79.

Kristol, I. (Eylül 2003). Neoconservative Persuasion. *American Enterprise Institute*.
http://www.aei.org/publications/pubID.19063/pub_detail.asp

Kuloğlu, A.(2002): *11 Eylül Sonrası Değişen Dengeler Çerçevesinde Türkiye'nin Irak Politikası*. Ankara: ASAM Yayınları.

Kuloğlu, A. Sarıkaya, F. (2004). Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye. *Stratejik Analiz Dergisi*, Cilt:4, Sayı:48.

Kupchan, Charles A. (2003). *The End of the American Era: U.S. Foreign Policy and the Geopolitics of the Twenty-First Century*. New York: Alfred A. Knopf.

Kurtbağ, Ö. (2010). *Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası*. Ankara: USAK Yayınları.

Kurubaş, E. (2003). Türkiye-Suriye-İran Arasındaki İşbirliği Çabalarının Analizi ve Ortadoğu'daki Güç Dengelerine Etkisi. *Avrasya Dosyası*. Cilt: 9. Sayı: 4. Ankara: ASAM Yayınları. s.205.

Lewis, C. (2004). *the Buying of the President 2004*. New York. s: 4

Mann, M. (2004). The First Failed Empire of the Twenty-First Century. David Held and Mathias Koenig-Archibugi (eds.). *American Power in the 21st Century*. Cambridge and Malden: Polity. s. 52-82.

McCormick, T. (2005). American Hegemony and European Autonomy, 1989-2003: One Framework for Understanding the War in Iraq. Lloyd C. Gardner and Marilyn B. Young (Eds.). *The New American Empire: A 21st Century Teach-In on U.S. Foreign Policy*. New York and London: The New Press. s. 75-112.

Melanson, Richard, A. (2005). *American Foreign Policy since the Vietnam War: the Search for Consensus from Richard Nixon to George W. Bush*, Fourth Edition, New York, M. E. Sharpe Inc.

Mickletwait J. ve Wooldridge, A. (2004). *The Right Nation: Conservative Power in America*. New York: Penguin.

Muravchik, J. (Eylül 2003). Neoconservative Cabal, *Commentary*, Vol. 116. No. 2. s. 27-28

NATO Strateji Belgeleri. (Ağustos 1999). *Umran Dergisi*.

Naumann K. (Yaz 2002). NATO Yeni Karar Zamanı, *NATO Review*. Yaz 2002. s.1-6.

NTVMSNBC. (28.12.2009). *Sınır Ötesi Tezkere Meclis'te Kabul Edildi*.

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/461631.asp>.

Nuechterlein, Donald E. (2001). *America Recomitted: A Superpower Assesses Its Role in a Turbulent World*, Second Edition, Lexington, The University Press of Kentucky.

Nuechterlein, Donald E. (2007) *Defiant Superpower: The New American Hegemony*, Washington, Potomac Books.

O'Hanlon, Michael E. Rice, Susan E ve Steinberg, James B. (Aralık 2002). The New National Security Strategy and Preemption. *Policy Brief*. No. 112, Washington, The Brookings Institute. <http://www.brookings.edu/comm/policybriefs/pb113.pdf>

O'Loughlin, B. (2006). The Intellectual Antecedents of the Bush Regime. A. Colás and R. Saull (eds.). *The War on Terror and the American 'Empire' After the Cold War*. London and New York, Routledge. s. 102.

Onay, Yaşar. (2003): *Küresel Egemenlik Savaşı ve Irak*, Ankara: Babil Yayıncılık

Oytun O. (Eylül 2005). Suriye, Dönüşüm ve Türkiye. *Stratejik Analiz*. Sayı: 65. s.18.

Ökten, Kaan H. (2004). ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Kant'ın Radikal Bir Yorumu mu? Toktamış Ateş (der.). *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, Ankara: Ümit Yayıncılık. s. 153-174.

Özcan, Nihat A. (2004). Irak'ta İstikrar Sorunu ve Türkiye'nin Gözden Kaçan Rolü. *Panorama Dergisi*, Sayı:1.

Özdağ, Ü. Türk Amerikan ilişkilerinde Irak Krizi. *Stratejik Analiz*, C: IV, Sayı 37, Mayıs 2003, 24-42.

Öztürk, Osman M. (2005). ABD, Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye. *Yorum Dergisi*, Sayı: 3.

Patman, Robert G. (2006). Globalisation, the New US Exceptionalism and the War on Terror. *Third World Quarterly*, Vol. 27. No. 6 s: 963-986.

Podhoretz, N. (Mart 1996). Neoconservatism: A Eulogy. *Commentary*. Vol. 101, No: 3, s. 19-20.

Radikal. (28.12.2009). *Barış Gününe Lübnan'a Asker Gönderme Kararı Damgasını Vurdu*. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=197566>,).

Reus-Smit, C. (2004). *American Power and World Order*. Cambridge: Polity Press.

Rice, C.(2000). *Campaign: Promoting the National Interest*.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-01-01/campaign-2000-promoting-national-interest>.

Sarı, İbrahim (2016). *Büyük Orta Doğu Projesi (BAP)*. İstanbul-Nokta Yayınları.

Sayarı, S. (Sonbahar 2000). Turkish Foreign Policy in the Post-Cold Era: The Challenges of Multi- Regionalism. *Journal of International Affairs*. Vol.: 54. No.: 1. s.170.

Smith, S. (2004). *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, Third Edition. Oxford: Oxford University Press. s. 111-130.

Star Haber (Aralık 2004). *Evangelist Bush Irak'ta Mezhebini Yayıyor*. Sayı:4. s:21.

Steinberg, J. (Kış 2005-2006). Preventive Force in US Security Strategy. *Survival*, Vol. 47, No. 4 s: 55-72.

Şahin, M. (2006). Irak Bağlamında Türk-Amerikan İlişkileri, *Beş Deniz Havzasında Türkiye* (der.) M. Aydın-Ç. Erhan, , Ankara: Siyasal Kitabevi s.271-274.

Şanlı Bahadır K. (2008). Yeni ABD Başkanı Barack Obama ve Türk-Amerikan İlişkileri. *Stratejik Analiz Dergisi*, Cilt:9, Sayı:104, s.25.

Şen, M. (25.12.2009). Büyük Ortadoğu ve ABD'nin Söylemleri. <http://www.stratejikboyut.com/haber/buyuk-ortadogu-ve-abdnin-soylemleri--28360.html>,

Tanner, S. (2005). *Bush'ların Savaşları: Askeri Liderler Olarak Bir Baba ve Olgun Portresi*. Çev. Ayşe Doğançlı. Ankara, Elips Kitap,.

TBMM'de Tarihi Oturum. (18.12.2009) http://www.belgenet.com/2003/tbmm_0-10303.html.

Tolga, Şardan B. (28.12.2009). *PKK'dan Dağlıca Baskını: 12 Şehit*. <http://www.milliyet.com.tr/2007/10/22/guncel/agun.html>..

Toluner, S. (2000). AET'nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu. *Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, , S.1, 25-26. Milletler arası Hukuk Dersleri 1989, S.98-109.

Toluner, S. (2000). *Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*. İstanbul: Beta Yayınları.

Törel, T. (2015). *PKK Terör Örgütü (1978-1998)*. Türkiye Alim Kitapları.

Törüner, Y. (26.02.2004). *Büyük Orta Doğu Projesi*. Milliyet Gazetesi.

Tunç, H. (2004). *Amerika'nın Irak Savaşı*, İstanbul: Harmoni Yayınevi.

Türeñ, T. (14 Eylül 2005). Demirel'den Analizler Öneriler ve Dersler. *Hürriyet Gazetesi*, s.1.

Türkmen, İ. (28.02.2004). Orta Doğu Vizyonları. *Hürriyet*.

Uslubaş, F. (2005): *Küresel Terör, Afganistan, BOP, ABD; İmparatorlukların Bataklığı*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Wallerstein, I. (2 Şubat 2004). Soft Multilateralism. *The Nation*. Vol. 278, No. 4 s.14-20.

Woodward, B. (2004). *Saldırı Planı*, Çev. Melih Pekdemir ve Sefika Kamcez. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Yanardağ, M. (2004). *Yeni Muhafazakârlar (Neo-Cons): Amerika'nın Kara Kitabı*, İstanbul, Chiviyazıları Yayınevi.

Yavuz, K. (10.03.2004). Büyük Orta Doğu ve ABD. *Akşam Gazetesi*.

Yeşiltaş, M. (2004). *ABD'nin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı: ABD'nin 'Haydut Devletleri'*. İstanbul: Değişim Yayınları. s. 13-62.

Yetkin, M. (28.12.2009). *Süleymaniye'de Gerçekte Neler Oldu?*

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=213510> . Ayrıca; Yavuz, (2006: 221).

Yost D. S. (2003). ABD Güvenlik Stratejileri. *NATO Review*. s: 1-8.

Zeyrek, D. (18.12.2009). *Irak İçin Üç Tezkere*. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=65081>

